

Universitätsbibliothek Paderborn

Theologia Moralis Universa

Ad Mentem Præcipuorum Theologorum & Canonistarum, per Casus practicos exposita, nunc quartò ab ipso Authore revisa ... & in 4. Tomulos sic divisa, ut pro libitu in duas aut 4. Partes commodè compingi possit

à Casu XXXVII usque ad Casum LXXV. inclus. exhibens Materiam de Restitutione, de Contractibus, de Religione & Vitiis eidem oppositis

Jansen, Leonard

Coloniæ Agrippinæ, 1752

VD18 13475452-001

Ex Tractatu De Restiutione.

urn:nbn:de:hbz:466:1-39820

E X

TRACTATU

DE
RESTITUTIONE.

CASUS XXXVII.

De naturâ Restitutionis & ejus ra-
dice ex injustâ damnifi-
catione.

Retorius Neo-Pastor interrogatur 1. *Quid sit restitutio?* 2. *Quae ejus radices?* 3. *An restituere obligetur, qui desiderat vel gaudet de damno alteri illato, aut fert sententiam, quam falsò putat esse injustam.* 4. *Quid de culpâ latâ, levi, levissimâ.* 5. *Quid de damno gravi cum culpâ levi.* 6. *Quid si fur inadvertenter complevit materiam gravem.* 7. *Qualiter solvantur opposita.* 8. *Quid de culpâ in contractu commissâ.* 9. *An sufficiat sola culpa juridica.* 10. *Qualiter obligetur indirectè damnificans.* 11. *An incendens ades teneatur ad omnia in iis contenta, vel confringens vas, pro-*
A jici-

R. D. Jansen Theol. Moral Tom. II.

jiciens gemmam, &c. teneatur ad valorem incognitum; quid de occidente equum amici, quem putat esse inimici. 12. quid si ex veneno incaute custodito moriatur inimicus diu ad necem quaesitus, vel ex furtorei levis praevideas dominum praemortu- re moriturum, vel innocentem occisurum. 13. quid si fureris res Titio commissas eâ intentione, ut Titio imputetur furtum, vel ponas infan- tem ad ades Titii, ut ipse reputetur pater. 14. An in periculo tenearis rem alienam praefere- tua. 15. Quid si pereat res tibi commodata, mutuata &c. 16. Quid de Confessario ex culpabili ignorantia suadente restitutionem, dum non est, vel contra. Pro resolut.

I. QUÆR. I. Quid sit Restitutio & quæ ejus radices?

R. I. Restitutio est juris læsi redintegratio, seu est actus justitiæ commutativæ, quo res ini- què accepta redditur, vel damnum illatum com- pensatur. Est necessaria necessitate præcepti; reddite omnibus debita ad Rom. 14.

Dico: justitiæ commutativæ; nam communis cum D. Thom. q. 62. a. 1. docet, ex læsione al- terius virtutis vel justitiæ sive legalis sive distribu- tivæ non oriri obligationem restitutionis; Ratio est; quia ut inquit S. Doctor, restituere nihil ali- ud est, quàm iteratò statuere aliquem in possessionem rei suæ, & in restitutione attenditur æqualitas rei ad rem, quæ ad justitiam commutativam perti- net, ideòque restitutio supponit læsionem juris rigorosi in re, vel ad rem; sed quando violatur v. g. justitia distributiva, prætereundo dignio- rem, non violatur jus rigorosum, quia dignior habet tantum jus condignitatis seu majoris aptitu- dinis, nec res v. g. officium ante collationem, est

res sua, sed communitatis, ad quod cessat habere jus, si alteri fuerit collatum, quia non amplius manet res communitatis; obligatio autem restitutionis post violationem supponit manere jus, quod restitutionem exigit; eodem modo ex læsione justitiæ legalis non oritur obligatio restitutionis, nisi per accidens, ratione justitiæ commutativæ plerumque conjunctæ, quatenus scilicet subditi ex quasi contractu tenentur alere Principem, eisque necessaria pro bono communi contribuere: E contra Princeps ex tacito pacto obligatur contributiones in bonum commune impendere, mala reipublicæ avertere, officia dignioribus conferre &c. quod si non faciat, tenetur ad omnem damnum Reipublicæ emergens, non ex justitiâ legali vel distributivâ, sed ex commutativâ, his conjunctâ.

¶ II. Radices, ex quibus obligatio restituendi oritur, bene assignantur tres: 1. Injusta acceptio vel damnificatio, quando quis res alterius vel malâ fide accepit, vel destruxit. 2. Res accepta, ex hac tenetur omnis, apud quem res aliena sive bonâ sive malâ fide existit. 3. Contractus; potest enim homo se obligare ad indemnificandum alterum, etiam si ipse res ejus nec detineat nec læserit; addunt alii pro quartâ radice legem; nam lege positivâ sæpe jubetur restituere, qui rem alterius nec læsit, nec detinet, nec contractum iniit, ut si tuum animal læsit meum, lege civili juberis restituere: hæc tamen radix reducitur ad primam, cum ejusmodi lex præsumat culpam, quæ si non intercesserit, non erit obligatio restituendi in conscientia ante sententiam judicis.

QUÆR.

A 2

3. QUÆR. II. Quid circa obligationem ex iniusta damnificatione?

Re. I. Ut damnificator teneatur restituere, debet à parte rei esse secutum; quomodo enim reparabitur damnum, quod revera illatum non est? Hinc quamvis internè sit injustus, qui de proximo damno gaudet aut illud inferre intendit non securo effectu, ad nullam tamen restitutionem tenetur; uti nec Judex ferens sententiam, quam falso putat esse iniquam, nec ille, qui furatur pecuniam, quam credit esse alienam, cum tamen sit sua.

4. Re. II. Debet damnum esse secutum ex ejus culpa; pro quo notandum, quòd culpa alia sit *Theologica*, quæ idem est, quod peccatum & offensa Dei; alia *juridica*, quæ est omissio diligentiae debitæ in asservandâ vel tuendâ re alienâ. Hæc iterum est triplex: lata, levis, levissima; lata admittis, si non adhibes diligentiam, quam ejusdem conditionis homines adhibere solent; levem, si omittas diligentiam, quam adhibere solent diligentiores; levissimam, si non adhibes diligentiam, quam adhibere solent diligentissimi. Exempli gratiâ, rem curæ tuæ commissam relinquis ante fores, committis culpam latam; si relinquis in cubiculo, sed non clauso, admittis culpam levem; si cubiculum clausisti, sed non tentasti an bene, admisisti culpam levissimam, si res tuæ custodiæ commissa auferatur: his addi solet culpa latissima seu dolus apertus, quam admittis, si rem furi tradas. Item latior seu dolus præsumptus, quam incurris, si rem relinquis in domo furis; culpa lata, latior, latissima, plerumque conjunctæ sunt cum culpa *Theologica* gravi. Itaque

Generaliter dico: qui damnum dedit, probabilius non tenetur restituere ex sola culpa juridica, sed necesse debet culpa Theologica, qua verè sit peccatum, nisi intercesserit contractus, de quo q. seq. vel ex damnificatione factus sit locupletior. Bannes. Sylvius 2. 2. q. 62. a. 4. Less. Sporer. t. 2. c. 2. n. 41. Lug. dis. 8. n. 54. Henno, Girken q. 9. dub. 3. Ratio est, quia damnum sine culpâ Theologicâ non est voluntarium nec moraliter imputabile, sed habet se quasi casu, vel ab amente illatum; sed nulla debetur restitutio pro damno non imputabili, casu vel ab amente illato; ergo.

Re. III. Si damnum sit in materia levi, ad obligationem restitutionis sufficit culpa venialis; si damnum sit grave, requiritur culpa Theologica gravis, vel saltem damnum plenè voluntariè illatum; Ideoque si cum negligentia vel inadvertentia venialiter culpabili incendisti ædes, occidisti hominem, vel aliud grave damnum causasti, ad nihil teneris. Sotus, Less. Rhedingus & Auth. cit. Ratio est, quia tale damnum non est plenè voluntarium, & culpa venialis non est simpliciter delictum & injuria, ergo nec esse potest radix gravis obligationis; Deinde ex contractu vel voto non oritur gravis obligatio, nisi sint perfectè voluntaria; ergo nec ex damnificatione.

Nec dicas; esse obligationem restituendi aliquid proportionatum culpæ veniali; Contra est. Votum & contractus imperfectè voluntarii nequidem obligationem venialem inducunt, ut habet communis; ergo nec damnificatio gravis ex simil indeliberatione procedens. Deinde illa pars proportionata culpæ veniali vel est quid notabile,

& tunc non erit venialis, sed mortalis obligatio delicto veniali improporcionata, vel est materia levis, & hæc determinari non poterit.

- Dixi, vel saltem damnum plenè voluntarium* nam per accidens fieri potest, ut delictum sit veniale, damnum autem grave plenè voluntarium.
6. illatum; v. g. decies furatus es solidum, sed post prius advertis te complèssè materiam gravem, peccasti tantum venialiter, attamen obligaris ad restitutionem, non tantum si solidi adhuc existant, vel ex iis factus sis ditior parcendo rei tuæ, sed etiam si casu perierint; *Ratio* est manifestissima, nam quamprimum abstulisti primum solidum, tenebaris restituere eum, etsi casu periisset, ergo & secundum; idem est de reliquis, ergo teneris restituere omnes decem, & si non restituas, peccas mortaliter, quia scienter continuas damnum grave, ergo teneris sub mortali restituere non tam ob culpam venialem, quam quia totum damnum plenè scienter intulisti. *Contra dicta*
7. Objici possunt sequentia. 1. Omnis injuria formalis exigit reparationem, damnificatio gravis ex culpâ levi est injuria formalis, ergo.
2. Hic unus damnum pati debet, vel Dominus domûs omnino innocens, vel qui domum cum culpa levi incendit, est autem contra æquitatem naturalem, ut innocens potius patiatur, quam qui aliqualis causa damni exitit.
3. Qui accipit rem alienam, prudenter præsumens Dominum non esse invitum, si ex post resciat revera invitum fuisse, tenetur restituere, & tamen nullam culpam admisit.
4. Si occidas canem Titii cum intentione satisfaciendi, non peccas saltem mortaliter, & tamen obligaris restituere.

5. Si abstulisti aureum putans invincibiliter esse materiam levem, peccasti tantum venialiter; nihilominus postquam cognoscis esse materiam gravem, teneris sub mortali restituere, etsi aureum amiseris; quia plenè scienter damnificasti in aureo.

6. Peccatum veniale causat pœnam purgatorii, & sæpe excommunicationem minorem, quæ sunt pœnæ graviores, quàm obligatio gravis restituendi; ergo etiam causat gravem obligationem restituendi.

21. Ad 1. Omnis injuria exigit reparationem damni plenè voluntariè illati, C. secus N.

Ad 2. N. Assumptum: æquitas naturalis exigit, ut res pereat Domino, nisi alius sit causa perfectè voluntaria damni, aut se ex contractu ad damnum reparandum obligarit, neutrum hîc est.

Ad 3. Vel res, quam ex præsumpto Domini consensu accepisti, adhuc existit in se, vel æquivalenter, eò quòd propter eam peperceris rei tuæ, & tunc obligaris ex re accepta: si casu periit, ad nihil teneris; non ex re accepta, quia nihil ejus existit, nec factus es ex ea ditior; neque ex injustâ damnificatione, quia fecisti id bonâ fide absque omni culpâ, Domino, ut prudenter putabas, non invito.

Ad 4. Occidens canem Titii cum animo satisfaciendi, se obligat ex interpretativo contractu ad restituendum, aliàs enim non excusaretur à mortali, cum inferat damnum plenè voluntariè, sicut & ille, qui scienter aufert aureum, etsi putet eum esse materiam levem. Unde patet etiam Responsio ad 5.

Ad 6. N. C. pœna purgatorii respectu gehennæ & fori alterius vitæ est quid leve, sicut & ex-

communicatio minor quid leve reputatur : contra obligatio gravis restituendi est quid grave respectu hujus vitæ, & culpæ veniali improporcionatum.

8. QUÆR. III. Quæ culpa in contractu, vel officio admissa obliget ad restitutionem? & communior sententia docet, quòd contractus cedentes in solam utilitatem accipientis, vel ut commodatum, obligent ex culpa levissima juridica, C. unico de commod. contractus cedentes in utilitatem utriusque, ut elocatio, ex levi, L. contractuum de reg. juris, contractus cedentes in utilitatem solius dantis velut depositum, ex dolo & culpâ latâ, l. cit. idque ante sententiam judicis etiam in foro conscientiæ, etsi nulla intercedat culpa Theologica. Rationem dant, quòd hæ leges sint justæ, & homines saltem virtualiter intendant contrahere juxta præscriptum harum legum; ergo vi contractûs obligantur ex solâ culpâ juridicâ à legibus expressâ, etsi nulla adsit culpa Theologica, estque conforme æquitati naturali, ut eò exactior diligentia adhibeatur in servanda re aliena, quò plus commodi ex ea percipitur; nihilominus probabilissimum est in foro conscientiæ, ante judicis sententiam neminem obligari ad compensationem damni ex solâ culpâ juridicâ, secluso speciali pacto assicurationis, sed omnino requiritur culpa Theologica, ut explicatum est qu. preced. sive contractus vel officium cedant in utilitatem dantis sive accipientis aut utriusq; Sa. V. culpa n. 2. Henriq. de irregul. c. 25. Sotus l. 5. de justit. q. 7. a. 2. Ledesma. Dian p. 2. de cont. resol. 29. Lug. d. 8. num. 106 Esparza. Haunold. tr. 2. c. 2. num. 250. Reiffenst. Theol. mor. tr. 8. dis. 2. n. 41. 47. Et seq. Sporer n. 234 Et n. 240. La Croix hic num. 177. vocat probabilissimum.

lem. Ratio est 1. Homines nec tenentur, nec volunt se juxta has leges, quas plurimi ignorant, obligare; sed secundum legem naturalem, quæ solum obligat ad reparandum damnum ex culpa Theologica datum; nemo enim est, qui rei sibi commodatæ, locatæ vel in pignus datæ, putet majorem ex justitiâ se custodiam habere debere, quam ipse Dominus rei suæ adhibere solet, scilicet ordinariam & humanam pro qualitate rei, magis vel minus pretiosæ, in majus vel minus commodum concessæ. 2. Hæ leges vel sunt merè pœnales non obligantes in conscientiâ ante sententiam, vel in tanto rigore non sunt receptæ, aut contrario usu præscriptæ. 3. Advocati, Medici, Chirurghi, Artifices, famuli aliique similes obligantur ex contractu cedente in utilitatem utriusque (verè enim operam suam erga stipendium locant alteri) & tamen non tenentur ex solâ culpâ juridicâ levi, sed requiritur lata Theologica, ut fatentur plerique, ergo nec alii. Et Ratio à priori est: quia nemo in suo munere vel servitio (præscindendo à speciali promissione) censetur se obligare ad diligentiam exquisitissimam, sed tantum ad mortalem & humanam, qualem adhiberet in negotio vel re propriâ, hanc autem diligentiam si quis advertenter non adhibeat in materia gravi, peccat graviter, & habet culpam Theologicam, ex qua tenebitur ad omne damnum, & non aliter. 4. Commodatarii, locatarii, &c. ad nihil obligantur, si res v. g. equus commodatus vel locatus pereat mero casu; sed si non intercedat culpa Theologica, quoad conscientiam, verè res casu perit; ergo. Ex dictis deduces Regulam generalem, quod extra specialem contractum assicurationis, res semper pereat suo Domino, nisi perierit ex

alterius culpâ Theologicâ. Dixi tamen *ante sententiam*; nam post sententiam iudicis omnes communiter docent te obligari ad reparandum damnum ex solâ culpâ juridicâ, etiamsi Theologica non intercesserit, quia sententia iudicis est iusta & conformis legibus; ergo obligat etiam in foro conscientiæ; eò quòd damnificatus ex sententiâ acquisiverit verum jus ad rem.

10. QUÆR. IV Qualiter ad restitutionem obligetur, qui indirectè damnificat, seu qui alterius damnum quidem non intendit, prævidet tamen illud ad suam actionem secuturum.

R. *Ut talis restituere obligetur, debet damnum non tantum esse prævisum, sed & actio ab ipso posita physicè vel moraliter in damnum prævisum influere;* nam si illud non ex ipsius actione, sed aliunde sequatur, ipse non est causa damni, per consequens nec obligatus illud reparare, etiamsi præviderit aut etiam intenderit. v. g. Occidisti Petrum, quod homicidium prævides imputandum Paulo propter inimicitias, quas Paulus habuit cum Petro, ad nihil teneris Paulo ratione imputationis, quamvis illam intenderis; quia sola interna intentio non causat obligationem restitutionis, sed Physicus vel moralis influxus in damnum; tua autem actio hoc casu non influit in imputationem; non enim ideo occisio Petri imputatur Paulo, quia tu occidisti, sed quia Paulus habuit inimicitias cum Petro; e contra si usus es vestibus aut gladio Pauli, sepelevisti occisum in horto vel cellâ Pauli, teneris ad omne damnum ex imputatione homicidii Paulo emergens, quia actio tua, seu usus vestium & talis sepultura est causa, quòd homicidium imputetur Paulo; imò quamvis non sis causa imputationis, debes tamen resarcire illa que

Paul.

Paulus propter tuum homicidium debuit restituere hæredibus Petri; cùm enim ipse loco tuí innocenter satisfecerit, teneris eum servare indemnem. Ex dictis pro praxi:

Inferes seqq. 1. ut quis obligetur ad restitutionem, debet ipsi damnum esse voluntarium, & saltem in confuso prævisum, v. g. incendisti ædes, teneris ad omnem supellestem in eis contineri solitam & simul exustam, quia hanc satis in confuso cognovisti, non verò ad ea, quæ per accidens in ea existunt & nullatenus à te sunt cognita.

2. Si confringas vas fictile, vel occidas animal præiosum invincibiliter credens esse levis momenti, non peccas mortaliter, nec teneris plus restituere, quàm credebas valere; quia plus voluntariè non damnificasti; idem est, si projicias gemmam, quam credebas esse vitrum. Si verò dubitas, an res, quam frangis vel projicis, non habeat fortè occultum aliquem valorem tibi incognitum; teneris restituere quantum res valet, quia totum damnum tibi est voluntarium.

3. Occidisti equum, quem putabas esse tui inimici, cùm sit amici, ad nihil teneris, non inimico, quia hunc non damnificasti, neque amico, quia hunc non damnificasti voluntariè, ex eadem causâ *Tamb.* & alii apud *Viva opusc. 1. q. 3. a.* 3. dicunt te ad nihil teneri, si volens occidere Titium, occidas Cajum: probabilius tamen videtur per ejusmodi homicidium pollui Ecclesiam, quia etsi illud non sit formaliter injuriosum occiso, est tamen formaliter injuriosum loco sacro, an verò talis incurrat irregularitatem, dicam infra.

4. Si scias te in ebrietate solere damna inferre, & nihilominus te inebrias, obligaris inde secuta

cor.

compensare, quia sunt sufficienter prævisa & voluntaria in causa.

12. 5. Si volens occidere feram, cum levi negligentia occidas hominem; vel ex simili negligentia incaute custodisti venenum, ex quo moritur inimicus à te ad necem quaesitus; rem levem furaris ab avaro, quem prævides aut intendis ex dolore rei amissæ moriturum; probabilius non contrahis onus restitutionis; quia ad hoc non sufficit sola nocendi intentio, sed requiritur actio externa contra justitiam, quæ physicè vel moraliter sit causa sufficiens & efficax damni illati; atque in casibus propositis actio externa est levis, parùmque vel nihil in damnum influit: ita *Less. Sanch. Tanb. lib. 6. f. 126. P. 8. f. 322. Sporer. n. 55.* contra *Luigo & alios.* Neque obstat, quòd affectus internus sit mortaliter injustus: nam Judex putans se ferre sententiam injustam, cum tamen sit justa, est graviter injustus internè, ad nullam tamen obligatur restitutionem, quia actio externa non fuit causa damni; atque in casibus positis levis negligentia vel furtum leve, non sunt causa mortis securæ, sed potius casus vel nimia avaritia, ergo.

6. Qui per levia furta sive ad-sive inadvertenter complevit materiam gravem, tenetur sub mortali ad restitutionem, sive ex furtis sit factus dicitur, sive non: idem est, si accepit ex licentiâ falso præsumptâ, patet ex dictis *sup. n. 6.*

13. 7. Si fureris res Titio commissas, prævidens aut etiam intendens, ut furtum Titio imputetur, non teneris ad damna Titio ex imputatione emergentia, quia furtum tuum non est causa imputationis; non enim ideo imputatur Titio, quia tu furatus es, sed quia res Titio fuit commissæ & liberum ad eam habuit accessum; idem est, si forniceris

ceris cum amasia Titii, prævidens fornicationem Titio ob familiaritatem cum amasia imputandam: si tamen obinde Titius cogatur alere prolem tuam, quoad hoc teneris cum servare indemnem, quia innocens fecit expensas, ad quas tu obligaberis; si vero es causa imputationis ponendo v. g. infantem ad aedes Titii cum scedula, quod Titius sit pater &c. teneris reparare omne damnum & infamiam Titio inde secutam; sola tamen depositio infantis ad aedes Titii non est sufficiens causa imputationis, quia ea imputatio ut plurimum inde non sequitur.

8. Si habeas rem alienam ex contractu cedente 14. in solam tuam utilitatem, & res sit pretiosior tuâ, nec possis salvare utramque, teneris eam præferre restitue, ita tamen, ut Dominus teneatur tibi rem tuam viliores compensare, quia utiliter gessisti rem Domini; si tamen res tua sit alicujus momenti, & prudenter credas illam tibi non compensandam, non teneris rem alienam præponere, quia non censeris per contractum te voluisse obligare ad conservandam rem alienam cum tanto tuo damno.

9. Si equus aut alia res tibi commodata pereat 15. casu, aut sine culpâ Theologicâ gravi, ad nihil teneris ante sententiam; quod si fueris in morâ culpabili, equam scilicet determinato tempore non restituendo, aut ad usum non concessum adhibendo, plerique te obligant ad casum etiam fortuitum; sed etiam tunc plerumque adest culpa Theologica gravis, quæ si absit, non erit obligatio restituendi. Si rem commodatam vel locatam remittas per nuntium, qui communiter creditur fidelis, si hic rem retineat, ad nihil teneris,

ris,

ris, secus si ejus fidelitas tibi meritò debeat esse suspecta.

10. Res mutuò accepta, etiamsi casu & ablatæ que omni tuâ culpâ pereat, tibi perit, quia per mutuuum acquisieras rei Dominium, res autem perit suo Domino.

11. An & qualiter ad restitutionem teneatur, qui rem alienam mutuo, commodato, vel furto acceptam in extrema necessitate consumit, dicitur *Cas. 32. num. 6.*

16. 12. Confessarius ex crassâ & mortaliter culpabili negligentia vel ignorantia admonens vel suadens restituere, quando non est restituendum, aut consulens non restituere, quando est restituendum, tenetur consilium revocare, & si non possit, obligatur ad omne damnum pœnitenti vel alteri ratione sui consilii obveniens; quia per tale consilium est causa injusta damni; si positivè non suadeat, sed culpabiliter negligat monere pœnitentem de restitutione, ad nihil tenetur, non pœnitenti, quia hunc non damnificavit, nec creditori pœnitentis, quia huic ex justitiâ non erat obligatus procurare solutionem per monitionem pœnitentis; si pœnitens interroget, an in hoc vel illo casu facienda sit restitutio, & silentium Confessarii habeat pro responso negativo, sicque restitutionem debitam omittat, omnino tenebitur Confessarius de damno, quia illud tacitè consulit. *Viva Opusc. 1. Q. 1. a. 3.* si casus sit implexus & difficilis, monendus est pœnitens, ut restitutionem differat, usque dum Confessarius rem diligentius discussit, aut mittendus erit ad alium virum doctum.

CASUS XXXVIII.

De Concausis vel cooperatoribus ad
injustam damnificationem, & de
ordine restitutionis inter eos
servando.

Sinirus pro cura examinandus, queritur. 1. An ad restitutionem obligetur Dominus, qui coram servis querulatur, quod nullus eum vindicaret de inimico, unde ipsi permoti inimicum occiderunt. 2. Quid si servi iam erant parati occidere, aut limites mandati excedant. 3. Quid si mandatum sit revocatum, aut ipsi simulent eius ignorantiam, vel revera sint obliti, aut putent revocationem non esse seriam, ibid. Quid si Dominus mandatum revocare non possit, possit autem monere damnificandum, sed non nisi cum periculo vita vel infamia, ibid. Quid si damnum in sui gratiam factum ratum habuit, aut paratum in sui gratiam occidere non impediat. 4. Quid si ipse mandatarius propter executionem mandati vel consilii damnum patiatur. 5. Quid si revocet consilium. 6. Aut si ipse alicui nocivum. 7. Aut volenti furari suadeat, ut potius furetur rem Pauli quam suam, aut timens, ne sibi furetur, ostendat thesaurum Pauli, vel suadeat ut furetur hoc die aliam furaturus cras. 8. 9. Quid si suo exemplo alios in damnum induxit. 10. Quid si plures mutuo suffragio, consilio, consensu in damnum influant,

AHE

aut quis Titium condemnari faciat per unum
verum & alterum falsum testem. 11. Quid de
palpone. 12. De dante recursum. 13. De par-
ticipante. 14. Quid si damnum non impeditur
15. Vel famulus Domino fures non prodat. 16.
Et prodere alteri dissuadeat. 17. Quid in de-
bio, an suum consilium sit causa damni, aut an
pro damno satisfecerit. 18. Et seq. quo ordine
predicti omnes restituere teneantur. 21 & seq.
Pro resolut.

1. QUÆR. I. Quid circa concausas vel coopera-
tores ad injustam damnificationem?

R. I. Non solum qui damnum principaliter in-
tulit, sed & omnis qui ad inferendum movit vel
cooperatus est, ad restitutionem obligatur, ut
certum est ex propositione 39. ab Innoc. XI. dam-
nata: qui alium movet aut inducit ad inferendum
grave damnum tertio, non tenetur ad restitutionem
istius damni illati. Nec obstat, quod damnum
absque eo causatum fuisset; nam sufficit quod
quis de facto in damnum physicè vel moraliter
influat; tunc enim est vera causa damni, per
consequens obnoxius restitutioni, ut contra
Palud. Anton. Sylv. Nav. Tolet. tenet Cajet. 2.
2. q. 62. a. 7. Sotus. Medin. Valent. Rebel. Vasa.
de rest. c. 9. dub. 1. & alii communissimè; modi
autem, quibus quis cooperari potest alterius dam-
no, ex D. Thom. q. 62. a. 7. sunt novem, his
versibus expressi: *Jussio, consilium, consensus,*
palpo, recursus, participans, mutus, non obstant,
non manifestans. Sex primis modis concurrunt
positivè per actionem Physicè vel moraliter influ-
entem, reliquis tribus negativè damnum non im-
pediendò.

2. R. II. Ratione *Jussionis* seu mandati obligatur
reli-

restituere quisquis expressè vel tacitè mandavit alteri inferre damnum, sive sit Superior, sive equalis &c. expressè mandat, qui verbo vel scripto jubet suo nomine damnum fieri, tacitè mandat, qui id clarè non asserit; significat tamen sibi placere ut damnum inferatur, ex quo alii moventur ad damnum inferendum, ut si Dominus coram famulis suis dicat, quis me de tali vindicabit? quantum deberem illi, qui talem spoliaret, occideret? &c.: Excusatur tamen à restitutione mandans in diversis casibus: ut:

1. Si mandatum non sit traditum executioni, 3. quia tunc in effectu nullum damnum est illatum.

2. Si mandatarius ad inferendum damnum aliunde paratus per mandatum (idem est de consilio) nec motus, nec confirmatus fuerit, nequidem ad damnum celerius aut animosius inferendum; aliàs enim teneretur saltem in quantum interfuisset, damnum non ità celeriter & animosè fuisse illatum. *Azor. Rebel. Vas. n. 6. Bannes q. 62, a. 7. Ratio est*: quia mandatum vel consilium tunc in damnum non influit, etsi mandans tunc peccarit in affectu, damnum quantum est de se, intendendo. Excusatur

3. Si mandatum verbo, scripto, vel nuncio fuerit efficaciter revocatum, ita ut omnibus mandatariis mediatis & immediatis innotuerit, quia si tunc pergant damnum inferre, non moventur auctoritate seu voluntate mandantis, quam sciunt non amplius existere, sed malitià proprià; idem est, si mandatarii limites mandati excedant, ad illum excessum non tenebitur mandans, nisi eam, vel ejus periculum præviderit, qualiter præ-

B

vidis-

vidisse præsumitur, si periculum actioni mandatum utcumque sit conjunctum; v. g. jussi percutere & vulnerare, occidunt; ex mandato incendendi horreum, simul conflagent ædes & stabula vicina, etsi contra voluntatem incendientium, qui volens causam, censetur etiam voluisse effectum, quem novit ex tali causa plerumq; sequi. Si mandatarium putet revocationem mandati non esse feriam; aut revocationis oblitus in vim mandati damnum exequatur, mandans adhuc tenebitur ad restitutionem, quia ejus autoritas perrexit ad movendum mandatarium ad damnificandum. Si mandatum revocare velis, sed non possis, teneris monere damnificandum etiam cum æquali tuo damno ut sibi caveat; si nec hoc possis, adhuc teneris ad damna ex tuo mandato secuta, sicut, si voluntariè injecisses ignem in tectum vicini, quem mutatâ mente velles restinguere, sed non posses.

4. 4. Si quis damnum in suâ gratiam jam factum solum ratum habeat, ad nihil tenetur, nisi in quantum ex furto vel rapinâ factus est ditior; *Ratio est*: quia nec Physicè, nec moraliter in damnum influxit, utpote jam ex toto positum. Neque obstat Reg. 10. juris in 6. quæ dicit: *ratihabitionem retrahi & mandato equiparari*; nam intelligitur tantum de casibus in jure expressis, qualis non est præsens.

5. Si aliquis absque tuo mandato velit in gratiam tuâ aliquem mutilare, spoliare &c.: Mulier ex te prægnans velit prolem occidere, si id scias, nec impedias, cum possis, *Molina* simpliciter te obligat ad reparanda damna; sed alii melius distinguunt cum *Laym.*: vel enim alter scit suum malum propositum in tuâ gratiam conceptum, esse

esse tibi cognitum, tunc si non impedias, cense-
ris illud gratum habere, & tacitâ approbatione
ad illud eum movere; secus, si ille ignoret te hoc
scire, tunc enim tua approbatio ignorata, quam-
vis fortè existat, ad damnum movere non potest,
ideòque ad nihil teneberis, nisi ex officio vel con-
tractu obligeris damnum impedire, eò quòd
damnificaturus sit tuus subditus, filius, servus
&c.

6. Quid si mandatarius propter executionem
mandati mei damnum patiat, vulneretur, mul-
ctetur, in rotam agatur? R. Quamvis commu-
nior & verior sit sententia, quòd mandans debeat
mandatarium servare indemnem, nisi aliter sit
conventum, vel pretio sit conductus, quia man-
datarius non suo sed mandantis nomine & pericu-
lo damnum infert; nihilominus probabile est,
quod cum *Tamb. docet Sporer c. 3. n. 14.* si man-
datarius sponte & liberè mandatum suscepit,
maximè si pretium accepit, tunc mandantem
(idem est de consulente) ad nihil teneri, quia
volenti non fecit injuriam; si verò vi vel fraude ad
damnificandum impulit, non tantùm tenetur
damnificato, sed & mandatario ad omnia damna,
quæ prævidit, vel tanquam communiter conjun-
cta prævidere debuit: quia hæc omnia sunt man-
danti vel consulenti saltem indirectè voluntaria.

R. III. *Ex Consilio* tenetur omnis, qui rogan-
do, monendo, promittendo, animando, mo-
tivum aut modum proponendo, est causa damni,
nisi consilium ita efficaciter præviè sit revocatum,
ut non pergat amplius movere; unde si dedisti
consilium v. g. ostendisti viam & modum, suasi-
sti medium utile aut motiva, quæ non obstante
tuâ revocatione pergunt movere ad inferendum
dan-

damnum, teneris restituere; quia consilium tuum non est efficaciter revocatum, & revera ad hoc influit in damnificationem; si nudè suavis vel rogasti, aut consilium tuum fuit falsum vel inutile, & ante damnum illatum revocasti, & ostendisti esse tale, es liber à restitutione, quia desit ratio motiva, & si talis pergat damnificare, non à tuo consilio sed à suâ malitiâ movetur. Hinc

7. Resolvuntur sequentia. 1. Si consilium tuum sit nocivum ipsi utenti vel petenti, ad nihil teneris, nisi sit fraudulentum, juxta Reg. juris 62, in 6. *nullus ex consilio, nisi fraudulentum sit, obligatur.* Ratio est: quia liberè petit & sequitur alienum consilium, & damnum infert non alieno nomine ut mandatarius, sed proprio, ergo secus à fraude nulla ei fit injuria; fraudem autem committere censentur, & per consequens ad reparanda damna ex suo consilio secuta tenentur consiliiarii Principum, advocati, medici, confessorii, chirurgi &c. qui ex officio præferunt scientiam muneri suo congruam, quam tamen non habent: si consulens dicat se non esse satis certum de veritate consilii, vel alter sciat ipsum esse imperitum, ad nihil tenetur, si alter ejus consilio temerè usus, damnificetur.

2. Semper est obligatio resarciendi damnum quod utens tuo consilio infert tertio; ut si Cajus te consulente opprimat virginem, vulneret inimicum &c. quia hoc damnum injustè & inviti patiuntur ex tuo consilio: ad quid obligetur Confessorius malè consulens vel omittens pœnitentem de restitutione monere, dixi Cas. præced. n. 16.

8. 3. Qui furi parato auferre 100, à Petro, suadet

suadet tantum auferre 50. vel parato auferre Petro & Paulo, suadet ut tantum auferat Petro, ad nihil tenetur; quia non causat damnum, sed tantum impedit ex parte, cum non possit ex toto.

4. Qui volenti furari vel occidere nunc, animo impediendi, suadet, ut fiat post dies octo, bene facit, quia utiliter gerit rem Domini. Econtra qui volenti occidere vel furari post octo, suadet, ut occidat vel furetur nunc, plerumque peccat, quia damnum impediti, & voluntas malefactoris interim mutari potuisset; ideoque pro rata spei tenetur ad restitutionem.

5. Si volenti à Petro furari majus, suadeas, ut à Paulo furetur minus; item si furi indifferenti ad furandum à Petro vel Paulo, suadeas, ut furetur à Paulo ditioŕe, probabilius peccas contra justitiam, tenerisque ad restitutionem, quia Paulus æquè habet jus in suum minus, quàm Petrus in suum majus.

6. Si fur seriò minetur mortem, vel auferre meum thesaurum, nisi ostendam alienum, licitè id facio, quia ostensio se indifferenter habet ad furtum, & est gravis causa ostendendi; si fur velit sibi ostendi determinatè meum thesaurum, non licet ostendere alienum, quia est tantum determinatus ad auferendum meum, si ergo ostendam alienum, sum causa damni illati tertio, secus, si indifferenter se habeat ad auferendum thesaurum quemlibet. Vide dicta Cas præc. à num. 10.

7. Sed quid, si aliquem meo exemplo in damnum induxi? R. Si tuo exemplo movisti Cajum ad actionem Cajo damnosam v. g. ad lulum noxium, ad furtum, propter quod mulctatur, ad duellum,

in quo vulneratus est, ad nihil teneris Cajo, quia
 Cajo in actionem periculosam liberè consentit.
 Si verò Cajo tuo exemplo motus sit ad inferen-
 dum damnum tertio v. g. ad percutiendum, mu-
 tilandum, vel spoliandum Titium, probabiliter
 teneris in defectu Caji resarcire hoc damnum.
Ratio est, quia Titius non consentit, & habet jus
 ut sine gravi causa non ponatur actio, ex qua alter
 moveatur ad inferendum sibi damnum, idque est
 conforme propositioni 39. ab Innoc. XI. damnata
 sup. n. 1. de Theologo, Advocato vel Medico,
 qui docuit noxia principia, dicam Cas. 42. n. 3,
 ubi n. 5. dicam de eo, qui alium fraudulenter à
 religione abstraxit.

- II. *§. IV. Consentiens* hìc vocatur, qui suà appro-
 batione causa est, ut damnum fiat, ut si quis con-
 sentiat vel subscribat tributo injusto, causæ vel
 electioni iniquæ necdum sufficienter conclusæ;
 si jam plenè conclusa sit, ejus approbatio est qui-
 dem peccatum injustitiæ internum, non tamen
 inducit onus restitutionis; quia damnum non cau-
 sat, sed supponit.

*Si plures mutuo suffragio, consilio, consensu, co-
 operatione damnum inferant, aut ad inferendum se
 mutuò animent, singuli tenentur ad reparandum
 damnum & quidem in solidum, si quilibet ita influ-
 at, ut cujusvis influxus se solo sufficiat ad totum ef-
 fectum, ut si quilibet infligat vulnus lethale, plu-
 res consulentes suggerant motivum plenè persua-
 dens, plures admoveant faculam ad horreum in-
 cendendum &c. aut si singulorum influxus non
 fit quidem se solo causa sufficiens ad totum dam-
 num, est tamen causa necessaria, ita ut sine eo
 damnum non fieret, ut si septem vora sint neces-
 saria ad iniquum tributum, ad condemnandum*
 inno-

innocentem, vel quatuor auferant cistam, quam tres ferre non valuissent, cum enim tunc quilibet seorsim possit & debeat impedire totum damnum negando suum concursum, singuli concurrento sunt causa totius damni.

Econtra si cujuslibet influxus se solo non sit sufficiens ad totum damnum, neque necessarius; ut si milites injustè devastent urbem, plures studiosi diripiant vineam, singuli probabiliter non tenentur ad totum damnum, sed tantum pro sua rata & modo influendi, nam quamvis mutuâ presentia se quodammodo animent, tamen singulorum concursus se solo non erat sufficiens causare totum damnum, & totum damnum absque hoc particulari influxu à reliquo cætu illatum fuisset. *Lessius, Lug. à n. 87. Sporer n. 68.* vocat sententiam communissimam. *Ratio est,* quia mensura restitutionis hinc est influxus in damnum, ideoque non debet esse major obligatio, quam sit influxus; cum ergo influxus cujusvis militis vel studiosi se solo non sit sufficiens neque necessarius ad totum damnum, non est ratio cur singuli totum damnum in defectu aliorum reparare obligentur. Si Titium de vero crimine accusas per unum verum & alterum falsum testem, tenentur Titio restituere totum damnum, quod inde sequitur, cum enim unus testis non sufficiat ad Titium judicialiter multandum vel condemnandum, secundus testis erit causa, quod Titius iniquè, id est, crimine plenè non probato, condemnetur.

v. V. Palpo dicitur, qui adulando, laudando, instigando movet alterum ad inferendum damnum, v. g. improperas offenso, quod se non defendat; laudas eos, qui injurias animosè

vindicant &c. teneris ad damna ex tua laude secuta.

13. R. VI. *Dans recursum* vocatur, qui damnificam recipiendo, protegendo, res furis abscondendo, custodiendo vel emendo, aut quomodocunque patrocinando est causa, quod damna continentur vel non refarciantur, nisi forte id fiat ex gravi metu, ex quo capite sæpe excusantur caupones & alii in locis solitariis habitantes, qui metu mortis fures, latrones &c. recipiunt.
14. R. VII. *Participans* seu cooperans injustæ damnificationi v. g. furi apponendo scalas, aperiendo fenestras, servando excubias, exhibendo instrumenta &c. tenetur ad restitutionem damni inde secuti: alio modo dicitur participans, qui prædam cum fure dividit, sed hic, si aliter in damnum non influat, tantum tenetur ex receptâ, in quantum participavit.
15. R. VIII. Omnis negativè damnificans seu non impediens grave alterius damnum, cum facile possit, peccat quidem mortaliter contra charitatem, ad restitutionem tamen non obligatur, nisi ex justitiâ, hoc est ex officio vel contractu damnum impedire fuerit obligatus. *Ratio est*, quia non ex læsione charitatis, sed solius justitiæ oritur obligatio restitutionis, ut patet ex dictis Cas. 37. n. 1. Quare *mutus* hic dicitur, qui ante damnum illatum non clamat, non monet &c. *Non obstans*, qui quando actu fit damnum, non impedit, non defendit vel custodit rem sibi commissam. *Non manifestans*, qui post damnum illatum, non admonet, non revelat &c. Cum tamen omnes ex officio, contractu vel stipendio ad hoc obligentur, ut suppono hinc

Resol.

Resolv. seq. 1. Principes, Magistratus &c. 16.

qui non impediunt damna, quæ civibus à latronibus, aliisque perniciosis hominibus inferuntur, Scabiti Assessores, Consilarii, Canonici, quitacendo vel se absentando non impediunt, cum possunt, tributum, causam vel electionem iniquam; administrator, tutor non avertentes damna Ecclesiarum vel pupillorum; custodes portarum, sylvarum, telonarii, si non invigilent, deferant vel detineant eos, qui merces prohibitas urbibus inferunt, qui in sylvis ligna cædunt, vectigalia defraudant, omnes hi tenentur ad damna à suo neglectu emergentia, quia ea ex officio vel stipendio impedire obligantur: *sed petes*, an custodes vel similes ministri non manifestantes transgressores etiam teneantur ad mulctam, quam hi deberent pendere fisco? R. Negativè, quia fiscus ante judicis sententiam nullum jus habet ad mulctam, & ministri ex officio tantum impedire tenentur damnum in re sibi commissum, non autem per mulctam locupletare fiscum, *Tamb Lug. d. 37. n. 101.* aliud est de ipso iudice aut fisco, si mulctam ab ipso reo convicto exigere negligant, quia ex officio exigere tenentur, etsi oppositum quod tenet *Lug. n. 97.* etiam sit probabile.

2. Si famulus, cui custodia rei non est specialiter commissa, advertat conservos ex ea furari, & taceat, non tenetur ad restitutionem, secus si advertat furari extraneos. *Ratio est* communis peritusio & consuetudo, vi cujus censetur servo semper commissa custodia rerum Domini respectu extraneorum, non verò respectu conservorum, nisi hi cum re furtiva vellent fugere, tunc enim habentur quasi extranei, *Lug. à n. 105.* ubi meritò addit tunc famulo rem specialiter committi,

B §

fi

si detur clavis v.g. cistæ, cubiculi, cellæ, granarii &c.

3. Qui suadet Titio, non obligato ex iustitiâ sed ex charitate, volenti impedire damnum, ut non impediatur, ad nihil tenetur, quia non magis tenetur quàm Titius, sed Titius non obligatur reparare damnum permissum, quia illud ex iustitiâ impedire non tenebatur, ut supponitur, ergo.

18. QUÆR. II. Quid in dubio an damnum quis causaverit, vel pro damno illato satisfecerit?

R. Generaliter hîc valet: *in dubio melior est conditio possidentis*, vide Cas. 2. n. 5. unde si præviâ diligenti inquisitione dubites 1. An damno iniusto sis cooperatus, an damnum causatum sit grave vel leve, an res tibi commodata, elocata, concredita &c. tuâ culpâ perierit, potes iudicare pro tua libertate & innocentia, quæ sunt in possessione, & delicta non præsumuntur *Sylvest. Medin. Salon. 22. q. 62. a. 7. Lug. d. 18. num. 14. Bar. di de consc. disc. 6. §. 10. C. II.*

2. Si mandasti vel consuluisti furtum, quod etiam secutum est, sed dubitas, an ex tuo consilio, teneris saltem pro rata dubii, quia possessio est contra te, & præsumptio pro efficacia consilii, nisi aliunde pro te sit præsumptio vehementior, Idem est, si consensisti tributo vel causæ iniquæ, & dubitas, an ante tuum consensum causa jam per majora vota fuerit sufficienter conclusa. *Molina, Sanch. Lug. d. 19. num. 21.*

3. In dubio, an res, quam teneris restituere, sit materia gravis vel levis, peccas mortaliter, si non restituas, quia exponis te periculo iniquè detinendi rem alienam gravem, & Dominus habet jus repetendi rem suam, sicuti est, sive magnam sive parvam.

4. In dubio, an res, quam iniquè consump- 19.
fisti, apud Dominum fuisset melioranda vel plus
valitura, quamvis delictum tuum sit certum,
non teneris tamen, nisi pro rata dubii, quia Do-
minus nec certum jus habet ad istum valorem,
nec ejus possessionem, cum dubium sit, an Do-
minus illum unquam fuisset percepturus, nec pro
jure dubio tantum restitui debet, quantum pro
jure certo. *Dicast. Sporer. Leseck p. 227.*

6. Si debitum sit certum, & probabiliter tan- 20.
tum judicas te satisfecisse, saltem teneris ad arbi-
trium viri prudentis pro ratâ probabilitatis, ut
probabiliter docent *Laym. Dian. Tamb. l. 1. c. 3.*
§. 7. eò quòd pro jure incerto non debeat tantum
solvi, quantum pro jure certo: Nec obstat,
quòd videaris esse in possessione pecuniæ, quâ te
non tenearis spoliare pro solutione probabiliter
tantum debitâ, nam etiam lex solvendi seu debi-
tum est in certâ possessione, cui non videtur pla-
nè satisfieri per solutionem tantum probabilem;
& licet debitor possideat pecuniam solvendam,
id parum refert, dubium enim non versatur im-
mediatè circa ipsam pecuniam, cujus sit, sed cir-
ca jus petendi debitum, an sit, & ideo dicitur
creditor possidere, quia cum debitum extiterit, &
non constet esse extinctum, creditor possidet du-
rationem debiti; quod clarè constat à pari, nam
qui ex pœnitentiâ vel voto debebat eleëmofynam
dare, & dubitat, an dederit, etiam ipse possidet
pecuniam, & tamen in ipso dubio non stat posses-
sio pro ipso, sed pro obligatione pœnitentiæ vel
voti, quæ semel extitit, & non probatur extin-
cta; ergo similiter in præsentì Casu non possidet
debitor, sed debitum seu obligatio solvendi,
quæ semel extitit, & non probatur extincta. V.
dicta

dicta Caf. 5. à n. 18. hinc si hæredes Titii in libro Titii reperiant capitale à Cajo susceptum, esse solutum, econtra hæredes Caji adhuc inveniant chyrographum, neque debitum in libris sit expunctum, hæredes Titii debebunt iterum solvere vel totum, vel factâ compositione, arbitrio viri prudentis pro ratâ dubii, quia debitum est certum, solutio autem incerta, nisi concurrat alius titulus v. g. præscriptio.

21. QUÆR. III. Quo ordine damnificatores injusti restituere teneantur ?

1. Ante omnes tenetur restituere, qui rem alienam in se vel in æquivalenti, eò quòd ex ea factus sit ditior, detinet, vel malâ fide consumpsit; *Ratio* patet, quia adest titulus rei acceptæ, quæ est radix prima & fortissima restitutionis,

2do loco restituere obligatur, qui fuit causa principalis & Physicè executiva damni, id est, qui nemine mandante nomine proprio damnum intulit.

3. Si plures ad damnum concurrerunt, ante reliquos tenetur mandans, quia hic est causa principalis, & ejus nomine vel gratiâ illatum est.

4. In defectu causæ principalis, id est, causâ principali nolente vel non valente restituere, tenetur consulens, consentiens, recipiens & adjuvans, absque ullo tamen ordine, quia hæ causæ non sunt sibi subordinatæ, nec una agit nomine alterius, nec obligantur æqualiter, sed plus vel minus prout una magis vel minus alterâ, in damnum influxit; ita quoad rem ferè omnes. *Ratio est*; quia qui fuit principalior & potior in damnificando, etiam debet esse potior in restituendo, sed qui Physicè & nomine proprio damnum intulit, magis & principalius damni-

cavit, quàm qui tantùm cooperantur & nomine alieno tanquam instrumenta damnum causant; ergo.

§. Demum in defectu causarum positivè cooperantium tenentur causæ negativæ, idque sine ordine, quia in damnum propriè non influunt, sed purè non impediunt, nec unà per se subordinatur alteri. *Ex dictis*

Inferuntur sequentia. 1. Si causæ minùs principales consumpserunt vel participarunt ex re aliena, tenentur primò, & ante causam principalem restituere quantum participarunt, quia eatenus tenentur ex re accepta, quæ est prima radix restitutionis, unde his restituentibus causa principalis, quæ nihil ex prædâ participavit, est libera, ita ut, si coacta fuerit loco aliarum solvere, hæ teneantur satisfacere principali, quæ succedit loco Domini. De cætero quando causæ minùs principales nil ex re alienâ participarunt, tenentur tantùm in defectu principalis, quâ restituente sunt liberæ, aut si coactæ fuerint aliquid exsolvere, illud refundere tenebitur principalis seu mandans, quia egerunt tanquam instrumenta nomine mandantis, qui propterea tenetur eas servare indemnes. *S. Thom. q. 7. ad. 2.*

2. Si plures communi consilio vel consensu damnum inferant, & unus solus totum restituat, tenentur cæteri contribuere suam partem. *Ratio est,* quia sunt socii injustæ damnificationis, ergo & debent esse socii restitutionis; quòd si aliqui simul teneantur ex re acceptâ, in tantum primò & soli tenebuntur.

3. Si mandans seu causa principalis sit dolo circumventa, ut si Consiliarius Principi non intelligenti suadeat tributum aut bellum injustum, Ad-

vocatus clienti suo rudi iniquum processum; solus
 Consiliarius tenetur restituere utpote sola & prin-
 cipalis causa damni, non verò Princeps vel cliens
 qui malum consilium bonâ fide sunt executi. Et
 universaliter omnes qui ex officio tenentur bene
 consulere, ut Consiliarii, Medici, Chirurgi,
 Advocati, Confessarii &c. Si ex crassâ ignoran-
 tia, seu ex defectu scientiæ ad officium suum
 requisitæ, malè consulendo, causam præbeant
 damni spiritualis vel temporalis; obligando v.g.
 ad restitutionem, suadendo contractum iniquum
 &c. tenentur ad omne damnum sive consultantis
 sive tertio illatum; qui verò bonâ fide secuti sunt,
 ad nihil tenentur, nisi in quantum facti sunt di-
 tiores: væ igitur hîc supinæ multorum negligenti-
 æ!

4. Si remittatur debitum principali, etiam re-
 mittitur minùs principalibus, quia hi non obli-
 gantur, nisi in defectu principalis, & illo sol-
 vente sunt liberi; ergo etiam sunt liberi, si
 illi debitum remittatur: econtra si debitum
 remittatur uni causæ minùs principali, hoc
 ipso non remittitur principali, aut cæ-
 teris minùs principalibus,
 ob rationem op-
 positam.

CASUS XXXIX.

De impediēte alterius bonum.

Tubenius timens 1. ne Cajus sibi beneficium vel hereditatem praripiat, tum falsa, tum vera, sed occulta ejus crimina exaggerando aperit. 2. Sub pretextu, quod sit indignus vel minus dignus. 3. 4. Agrote in favorem Caji testamentum facere volenti persuadet non esse vita periculum & Notarium haberi non posse, 5. Amicum causam Caji recommendare volentem convivio & blanditiis in suam partem trahere; abundantiore potu ejus secreta expiscari, & tam diu detinere nititur, usque dum opportunitas recommendandi pratereat. 6. Ex litteris Caji injuste apertis videt Cajum & Titium habere spem promotionis, eandemque utriusque praripit. 7. Tempore famis negat se habere frumenta, qua vendere possit, ut cives accrescente fame ea cogantur solvere majori pretio. 8. Ut evadat multam, crimen semiprobatum negat, & innocentiam per falsos testes probat.

QUÆR. Qualiter ad restitutionem obligetur alterius bonum impediens? **1.** Qui impedit rationabiliter invitum à consecutione boni ex justitiâ commutativâ debiti, seu ad quod habet jus in re vel ad rem, peccat contra justitiam, & tenetur ad restitutionem damni illati, quia lædit jus rigorosum alterius, sive ex parte modi impediendi intercurrat vis aut dolus, sive non. *D. Thom. a. 2. ad 4.* Si verò bonum ex justitiâ non debeat, velut eleëmofyna, beneficium & quodlibet donum gratuitum, impediens ad nihil tenetur, quia nul-

lum

lum jus lædit, nisi intercurret fraus, mendacium, detractio, vis, vel injustus metus &c. tunc enim tenebitur restituere pro rata spei, quæ alter bonum erat consecuturus. *Ratio est*: quia quamvis talis non habeat jus ad bonum indebitum, quilibet tamen habet jus, ne vi, fraude, detractioe &c. à bono aliàs indebito impediatur. Ecce regulam generalem ex qua pro Resolutione Casûs

2. *Deduces sequentia* 1. Si absque vi, fraude, mendaciis vel detractioe facias, quominus aliquis scribatur hæres, ad beneficium eligatur vel præsentetur, peccas quidem mortaliter contra charitatem, si id facias absque justâ causâ, non tamen contra justitiam, quia alter non habet jus, ut scribatur hæres, neque dignior ante electionem vel præsentationem jus rigorosum habet ad beneficium, nisi dignior judicatus fuisset in concursu, tunc enim haberet jus ad rem, e contra si hos impediatis vi, metu vel fraude, teneris pro rata spei; ut si testatorem volentem disponere in alicujus favorem falsâ spe vitæ distrahas, aut si maritus minetur in casu reconvalescentiæ duriùs habere uxorem, nisi hoc vel illo præterito testetur in sui vel suorum gratiam, vel vocaturus Notarium simul let, se eum reperire non potuisse, ne hic vel ille scribatur hæres, &c.

2. Si hæredem scriptum impediatis, quo minùs mortuo testatore adire possit hæreditatem, aut electum, quo minùs confirmetur, vel præsentatum, quo minùs ei collatio fiat, aut confirmatum à capienda possessione, etsi vis vel fraus non intercurret, ad restitutionem teneris, quia omnes hi habent verum jus in re vel ad rem.

3. Si zelo bono aliquem impediās à bono in-
justè vel vitiosè obtinendo, v. g. impedis, quo
minùs Petro verè indigno vel Simoniaco benefi-
cium vel officium conferatur; aut ne consequatur
legatum vel hæreditatem injustam, vera ejus cri-
mina etiam occulta ad illum finem collatori vel te-
statori, quantum opus est, manifestes, non pec-
cas, nec restitutioni es obnoxius, quin potiùs
laude dignus, quia maximè interest Ecclesiæ &
reipublicæ, beneficia & officia non conferri indig-
nis; quòd si id facias ex odio vel vindicta cum vi
vel fraude, peccas quidem contra charitatem, imò
& contra justitiam, si plus, vel coram pluribus,
quàm opus est, eum infames, ita ut tunc tenearis
ad restitutionem famæ, non tamen teneris ad ali-
quid pro bonis indebitis, quia ei sine peccato nec
conferri, nec ab ipso acceptari poterant.

4. Qui conferunt, vel faciunt conferri bene-
ficia vel officia scienter indignis vel notabiliter
minùs dignis, peccant, & ad restitutionem te-
nentur, non quidem dignis vel dignioribus, qui
propriè jus non habent, sed Ecclesiæ vel reipu-
blicæ pro damnis secutis, huic enim collatores
ex officio vel quasi contractu obligantur officia
& beneficia dare idignioribus, ut dixi *Cas. 28.*
n. 2. & 3. Hinc qui Episcopum determinatum
ad conferendum Beneficium digniori, etiam si-
ne fraude, solo suasu vel precibus inducit, ut
conferat illud sibi vel alteri notabiliter minùs
digno, peccat graviter, cum obligatione satis-
faciendi Ecclesiæ pro damno inde secuto, quia
avertit Episcopum ab eo, quòd ex justitia facere
tenebatur, quod à potiori tenet, si Beneficium
conferatur planè indigno; quo casu primo loco
C resti-

R. D. Jansen Theol. Moral. Tom. II.

restituere tenetur officium vel beneficium indignè obtinens unà cum fructibus indignè perceptis secundo loco collator, tertio suator vel promotor. Econtra si etiam per vim vel dolum præterito digno officium vel beneficium dari facias digniori, ad nihil teneris, quia procuras, ut collator faciat, quod in conscientia facere tenetur.

5. Qui vi, fraude, mendaciis, detractionibus impediunt mercatores à lucro, pauperem ab elemosyna, famulum à servitio v. g. dicendo de mercatore, quòd utatur iniquo pondere vel mensurâ, de paupere, quòd non sit verè pauper, de famulo, quòd sit negligens &c. omnes hi tenentur reparare damna emergentia.

6. Si Servus vel procurator Caji mercede conductus nomine Caji beneficium petere vel litteras deferre debeat, peccas contra justitiam & pro rata spei obligaris Cajo satisfacere, si hos etiam nudis verbis, precibus, suasu, vel convivio abstrahas, quo minùs beneficium petant vel litteras deferant, quia causa es, ut hi omittant, quòd facere ex contractu obligantur; ergo teneris ad damnum Cajo obinde secutum. Econtra si amicos gratis causam Caji promoventes convivio, blanditiis vel aliter absque fraude in tuas partes trahas, aut etiam bonis verbis vel hilariore potu animi secreta, quæ ex justitiâ reticere non obligantur, expisceris, non peccas, quia non uteris vi vel dolo, & aequè jus habes eorum patrocinio fruendi, quàm Cajo; si vero tu eos dolosè inebries, & detineas, ut tempus opportunum negligent, & tu interim officium vel beneficium præripias, teneris pro mensurâ probabilitatis & spei, quam habebat Cajo, si ejus amici non fuissent impediti.

7. Si ex litteris Caji injustè apertis videas eundem habere spem promotionis, litteras verò easdem tempestivè consignatas eādē occasione ad Cajum destines, eūque ob haustam inde scientiam absque fraude prævenias. *Less. l. 2. c. 12. num. 130. Dian. p. 3. t. 6. ref. 33.* dicunt te ad nihil obligari, quia injusta litterarum apertio se remotè habet, & non hæc, sed tua solertia impedit Cajum promotionem; sed probabilius est, quod obligeris pro ratâ spei, quia iniquè acquirendo scientiam secreti, es vera & injusta causa impeditæ promotionis; idem est, si ex litteris Caji injuriosè apertis, videas pretium certarum mercium esse augendum, & propterea Cajum in cõmendis ejusmodi mercibus prævenias; si Caju litteras laceravit & abjecit, tu verò collectis fragmentis eas legeris, *Sylv. Laym. Sporer n. 208.* alique negant, te ad quidquam teneri, quia Caju litteras suas habuit pro derelictis; sed veriùs est oppositum, nam hoc ipso quòd litteras laceret, secretum earum non habet pro derelicto, sed potius illud abscondere voluit, ideo enim eas comminutas & non integras projicit, ne secretum prodatur.

8. Si ex litteris Caji injuste referatis videas Sempronium habere spem promotionis, & exinde eandem præripias, probabilius ad nihil teneris, quia illa referatio non fuit injuriosa Sempronio.

9. Quid si vendens frumenta contra leges patris simulet se vendere pannos, vel neget se habere frumenta, usque dum creverint in pretio, ita ut obinde cives ex post cogantur frumenta cariùs emere, an inquam talis teneatur hoc damnum reparare? videtur enim tuo dolo aut mendacio

hujus damni esse causa. *R.* Probabilius non tenetur
quia cives non habebant spem ista frumenta viliori
pretio emendi, nisi ex ejus libero consensu, quem
dare nec vult nec tenetur; ergo eos non impedit
à spe melioris pretii; qui autem utitur dolo vel
mendacio, sed per ea non impedit à bono vel spe
boni, non est obnoxius restitutioni, quia dam-
num reale non infert. *Confirmatur*: Si duæ
capaces instent pro beneficio, & collator primo
dicat non vacare beneficium, ut sic possit confer-
re secundo; quamvis utatur mendacio, ad nihil
tamen tenetur primo, quia primus nec habebat
jus nec spem ad beneficium, nisi dependenter à vo-
luntate collatoris, quæ supponitur non esse. *S.*
dicas: etsi cives non habeant jus ad frumenta, ha-
bent tamen jus, ne ab eorum emptione dolose
impediantur; idem est de eo, qui instat pro be-
neficio. *R.* *Distinguendo*: habent jus, ut dolose
non impediantur ab emptione frumentorum, si
habeant spem emendi, *C.* Secus *N.* idem est de
impediente instantem à beneficio; si enim instans
spem nullam habeat, damnum reale ei non in-
fertur.

10. Ex eadem ratione, qui negat crimen
semi probatum, non tenetur ad mulctam, quam
aliàs pendere deberet, quia Judex vel Fiscus nec
jus nec spem ad mulctam habent, nisi crimine
plenè probato, quæ probatio in defectu unius te-
stis merè dependet à confessione rei, quam ipse
nec facere vult, nec ex justitiâ tenetur; neque ob-
stat, quòd fortè mentiatur, nam per solam vo-
luntatem tacendi, etiam si mendacium non ad-
fuisse, plena criminis probatio & per consequens
mulcta impedita fuisset. Idem plures dicunt de eo,
qui innocentiam per falsos testes probat, quod dicitur

mitti potest, si absque eo crimen plenè probari non poterat, aliàs enim Judex habuisset spem certam multæ, à qua impeditur per falsos testes. Similiter si religiosus iussus instruere vel qualificare aliquem pro beneficio, dicat se non habere tempus, cum tamen habeat, non tenetur ad aliquid, quia talis non habuit ullam spem qualificationis, nisi dependenter ab ejus voluntate, quæ non existit, neque ex justitia v. g. erga stipendium instrueretur, sed solum ex obedientiâ vel charitate ut suppono; si autem mendacio impediret, quo minùs ab alio instrueretur, utique teneretur pro ratâ spei.

C A S U S XL.

De Radice restitutionis ex re accepta,
& in specie de possessore malæ
vel dubiæ fidei.

Vtellius aliqua incipit possidere dubitans. 1. An sint aliena, qua apud ipsum perierunt, vel eorum Dominus reperiri non potuit. 2. Alii possidet partim bona, partim malâ fide. 3. Retinet, consumit, aut vendit, et si probabilius judicet esse aliena. 4. Putat se possidere vel consumere rem Petri, cum tamen sit Pauli. 5. Detinet rem malâ fide. 6. Vel bonâ fide accepit à possessore mala fidei. 7. Qua res ejus expensis fuit meliorata. 8. Triticum alienum consumit in primo, secundo & tertio valore, n. 9. & sequentibus. Dubitat, an Dominus triticum in summo valore erat consumpturus. 14. Res ex incendio ereptas retinet. 15. Eodem vel alio casu perdit.

C 3.

16.

16. Consumit vel destruit. 17. Plura accepit ad opus illicitum. 18. Vel ad opus debitum v. g. ut servat mutuum, ut non occidat, ut deponat odium, ut frequentet Ecclesiam. 19. Pro resolut.

1. QUÆR. I. Quis teneatur ex re accepta? R. Ex re accepta tenetur restituere, quisquis rem alienam bonâ vel malâ fide detinet, aut possidet; ille dicitur possidere bonâ fide, qui detinet rem alienam invincibiliter credens esse suam, vel saltem licitè à se detineri; ille possidet malâ fide, qui vel scit, vel culpabiliter ignorat rem esse alienam, vel saltem ab initio possessionis de hoc dubitat, & tunc etiam vocari potest possessor dubiæ fidei.

2. QUÆR. II. Quid circa possessorem dubiæ fidei? R. *Seqq.* 1. Qui incipit detinere rem, de quâ dubitat, an sit aliena, si id faciat animo eam sibi retinendi, est fur, & tenetur ex iniqua acceptione reddere rem ipsam, si existat, vel si perierit etiam sine ejus culpâ, ejus valorem & omne interesse: si detineat rem animo inquirendi eamque Domino, si comparuerit, restituendi, non peccat, sed rectè gerit negotium Domini, quod si facta diligenti inquisitione per tempus arbitrio prudentis sufficiens, certum Dominum reperire nequeat, potest rem cum eo, de cujus dominio dubitat, dividere; vel si non dubitet de aliquo in particulari, sed in genere, an res sit aliena vel non sua, pro ratâ dubii dare pauperibus, hæc enim præsumitur voluntas Domini.

2 Si possederis rem per aliquod tempus bonâ, per aliud malâ fide, teneris pro tempore bonæ fidei tantùm ex re accepta reddere ipsam rem, si adhuc existat, vel in quantum ex ea factus es detentior; pro tempore malæ fidei insuper obligaris et iniquâ acceptione, seu potiùs detentione; ita ut

si rem tunc consumpseris, vel etiam sine tuâ culpâ perierit, tenearis solvere ejus pretium & omne interessè.

4.

3. Si possessori bonæ fidei superveniat rationale dubium, tenetur quidem inquirere, si autem factâ inquisitione dubium deponi non possit, licet rem sibi retinet aut distrahit, quia hic melior est conditio possidentis, ut docent communiter omnes, etiam ii, qui alioquin volunt, in dubio tutiorem partem esse amplectendam. Ratio est, quia licet tunc ipsum rei dominium sit dubium, possessor tamen certus est se rem tenere bonâ fide, idèdque propter jus incertum alterius, possessione rei privari nec potest nec debet, idque tenet, etiamsi post inquisitionem probabilius sit, quòd res, quam huc usque bonâ fide possidet, non sit sua. *Vasq. Bonac. Arrag. q. 62. a. 1. Th. Sanch. l. 1. in Decal. C. 12. num. 9. Palao. Dian. Laym. Rosmer, Metzg. Petsh. p. 586. Lug. n. 93 La Croix lib. 3. p. 2. nu. 563. contra Bann. Ledesma. Salon. Valent. Girken &c.* qui dicunt aliquid debere pro ratione majoris probabilitatis; nam licet in pari dubio & probabilitate melior sit conditio possidentis, non tamen ubi impar causa est, uti hic. Sed Ratio nostra est, quòd titulus possessionis præponderet omnibus aliis rationibus & præsumptionibus, sitque jus certum insistendi rei ut suæ, usque dum certò probetur rem esse alienam, quod non fit per majorem probabilitatem. Si tamen possessor rem ita dubiam alteri vendat, tenetur ex justitiâ emptorem monere de illo dubio, dicendo se omninò certum non esse, quòd res sit sua, adèdque subesse periculum eversionis, quia generaliter venditor debet emptori aperire vitium mercis, ratione cujus minus valet,

C 4

&

& emptor vel non emeret, vel non tanti emeret, si sciret vitium? atque in proposito res incerta, an sit aliena vel furtiva, multò minus valet, quam res certa venditoris, ergo.

5. 4. Si res in mala fide respectu unius, non autem respectu veri Domini, v. g. putas te possidere fundum Petri, ejusque fructus consumis, cum tamen sit Pauli, cognitâ veritate teneris ex injusta acceptione fundum unâ cum fructibus & omniteresse reddere Paulo; si verò ita fuisti comparatus, ut non detinuissem fundum, nec fructus ejus consumpsisses, si scivisses, pertinere ad Paulum, probabiliter tantum teneris ex re accepta restituere fundum, & fructus existentes, aut in quantum ex iis factus es ditior, non autem si casu perierint, quia consumendo fructus, non fuisti Paulo formaliter injurius.

6. QUÆR. III. Ad quid teneatur possessor malæ fidei? R. Possessor malæ fidei tenetur restituere rem, si existat, aut si perierit vel consumpta sit, ejus estimationem, nec non omne damnum emergens & lucrum cessans, sive res perierit cum ejus culpâ vel commodo, sive non, dummodo eodem casu non fuisset peritura apud Dominum: est Regula generalis & certa, ac colligitur ex D. Thom. 2. 2. q. 62. a. 6. Ratio est: quòd possessor malæ fidei non tantum obligetur ex re accepta, sed etiam ex injusta acceptione vel detentione, per quam est causa, quòd Dominus re sua ad lucrum & commodum suum uti non possit; ergo æquum est, ut reparet lucrum cessans & omne damnum ex suo delicto alteri obveniens; sed quid, si tu quidem habeas rem bona fide, præcessor autem tuus habuerit eam mala fide? R. Si sis successor universalis seu hæres, teneris non tantum ex re

accepta, sed etiam ex injusta damnificatione, seu delicto nontuo, sed testatoris, unde teneris ad omne damnum & lucrum cessans, quantum scilicet patiuntur vires hæreditatis. *Ratio* est, quod hæres in jure censeatur eadem persona cum testatore, & sicut succedit in omnia ejus jura, sic & in omnia ejus debita & obligationes, quod probabiliter etiam extenditur ad hæredes mediatos. Si verò non succedas ex titulo universali seu hæreditatis, sed titulo particulari emptionis, donationis, legati, &c. teneris tantum ex re accepta, in quantum factus es ditior, quia talis successor non censeatur eadem persona cum suo antecessore. Idem dicendum est de Superiore religioso, qui bonâ fide succedit antecessori malæ fidei non ut hæres in vim testamenti, sed ut administrator vi electionis vel constitutionis. Unde

Deduces seqq. 1. Si res aliena apud furem vel malæ fidei possessorem melior facta est, v. g. equus vel bos crevit, ager melioratus est, in fundo arbores sunt plantatæ &c. restituenda est cum omni melioramento in - & extrinseco, detractis tamen expensis necessariis, quas ipse Dominus facere debuisse, nisi hæ expensæ per utum vel commodum ex re v. g. elocatione equi alieni acceptum, fuissent compensatæ, tunc enim nihil detrahi possit pro expensis, sed totus rei valor Domino restituendus erit. Melioramentum verò aliud vocatur in aliud extrinsecum; intrinsecum dicitur, quo res per intrinsecam sui mutationem fit melior, ut dum ex vitulo fit vacca, ex pullo equino fit equus, ex agro sterili fit fertilis, &c. extrinsecum est, si res in se invariata hic & nunc pluris æstimetur ab intelligentibus, ut si triticum ob raritatem modò veneat 10, cum ante venderetur 5. florenis &c.

9. 2. Valor rei tam in-quàm extrinsecus crescere potest & decrefcere, sic ex pullo equino valente 10. aureos crescit equus valens 100. & hic senescens decrefcit iterum ad 10. aureos; item triticum in Augusto v. g. valet tres, in hyeme sex, in vere iterum tres aureos; quæstio est, in quo valore rei à fure ablata, consumpta vel destructa restitui debeat, & quamvis communis regula sit, non esse attendendum ad hunc vel illum præcisè valorem, sed ad ipsum damnum, quod per injustam rei ablationem, consumptionem vel detentionem Domino illatum est, ut tamen hoc damnum æstimari possit, attendi debet ad tempus, quo iniquus detentor rem consumpsit, & tempus, quo Dominus eam fuisset consumpturus vel destructurus, nisi ablata fuisset: itaque

10. 3. Si fur modium tritici furetur & absumat in Augusto, quando valet tres aureos, & Dominus pariter tunc erat consumpturus, sufficit reddere simile triticum vel tres aureos, quia Dominus non est plùs damnificatus. Item si fur auferat & vendat pullum equinum, dum valet decem aureos, quem Dominus eodem pretio erat venditurus, satisfaceret reddendo similem pullum vel 10. aureos.

4. Si Dominus equum suum erat venditurus tempore medio, quando valebat 100. item triticum quando valebat sex aureos, vel ob defectum tritici proprii coactus fuerit emere aliud sex aureis, vel in tali valore triticum suum erat consumpturus, in pauperes erogaturus &c. teneatur fur restituere summum illum valorem intermedium, scilicet 100. pro equo & sex pro tritico, quamvis ipse pullum vendiderit pro 10. & triticum pro tribus aureis. Ratio est: quia Dominus revera sum-

summum illum valorem erat percepturus, & fur iniquâ suâ acceptione causa est, quòd non percipiat, excipe nisi fur tam maturè reddat pretium pulli v. g. 10. aureos, ut Dominus eodem pretio similem pullum (idem est de tritico) facile comparare, & in tempus summi valoris reservare possit, si enim tunc pullum non emat, vel in tale tempus non reservet; non furi, sed suæ negligentiz damnum adscribere debet.

5. Si Dominus triticum (idem est de equo) erat consumpturus tertio tempore, quando ejus valor decrevit ad tres aureos, fur autem consumpsit vel vendidit tempore primo, quando similiter valet tres, tantùm tenetur ad tres aureos, quia Dominus plus damni passus non est, utpote in eodem valore triticum consumpturus.

6. Quòd si fur consumat, vel quomodocunque distrahat triticum tempore medio, quando valet sex aureos, tenetur solvere sex, licet Dominus illud consumpturus fuisset tempore primo vel tertio, quando valebat tantùm aureos tres. *Lug. de i. 18. an. 125. contra Less. Laym. hic c. 4. n. 6. Ratio est*: quia sicut triticum ita & totus ejus valor tam ex-quàm intrinsecus pertinet ad Dominum, & res tunc existens eum toto suo valore ex- & intrinseco ex justitia Domino restitui debebat; ergo fur non restituendo sed eam consumendo, vendendo, donando, destruendo &c. est causa iniqua, quòd totus ille valor Domino pereat: nec refert, quòd Dominus triticum erat servaturus in tempus minoris valoris, nam damnum infertur pro præsenti, quando triticum valet sex aureos, ergo & sex restitui debent, & si Dominus triticum servasset ad valorem trium aureorum, seipsum damnificasset, quòd ei liberum erat, nunc vero eum
invi-

II.

invitum damnificat fur tempore summi valoris,
Dices 1. Ad justitiam sufficit, si per restitu-
tionem Dominus tantum habeat in rebus suis,
quantum habuisset, si res non fuisset ablata; sed
hoc fit, si fur restituat pretium tertii temporis
vel triticum simile, quando Dominus illud erat
consumpturus, ergo. 2. Summus ille valor inter-
medius vel non spectat ad Dominum rei, cum sit
rei extrinsecus, vel si spectet, est Domino inuti-
lis & nullius pretii, quia nunquam erat à Domino
percipiendus, & quod fur vendat tempore sum-
mi pretii, spectat ad industriam, & fortunam
furis, sicut si triticum vehat ad locum,
ad quem Dominus non erat vecturus, ibi-
que summo vendat pretio. 3. Si triticum
tempore illo medio periisset incendio, vel alio
casu absque culpa furis, satisfaciet furdando
tres aureos vel simile triticum, quia tunc Domi-
nus servatur indemnis, ergo à pari si consuma-
tur. 4. Fur non tenetur ad omnem valorem &
lucrum, quod Dominus ex re sua percipere pote-
rat, sed quod revera erat percepturus, atqui
summum valorem nunquam erat percepturus,
ergo. Ecce sententiam verè probabilem. *Ad*
1. *Negando assumptum*: æqualitas justitiæ requi-
rit, ut Dominus tantum habeat, quantum habuil-
set, si res sua non fuisset iniquè ablata, neque in-
iquè consumpta vel vendita; si autem fur tempore
summi valoris triticum vel ejus pretium, uti de-
bebat, restituisset, Dominus fuisset ad tres au-
reos ditior, fuissetque in ejus potestate, tunc cum
lucro vendere, aut usque ad diminutum pretium
retinere. *Ad* 2. quamvis ille valor sit Physicè
tritico extrinsecus, est tamen moraliter intrinse-
cus, quia facit triticum æstimabilius, neque pro-

venit ab industria furis, sed à communi hominum
æstimatione, & vehens, vendensque cariùs tri-
ticum in remotiore urbe, totum valorem Do-
mino restituere debet deductis expensis, ut di-
cam Cas. seq. quòd autem Dominus non utatur
illo medio valore, per accidens est, neque prop-
terea censetur nullius pretii, sicut si non utar meo
equo, adhuc retinet suum pretium, &, si eun-
dem occidas, debes tantum restituere, quantum
valuit tempore occisionis? ergo à pari consumens
vel distrahens meum triticum, debet restituere
totum valorem, quem habuit tempore consump-
tionis, etsi ego illo valore non essem usus. *Ad*
3. N. Assumpt.; nam fur est causa, quòd tri-
ticum in tanto valore apud ipsum pereat; si enim
tunc restituisset, uti debebat, incendio non pe-
riisset. *Ad 4.* fur quidem non tenetur ad om-
nem valorem, quem triticum habere poterat,
sed ad eum, quem actu habebat, quando illud
consumebat, totus enim valor ille erat Domini.

7. Si fur triticum tempore summi valoris non ¹²¹
consumat vel distrahat, sed reservat usque dum
valor ejus ad tres aureos peccescat, si Dominus
etiam eò usque erat servaturus, satisfaciet reddendo
triticum, si existat, vel tres aureos, quia ille
valor eodem modo decrevisset apud Dominum, ut
supponitur.

8. Si Dominus triticum suum erat distracturus ^{13.}
primo tempore, quando valebat tres aureos, &
fur illud servet ad tertium tempus, quando itidem
valet tres aureos, & tunc consumat vel distrahat,
juxta *Sporer. t. 4. c. 2. nu. 156.* sufficit reddere tres,
& ita sentire dicit omnes, sed minùs rectè; ita-
que attendi debet, an Dominus, si fur triticum
tempore summi valoris, uti debebat, restituisset,
in

in

in summo illo valore 6. aureorum erat contumpturus aut distracturus, vel econtra servaturus, usque dum decresceret ad tres aureos; si primum, tenebitur fur restituere summum valorem, id est, sex aureos, quia Dominus illum valorem erat percepturus, & fur injustè triticum tunc detinendo est causa, quòd Dominus summum valorem non percipiat: si secundum, satis est restituere valorem tertii temporis, vel simile triticum, quia ille valor eodem modo decrevisset apud Dominum; ex his facilè resolves, ad quid teneatur, qui pullum equinum furatus est, eumque referat, usque dum præ senectute moriatur, nam si apud Dominum eodem modo erat servandus & moriturus, nihil obligatur dare pro equo; sed satis erit recompensare omne lucrum cessans & damnum emergens; ut si defectu equi non potuit agros suos colere, aut debuit aliis culturam solvere, vel novum equum sibi emere &c.

9. In dubio, an Dominus rem suam erat
 14. in summo vel minore valore distracturus, restitutio facienda est pro ratà dubii, arbitrio prudentis non enim pro damno incerto tantum restitui debet, quantum pro certo, neque Domino dicenti se rem fuisse venditurum summo pretio, necessariò credendum est, nisi accedant alia indicia, ut si de re vendenda jam egisset. *Molin. Laym. Lug. L. cit.*

15. 10. Qui res metu incendii ejectas subducit, tenetur eas restituere Domino, quia non habentur pro derelictis, sed animo salvandi ejiciuntur; idem est de eo, qui res alienas incendio, inundatione vel devastatione hostium certò perituras eripit, quia manent sub priori dominio. *Si dicas, consumens vel destruens rem in tali periculo ad nihil*

nihil tenetur, quia res statim peritura nullius est
pretii, ergo & eripiens. *R.* Consumens vel de-
struens rem à periculo jam liberatam & ereptam,
ad nihil tenetur *N.* destruens nondum ereptam nec
eripiendam *C.*

11. Possessor malæ fidei etiam tenetur de casu 16.
fortuito, nisi res eodem casu & periculo v. g.
serpente eodem incendio, eadem incurfione ho-
mium, eodem naufragio erat peritura apud Do-
minum; tunc enim non tenetur nisi ad damnum,
quod Dominus fortè passus est ex carentiâ rei us-
que ad ejus interitum. *Ratio est*: quia tunc ini-
qua rei ablatio non est causa, quòd res pereat,
quia similiter erat peritura apud Dominum, si
dobbium sit, en res similiter apud Dominum peri-
tura fuisset, restitutio saltem facienda est pro ratâ
dobbii & probabilitatis; quòd si res quidem erat
peritura, sed alio casu & per alterius injustitiam,
ut si tu non surripuisses, occidisses &c. surripuis-
set vel occidisset alius, tunc qui alium prævenit
in damno inferendo, etiam prævenit in obligatio-
ne restituendi.

12. Si rem ante incendium, inundationem, 17.
vel naufragium ablatam absumpsisti, vendidisti,
destruxisti, teneris restituere illum tantum valo-
rem, quem tunc ob imminens periculum habe-
bat, quia tantum damni & non amplius illatum
est; si verò periculum publicè ignorabatur, tunc
sicut communis rei valor non minuitur, sic & se-
cundùm illum valorem restitui debet ab eo, qui
eam injustè destruxit, consumpsit, vel vendidit:
si verò periculum sit publicum, & res salvari non
possit, ut in communi incendio vel naufragio,
rem alienam consumens vel destruens ad parum
vel nihil tenetur, quia res certò & statim peritura
exi-

exigui vel nullius est pretii : idem est, si occidat hominem vel equum laborantem morbo occulto ex quo certò erat moriturus, non teneris, nisi quantum interfuit citiùs fuisse interemptum.

18. QUÆR. IV. An sit obligatio restituendi id quod quis accepit pro opere illicito vel aliàs debito?

R. I. Si accepisti aliquid pro opere turpi, v. g. ut occidas, diffames, vel inebries proximum, ut feras iniquam sententiam &c. opere illicito nondum præstito teneris acceptum restituere, quia opus sine peccato impleri non potest : postquam opus illicitum jam præstitum est, v. g. homicidium jam patratum, sententia iniqua lata, prostitutio corporis à meretrice obtenta; acceptum retineri, vel promissum justè exigi potest, quia dans sponte à se abdicavit dominium rei datæ, vel se ad dandum obligavit sub conditione operis turpis, quod jam positum est. Nec obstant leges civiles ejusmodi contractus meritò improbant, quia solùm obligant ad restitutionem post sententiam; excipe ea, quæ accepta sunt simoniacè, hæc enim semper restitui debent, etiam ante sententiam, quia jura planè irritant donationes simoniacas : ita cum communi *Tamb. l. 7. à f. 190.* ubi addit mulierem non tantùm honestam, ut vult *Lug. d. 18. n. 47.* sed & meretricem posse taxare usum sui corporis pro libitu, quia res, quæ pretio statuto vel vulgari carent, tanti possunt vendi, quanti eas æstimat, qui vendit, quod est valde probabile. Si quid detur non pro ipso opere turpi, sed intentione animandi vel sollicitandi ad opus turpe, fornicationem v. g. illud licitè acceptari non potest, & acceptatum in continenti reddi debet, non quòd accipiens vel retinens peccet

contra justitiam, cum alter sponte donet, sed quia fovet alterius peccatum, & retinendo donum dat spem explendi operis turpis, etiam si accipiens in illud non consentiat, ut dixi Cas. 20. n. 9. in dubio autem, an donatio fiat in ordine ad conciliandum amorem vel amicitiam honestam vel inhonestam, saltem ex causa acceptari & retineri potest, in dubio enim nemo praesumitur malus.

¶ II. Non potest exigere vel retineri, quod 19. promissum, vel datum est pro re ex justitia debita, ut si Judex accepit aliquid pro ferenda sententia justa, vel ut non occidat innocentem, ut solvat mutuum &c. restituere debet, quod sic accepit; Ratio est: quia dans aliquid pro re ex justitia debita, æquivalenter emeret rem suam: quod si res ex justitia sit debita non tibi, sed alteri v. g. Cajo est debita ommissio suæ occisionis, dubitatur an Titius volens occidere Cajum possit aliquid à te recipere & retinere ea conditione, ut Cajum non occidat? affirmat *Sotus & Bannes*, nam quamvis Cajo habeat jus ad omissionem suæ occisionis, tu tamen non habes jus, & illa ommissio est Titio libera, ergo Titius eam tibi vendere potest; nihilominus tenendum est oppositum, quia res aliena vendi non potest, sed ommissio occisionis Caji non est Titii, sed Caji, cui ex justitia debetur, ergo.

Dixi: pro re debita ex justitia: nam si res debita sit ex alia virtute, per se loquendo, retineri potest, quod pro eâ accipitur, ut si detur pecunia, ut deponas odium, ut frequentes Ecclesiam, relinquantur turpia consortia &c. neque hic est simonia, quia non datur ut pretium pro re spirituali, sed ut alliciaris ad actum honestum, vel deserenda peccata &c. per accidens tamen obligatio esse

D

po-

R. D. Jansen Theol. Moral. Tom II.

potest etiam restituendi, quod acceptum est pro re ex alia virtute v. g. ex religione debitâ, v. g. votivisti certæ Ecclesiæ dare 100. aureos; ut votum exsolvas, Ecclesia tibi dat vel remittit decem, non satisfacis voto, nisi reddas 10. aliâ enim non dâres 100. sed 90. & ex toto votum non impletes.

C A S U S X L I.

De Possessore bonæ fidei & restitutione fructuum.

Wilhelmus Theologus interrogatur, ad quid teneatur possessor bonæ fidei, an satisfaciat restituendo pretium rei existentis. 1. Quid si rem alienam consumpsit, vel in remunerationem aliquid accepit. 2. Quid si rem alienam misit sui. 3. Vel in proprio & alieno agro aliena frumenta seminavit. 4. Quid si fur pecunias furtivas suis mixtas tibi donet. 5. Si rem alienam vendas, an Domino comparenti tenearis dare acceptum pretium. 6. 7. Quid si pretium sit furtivum. 8. Quid si utens veste & vino alieno pepercit suo pretiosiori. 9. Ad quales fructus teneatur possessor bonæ vel malæ fidei, & quas expensas valeat deducere. 10. & seqq. An vendens rem alienam fiat Dominus pretii. 16. Quid si res emptori pereat, an venditor resciscens fuisse rem alienam, teneatur ei reddere pretium. 17. Quid si elocasti equum alienum, quem Dominus non erat elocaturus, vele contra: quid si idcirco carius elocasti, quia eum fecisti exerceri in palæstra. 18. An teneatur ad fructus quos percipere neglexit, & Dominus vel non erat, vel erat illicitè percepturus. 19. Quid si ideo plures fructus percepit, quia

agrum

agrum melioravit, *et* si fructus perierint. 20. Quid si circa rem habeat malam, circa fructus bonam fidem. 21. In culturâ agri impendit sex aureos, cum Dominus tantum erat impensurus tres, vel econtra. Aut coactus fuit equum alienum ab hoste ereptum redimere. 22. An possit deducere expensas litis super re alienâ sibi intentata, & quid si tempore litis res vitietur vel fructus consumantur. 23. Quid si quæstor nomine Domini sui emptarius vel reluiturus pensionem annuam Domino ignorante uno anno citius tam emat vel reluat, an pensionem istius anni tanquam fructum industrialem sibi retinere possit. 24. Pro resolutione.

QUÆR. I. Ad quid teneatur, qui possidet rem alienam bonâ fide? I.

R. Extra Casum prescriptionis tenetur restituere ipsam rem & fructus existentes (de quibus infra) vel in quantum ex re aliena factus est ditior. Est iterum regula universalis & certa, *S. Thom. a. 6.* Ratio est: quia possessor bonæ fidei Domino rei nullam fecit injuriam, ergo non tenetur plus restituere, quam de facto possideat, & in quantum ditior effectus est. Dicitur autem ditior factus, si ratione rei alienæ plus habeat in bonis suis, quam habuisset sine ea; ut si consumendo rem alienam pepercit suâ, si alienam gratis acceptam vendidit, permutavit &c. Dixi: tenetur restituere ipsam rem si existat, & quidem in individuo, nec sufficit dare pretium æquivalens, non enim Dominus iniustus cogi potest sine causa permutare vel vendere rem suam, idque ex genere suo esse peccatum morale patet exemplo Naboth. 3. Reg. 21. Unde

Deduces sequentia. : 1. Si possessor bonæ fidei rem alienam suâ culpâ neglexerit, destruxerit, prodigè consumpserit, gratis donaverit, non do-

naturus aliam, si illam non habuisset &c. ad nihil tenetur, quia non est factus ditior; unde si dono acceperis anulum alienum pretiosum, vel raram picturam, eamque dones Principi, alioquin nihil daturus, Princeps quidem comparante Domino tenetur reddere anulum vel picturam, tu verò ad nihil teneris; *Nec obstat*, quòd forte aliquid in gratiarum actionem à Principe acceperis, quia id accepisti non ut rei pretium, sed gratis pro bono affectu, qui ut inculpabiliter conjunctus cum re aliena erat dignus remuneratione.

2. Qui alienum frumentum, pecuniam, oleum, vinum ita miscuit rei suae saltem potiori aut valde notabili, ut discerni & separari non possint, ex dispositione legum fit Dominus rei mixtae, & quidem si id fecerit bona fide, solum tenetur, in quantum factus est ditior, ut si vinum gratis acceptum suo miscuit, debet solvere ejus valorem; si pretio emerit, ad nihil tenetur, quia non est factus ditior; si mixtio facta sit mala fide, tenetur restituere valorem rei & omne interesse; idem est, si rem alienam bona fide feceris tuam per accessionem, ut si in tuo agro seminasti aliena frumenta, lignis alienis in tuo fundo aedificasti domum, plantasti alienas arbores jam radicatae, vel bona fide in rem alienam induxisti novam speciem, v. g. ex alienis arboribus fecisti asseres, sis quidem Dominus asserum, sed cum obligatione restituendi, in quantum factus es ditior; imò si ordinaria arte nova species tolli & ad priorem formam reduci possit, nequidem sis Dominus, ut si ex alieno argento vel auro facias scyphum, ex alienis asseribus facias navim, quia eadem arte scyphus iterum in argentum vel aurum conflare & navis in asseres dissolvi potest; idem probabilius est de omni spe-

specificacione facta mala fide, tunc enim inducens speciem non acquirit rei dominium. L. 12. §. 3. ff. ad exhibendum; sed tenetur ipsam rem cum omni damno & lucro cessante restituere. V. dicta Cas. 22. à n. 21.

3. Si in alieno agro aliena frumenta sevisti, Dominus agrum fit Dominus frugum, nec tibi tenetur quidquam reddere, nisi expensas & laborem; illi autem, cuius frumentum fuerat, tenetur reddere æquivalens, quia in tantum fuit factus ditior; si æger fructus non ferat, ad nihil tenetur, quia ditior ex re aliena effectus non est.

4. Si rem alienam cum aliena miscuisti, non sis carum Dominus, sed quælibet retinet priorem Dominum, idem est, si misceantur casu vel utriusque Domini consensu. L. adeo ff. si voluntas & insti. de rerum divisione. §. si duorum.

5. Si fur pecuniam vel frumenta ablata per mixtionem fecerit sua, & tibi donet, tutò retinere potes, quia non sis ditior ex re aliena, sed ex re pertinente ad furem; quod si fur propterea te sciente fieret impotens restituere, juxta Molin. Castrop. de just. com. d. 1. p. 14. adhuc licet retines, quia non induxisti furem, ut tibi daret, idèdque causa non es, quòd fur fiat impotens, sed ex justâ causâ scilicet propter tuam utilitatem permittis illam impotentiam. Hæc sententia est probabilis; oppositum tamen videtur probabilius. Ratio est: quia fur tunc justè dare non potest, idque tu scis, ergo acceptando donum, cooperaris ejus injustitiæ & es causa, quòd fur fiat impotens solvere debitum justitiæ, neque sola tua utilitas videtur causa sufficiens cooperandi furis peccato, & alterius damno. V. Cas. 46. n. 11.

D 3

6. Si

6. 6. Si rem alienam bonâ fide possideas titulo gratuito, illamque vendas, teneris totum pretium restituere Domino ex post comparenti, etiamsi per mixtionem pretium feceris tuum, quia in tantum ex re alienâ est factus ditior, nisi fortè ex tuâ industriâ vendidisses pretio extraordinario, tunc possides, quod respondet industriae retinere; secus est; si excessus pretii proveniat ex ipsa re, cujus valor in-vel extrinsecè crevit; ut, si ex pullo equino gratistibi donato factus est equus, aut frumentum alienum ob annonæ penuriam summo vendidisti pretio, debes deductis expensis necessariis & utilibus, totum restituere pretium; nam res semper est Domini, & Domino valet quancumque valet, & factus es ditior non ex solâ tuâ industriâ, sed præcipuè ex re alienâ.
7. 7. Si habeas rem alienam titulo non lucrativo, v.g. emisti bonâ fide equum Caji à Titio, eumque iterum vendis Sempronio; si Caju probet esse suum, tenetur eundem Sempronius reddere; tu verò teneris Sempronio emptori reddere pretium, etiamsi illud perdidideris vel pecuniâ tuâ indiscernibiliter miscueris, idque non ex re acceptâ vel injustâ acceptione; sed vi contractûs venditionis, ex quo venditor emptorem obligatur servare indemnem, seu præstare evictionem; si emptor non compareat, non teneris Domino equi dare acceptum pretium, quia possessor bonæ fidei tantum tenetur ex receptâ reddere ipsam rem alienam, si adhuc existat, vel in quantum est factus ditior; sed equus non amplius apud te existit, neque ex eo factus es ditior, cum pro eo æquale pretium dederis; ergo.
- Vasq. Molin. dis. 378. Bonac. Less. Lug. Viva op. 2. q. 2. a. 3.*

8. Si fur pecuniis furtivis emat mercem, venditor tenetur Domino comparenti restituere pecunias, si adhuc impermixtæ existant, etsi à fure nequeat recipere mercem suam, quia res, ubicunque existit, clamat suum Dominum; quòd si venditor pretium bonâ fide miscuerit suis pecuniis, ita ut discerni non possint, ad nihil tenetur, non ex re acceptâ, quia pecuniam per mixtionem fecit suam juxta *L. si alieni nummi ff. de solut.* neque ex pecuniâ furtivâ factus est ditior, quia pro ea dedit mercem æquivalentem; neque ratione injustæ acceptionis, quia processit bonâ fide. Plura de merce & pretio furtivo dicam suo loco.

9. Qui vestem pretiosam gratis bonâ fide acceptam attrivit, tenetur Domino comparenti solum restituere vestem, ut nunc est, & in quantum pepercit simili vesti propriæ. Quòd si vestem pretio emit & attrivit, satisfacit reddendo solam vestem attritam, quia in nullo factus est ditior. Si consumens vinum alienum pepercisti proprio pretiosiori, non teneris reddere nisi valorem vini consumpti, plus enim alteri non debetur, & quòd pepercis rei pretiosiori, est per accidens ex tua industria.

QUÆR. II. Quid circa restitutionem fructuum?

8. Seqq. I. Fructus alii sunt naturales, alii mixti, alii industriales: *naturales* sunt; qui proveniunt ex ipsa re, absque ullo ferè hominum labore vel industria, uti fœtus animalium, lana ovium, ligna cædua, herbæ, gramina &c. *L. fructus 45. ff. de usur. industriales* sunt; quæ præcipuè proveniunt ex industria humana, re aliena se habente ut instrumentum, ut si alienâ falce pro stipendio labores, aliena pecunia lu-

das, negotieris, aut censum emas, lucrum inde resultans censetur fructus industriæ. *Fructus mixti* sunt, qui producuntur & natura & industria notabiliter concurrente, ut segetes ex agris, uva ex vincis &c. Alius item dicitur fructus civilis, eò quòd in foro civili habeatur tanquam fructus, ut sunt: pretium elocationis, pensiones, mercedes, salaria &c. Sed hi fructus reducuntur ad naturales, industriales vel mixtos, prout res ipsa vel industria ad eos magis vel minus concurrat. Denique alii *fructus dicuntur pendentes*, puta: qui in rebus, in quibus nascuntur, adhuc existunt: *alii percepti*, qui iam separati sunt à re, à qua proveniunt, etsi fortè adhuc jaceant, ubi creverunt; *alii percipiendi*, qui percipi potuerunt, non autem sunt percepti.

11. 2. Possessor bonæ fidei tenetur restituere omnes fructus naturales adhuc existentes, vel si non extent, in quantum ex iis factus est ditior, sive res apud Dominum illos fructus erat habitura, sive non. *Ratio est*: quia isti fructus proveniunt ex ipsa re, non ex industria possidentis; sicut ergo res ipsa, sic & fructus sunt Domini, quia res fructificat suo Dominio: excipe, nisi sint legitimè præscripti, fructus enim tanquam quid mobile triennio, res verò immobiles velut fundus, ager &c. inter præsentis decennio cum titulo præscribuntur; unde patet fundum sæpe restituendum esse (scilicet si per octo vel 9. annos tantum fuerit possessus) non tamen fructus etiam existentes, utpote trienniali possessione præscriptos.

12. 3. Possessor bonæ fidei tenetur etiam restituere fructus mixtos, in quantum sunt naturales, non tantum perceptos aut consumptos à tem-

tempore motæ litis, ut clarè habetur *L. 22. Cod. de rei vindicat.* sed probabilius etiam perceptos ante contestationem litis; est communis Theologorum contra modernos Jurisperitos, qui non improbabiler docent, possessorem bonæ fidei omnino liberum esse, si fructus mixtos ante litem motam consumpsit, etiamsi ex iis factus ditior, fateturque Sanchez juxta hanc sententiam in foro externo pronuntiari. *Ratio* nostra est; fructus mixti, in quantum sunt naturales, proveniunt ex ipsa re, & sunt ejusdem conditionis cum naturalibus; sicut ergo hi juxta omnes restitui debent, in quantum possidens ex iis factus est ditior, sic & mixti secundum partem, secundum quam sunt naturales: *Et locupletari non debet aliquis cum alterius jactura, Reg. juris 48. in 6.*

4. Nec bonæ, nec malæ fidei possessor tenetur restituere fructus industriales, aut fructus mixtos, in quantum respondent industriæ. *Ratio* est, quia hi fructus non proveniunt ex ipsa re, sed ex industriâ; sicut ergo industria pertinet ad eum, qui eam ponit, sic & fructus ex ea proveniens; unde fur qui alienâ pecuniâ ludit vel negotiatur, lucrum inde perceptum restituere non obligatur; cum enim pecunia ex se non sit fructifera, lucrum mediante eâ acquisitum est fructus industriæ.

5. Possessor malæ fidei tenetur restituere omnes fructus naturales & mixtos, in quantum sunt naturales deductis expensis, sive ex iis factus sit ditior sive non, sive Dominus eos erat percepturus sive non, sive cum culpa ejus perierint, sive non; *Ratio est*; quia omnes illi fructus pertinebant ad Dominum rei, qui iis per injustam

D §

deten-

13.

14.

detentionem possessoris fuit iniquè privatus ; ergo restitui debent. Quos tamen nec ipse percepit, nec Dominus erat percepturus, hos compensare non tenetur, quia in his Dominus damnum passus non est.

Dixi : deductis expensis : quæ possunt esse in triplici differentia ; primò sunt *necessaria*, sine quibus res periret, deterioraretur, aut fructum nullum afferret. 2. *Utiles*, quæ faciunt, ut res sit melior vel majorem fructum afferat. 3. *Voluntaria vel voluptuosa*, quæ quidem conducunt ad majorem rei ornatum vel voluptatem ; ut picturæ, statuæ, artificiosi fontes, solaria, &c. non tamen causant majorem fructum &c. quoad duas primas expensas communis est sententia, quòd eas Dominus in conscientia teneatur remittere, & si nolit, posse tandiu in pignus retineri rem ejus, usque dum eas compenset, quia æquum non est, ut Dominus plus recipiat, quàm damnificatus sit, & cum alterius damno locupletetur ; idem est de compensatione laboris & industriæ, quam possessor pro conservatione vel melioratione rei facere debuit ; si enim illa adhibita fuissent ab extraneo & soluta à possessore, deberet Dominus eas solvere tanquam expensas necessarias vel utiles ; ergo etiam si possessor ea in propria persona præstitit. Nec *obstat*, quòd leges possessori malæ fidei negent actionem petendi expensas ; nam id statuunt in pœnam delicti, ideòque in conscientia non obligant ante sententiam. Si tamen res apud Dominum existens non indignisset ejusmodi expensis, nec Dominus eas erat facturus, eas deducere nequidem potest possessor bonæ fidei, quia non sunt Domino utiles, ut latius ex-

plica-

plicabitur infra. Expensæ voluntariæ, nisi forsan Domino rei sint damnosæ, aut fructus rei impediunt, etiam deduci possunt, in quantum faciunt rem in æstimatione prudentum meliorem, pluri vendibilem vel elocabilem, aut si salvâ re separari possint, ut portæ, fenestræ, statuæ, horologia, insignia, &c. alienis prædiis affixa, id tam bonæ quàm malæ fidei possessori permissum est. Ex his pro ulteriori Resolutione Casûs

Deduces seqq. 1. Si vendas rem alienam, sive bonâ, sive malâ fide, sis Dominus pretii, *ex L. si vias 48. §. ult. ff. de furtis*; & quamvis videatur esse error in substantia, propterea quidem contractus non est simpliciter validus, hoc tamen non obstat, quo minùs ex dispositione legum aliquem effectum habere possit. Hinc qui tale pretium à te accepit, illud etiam impermixtum retinere potest: si autem Dominus repetat rem suam, teneris ex contractu venditionis emptorem servare indemnem, eidemque pretium restituere, etiamsi rem alienam vendideris bonâ fide.

2. Si bonâ vel malâ fide vendam triticum alienum, quod emptori in viâ furto perit, non teneor emptori, postquam rescit triticum fuisse alienum, reddere pretium; quia venditor ex *L. cit.* fit Dominus pretii, & emptor habebatur tanquam verus rei Dominus, & æqualiter ei periisset, quamvis habuisset verum rei Dominium; ergo defectus domini non fuit causa damni.

Dices 1. Contractus est nullus, quia vendidisti rem alienam & vitiosam, ergo non sis Dominus pretii, ergo teneris illud restituere.

2. Si

2. Si vendas vitrum pro gemmâ, si probe
 emptor fuisse vitrum, teneris pretium restituere,
 etiamsi vitrum casu apud emptorem perierit.
 3. Venditor tenetur emptorem servare indem-
 nem, sed hoc non facit, nisi reddat preti-
 um; ergo. *q.* *Ad 1.* Contractus est nullus ex
 unâ parte, scilicet ementis C. ex parte ven-
 dentis N. nam vendens ex dispositione legis
 fit Dominus pretii, etsi emens non fiat Domi-
 nus mercis. *Ad 2.* Est error in substantia, &
 contractus ex utrâque parte nullus, & traditur res
 vitiosa; triticum autem alienum non est vitiosum,
 quia emptori est æqualiter utile ac si esset propri-
 um, & ipsi perit ut Domino; & si argumentum
 teneret, deberem emptori restituere pretium,
 etiamsi frumentum alienum jam consumpsisset,
 quia tradidissem rem alienam & consequenter
 vitiosam. *Ad 3.* Venditor debet emptorem ser-
 vare indemnem, si rem alienam coactus fuerit
 restituere Domino C. si eam ut Dominus con-
 sumperit, vel apud ipsum tanquam apud Do-
 minum perierit N.

18. 3. Si elocasti equum alienum, teneris preti-
 um elocationis unâ cum equo, deductis ta-
 men expensis, Domino restituere, quamvis
 Dominus equum non erat elocaturus; quia
 hic fructus præcipuè provenit ex re alienâ; si verò
 Dominus erat equum suum elocaturus tu ve-
 rò non elocaveris; si es possessor malæ fidei,
 adhuc teneris lucrum elocationis, quod Do-
 minus erat percepturus, restituere: quia injustè
 detinendo equum, es causa quòd Dominus lu-
 crum illud non percipiat. Secus, si es possessor
 bonæ fidei, quia tunc non es causa injusta talis
 damni. Si eloces rem alienam non elocari solitam

v. g.

v. g. vestem pretiosam, torquem auream &c. adhuc teneris pretium elocationis Domino restituere, sive sis bonæ, sive malæ fidei possessor; Quia non datur pro industria, sed pro usu ipsius rei, quæ suo Domino fructificat; è contra si ideo equum carius eloces, quia tuis expensis fecisti eum in palæstra exerceri, vel carius eloces alienam domum, quia eam tuâ suppellectile exornasti, &c. non teneris hunc excessum elocationis dare Domino, quia non est fructus rei, sed tuæ industriæ.

4. Possessor bonæ fidei non tenetur restituere fructus, quos ex re alienâ percipere potuit, sed neglexit; non enim obligatur ex re accepta; quia nihil accepit; neque ex injusta damnificatione, quia nulla injuria formalis intervenit. E contra possessor malæ fidei tenetur restituere omnes fructus, quos Dominus licitè erat percepturus, etiamsi ipse nec perceperit, nec percipere potuerit; *Ratio* est; quia injustè detinendo rem alienam, est causa, quòd Dominus illos fructus non perceperit. *Dixi*, quos Dominus licitè erat percepturus; quia lucrum, quod Dominus licitè percipere non potuit, non teneris compensare, ut si Dominus pecuniam à te furto ablatam erat expositurus ad usuras, vel servam suam locaturus ad luxurias; quia nullum jus habet ad ejusmodi actiones, & impediendo ab actione peccaminosa nullam ei facis injuriam.

5. Si possessor malæ fidei rem intrinsecè melioravit, v. g. in alieno fundo plantavit arbores, quas Dominus non erat plantaturus, sive recipiat; sive negligat recipere fructus in iis natos, tenetur eos Domino fundi compensare; Idem est, si

si malâ fide stercoreavit agros, ita ut loco se-
jam producant 12. modios, tenetur deductis ex-
pensis restituere omnes 12. modios, etiamsi casu
apud ipsum perierint. *Ratio* est, quia meliora-
mentum illud intrinsecum, statim ut positum fu-
it, erat Domini, debebatque unâ cum fundo re-
stitui Domino; ergo illud injustè detinens tenetur
ad omnia damna inde orta, inter quæ est jactura
fructuum, &c.

21. 6. si quis malâ fide detineat rem, bonâ a-
tem fide putet se fructus facere suos; si fructus non
ampliùs extent, neque ex iis factus sit ditior, ne-
que Dominus eos erat percepturus, non tenetur
eos compensare, quia Dominum in iis formaliter
non damnificavit; si Dominus eos erat percep-
tus, tenetur eos compensare, quamvis ex iis non
sit factus ditior. *Ratio* est; quia hoc damnum se-
cutum est ex injusta rei detentione.

22. 7. Expensas extraordinarias, quas Dominus
non erat factururus, probabiliùs non potest deduce-
re etiam possessor bonæ fidei; ut si in colendo alie-
no agro, eò quòd non habueris equos proprios,
exposuisti sex aureos, Dominus autem tantum
erat expositurus tres, non potes deducere nisi tres,
quia reliqui Domino non fuerunt utiles: colligi-
tur *ex L. si fundo de rei vindicat.* Sed quid si Do-
minus debuisset exponere sex, tu autem exposui-
sti tantum tres? *ꝛ.* Id pertinere ad bonam fortu-
nam Domini, nec propterea tibi quidquam reti-
nere potes. Idem est, si bonâ fide emisisti aliena
frumenta, quorum vecturæ impendisti 4. aureos,
quos Dominus non erat impensurus; vel in cultu-
râ alieni agri tibi præ labore moriatur equus, aut
denique equus alienus tibi fuit ab hoste sublatu-
s, à quo redimere debuisti, non tenetur Dominus

has

has expensas utpote sibi inutiles, tibi refundere. *Nec dicas*: expensæ redemptionis fuerunt necessariæ pro conservatione rei alienæ, & redimens utiliter gessit negotium Domini; ergo has expensas tenetur Dominus restituere. *R. N. assumptum*: expensæ illæ erant tantum per accidens necessariæ; nam si res apud Dominum mansisset, pro suæ conservatione non indiguisset ejusmodi expensis, ut supponitur; & quia equum non redemit ut alienum cum animo restituendi sed retinendi, non egit rem Domini, sed propriam.

8. Si possessor malæ fidei non percepit fructus ^{23.} ex re aliena, dubitat autem, an Dominus eos erat percepturus, si dubium vincere non possit, tenetur tantum pro rata dubii; si malâ fide cum Domino rei litiges, non tantum rem cum fructibus, sed & omnes expensas litis teneris Domino refundere, ut patet. Si bonâ fide litigasti, non teneris Domino, etsi rem suam evicerit, de expensis litis, neque etiam tuas expensas deducere potes, quia non fuerunt Domino utiles, nisi ratione rei alienæ sustinueris litem à tertio, quam Dominus rei etiam sustinere debuisset; tunc enim utiliter egisses rem Domini eandem contra iniquum petitorum defendendo: imò possessor bonæ fidei post litem intentatam in tantum fit malæ fidei, ut si à tempore litis rem vel fructus consumat, teneatur ex injusta acceptione rem unâ cum fructibus & omni interesse Domino compensare.

9. Qualiter ille, qui pro altero emit, vendit, ^{24.} vel negotiatur, titulo fructus industrialis aliquid sibi retinere possit vel non possit, dixi *Cal. 31. à num 8.* Sed quid si quæstor *Caji* sciat, quod *Cajus* pro mille aureis apud quæstorem existentibus velit emere censum 50. aureorum, quæstor

au-

autem hunc censum uno anno citius emat Dominus ignorante, an 50. aureos isto an. ex censu provenientes tanquam fructum industrialem sibi retinere potest? *¶*. Si emerit censum istum sibi seu suo nomine & periculo, peccat quidem utendo pecunia aliena Domino invito; fit tamen Dominus lucri, sicut fur qui negotiatur vel ludit pecuniâ aliena; cum enim pecunia ex se non sit fructifera, ille fructus non ex pecunia, sed ex negotiatione seu emptione censûs provenit; si vero censum emat nomine sui principalis, etiam hinc debetur lucrum seu pensio: idem est, si nomine sui principalis empturus pensionem 40. aureorum eâdem pecunia nomine sui principalis alibi emat pensionem 50. aureorum: similiter si quæstor sciat, quod Dominus velit redimere & obnunciet uno anno citius Domino ignorante, qui postmodum per quæstorem suum jubet solvi mille aureos & unius anni pensionem, quæstor hanc pensionem retinere non potest, quia obnunciatio facta est nomine principalis; si enim non processit ex præsumpta ejus voluntate, est invalida, & pensio adhuc debetur Domino censûs. *La Croix l. 3.*

p. 1. n. 1040.

C A S U S XLII.

De Restitutione in bonis Animæ & Corporis.

VAnthus Titiam philtro infatuavit. 1. 2. Fal-
Xsis & noxus doctrinis ac consiliis imbuit. 3.
 fraude ad peccandum induxit. 4. A religione ab-
 strahere. 5. Ac moniales ad neganda ei vota in-
 ducere conatus fuit. 6. Plures mutilavit & occidit,
 querit ex Confessario an teneatur ad sumptus funeris,
 ad neglectas operas, ad expensas in medicos. 7. 8.
 Ad quid teneatur heredibus & iis, qui ab occiso ali-
 menta, promotiones aliæque bona expectabant. 9.
 Quid si occisus ei omnia remiserit. 10. Quid si oc-
 cisus fuerit iuvator, & fugere potuerit. 13. Quid si
 tantum excessit moderamen. 14. Aut pugnam sua-
 serit, vel socio in sui gratiam occidere volenti non
 contradixerit, & ipse socius vulneratus fuerit. 15.
 Quid si occidat aliquem paulò post morte naturali vel
 ex sententia iudicis moriturum, vel ab alio lethaliter
 vulneratum. 16. Quid observandum Confessario
 homicida. 17. Pro Resolutione.

Nota: Quatuor esse genera seu ordines bono- I.
 rum, ad primum & supremum ordinem perti-
 nent bona spiritualia, ut virtus, gratia, scientia,
 pudicitia, innocentia &c. Ad secundum bona
 corporalia, vita, sanitas, integritas membro-
 rum. Ad tertium fama & honor; ad quartum bo-
 na fortunæ; de restitutione facienda in bonis
 animæ & corporis agetur in præsentî, de reliquis
 ex parte actum est, & ulterius tractabitur in seqq.
 igitur.

E QUÆR.

R. D. Jansen Theol. Moral. Tom. II.

2. QUÆR. I. An sit obligatio reparandi damnum datum in spiritualibus?

R. Si damnum vi vel dolo injustè causatum in spiritualibus, sit reparabile per bona ejusdem ordinis, ex justitia reparari debet. *Ratio est*: quia quilibet homo non minus jus habet in sua spiritualia, ne iisdem vi vel dolo injustè privetur, quam in temporalia; ergo sicut hæc, ita & spiritualia debent reparari, si possint in eodem ordine. Dixi: vi vel dolo injustè causatum: si enim damnificatus liberè in damnum spirituale consensit, ad nihil tenetur damnificans, saltem ex justitia, sicut non tenetur in temporalibus; consentienti enim non fit injuria, quamvis peccetur contra charitatem taliter damnificando, imò & charitas plerumque obligabit ad resarciendum, quantum fieri potest, & quamdiu damnum spirituale durat. Ex his

Deduces seqq. I. Qui veneno, philtro, vel maleficio aliquem privavit usu rationis vel memoriæ, debet ex justitia eundem restituere quantum potest, congrua remedia adhibendo, maleficium tollendo, &c. & si non possit, obligatur omnia damna ipsi læso aliisque secuta & prævisa resarcire.

3. Professor Theologus, Jurista, Medicus, &c. qui falsa & nociva principia etiam bona fide docuit, tenetur ea, si sine gravi incommodo possit, non tantum ex charitate, ut fiantur omnes, sed etiam ex justitia revocare, aliàs est causa damnorum inde secutorum cum obligatione pro iis satisfaciendi, *Lug. d. 8. n. 95. D. 39. à num. 24.* *Ratio est*: nam quamvis ista principia ab initio dederit sine sua culpa, postea tamen ipso sciente causant aliis damna; ergo ex justitia tenetur ea remove; sicut si in-
- adver-

advertenter incendisset alienas ædes, ex justitia tenetur ignem à se positum remove; aut si dedit medicinam noxiam, tenetur eam repetere, aliàs est reus homicidii; nam quamvis ignis ab ipso inadvertenter positus, vel medicina bona fide præscripta, ab initio erat causatura damnum involuntariè, ex post tamen damnum, si non impediatur, cum potest, sequitur ex ejus actione voluntariè & scienter; ergò tenetur ex justitia causam à se positam remove, & si non removeat, compensare omne damnum inde secutum.

3. Qui vi vel fraude induxit alium ad peccatum 4. mortale, tenetur vim & fraudem remove, juxta alios etiam, quantum in se est, seductum reducere ad pœnitentiam, ut gratiam, quam ob fraudem ipsius incautus perdidit, resipiscens recuperet.

4. Qui vi vel fraude abduxit adolescentem à religione, tenetur ad omne damnum emergens tam adolescenti quàm religioni, & qui taliter impedit puellam à religione, præterea excommunicatur à *Trid. Cess. 24. c. 18. de regul.* & Ratio est: quia quilibet habet jus strictum, ne vi vel fraude à consecutione tanti boni impediatur, si verò id fiat absque vi vel fraude, v. g. ad probandam ejus constantiam, proponendo divitias & delectationes honestas sæculi, asperitates religionis &c. non est peccatum, etiamsi alter ex hoc à bono proposito desistat, quia liberè consentit, & religio non est bonum necessarium; si tamen vocatio adolescentis videretur quasi certa, aut vita sæcularis sciretur ei esse periculosa; foret contra charitatem ei religionem dissuadere; quod à potiori tenet de eo, qui suo consilio à Monasterio abstrahit professum; sicut tamen professus non peccat

cat contra justitiam, neque ad restitutionem damnorum Monasterio secutorum obligatur, sic nec contulens, nisi usus fuerit vi vel fraude, quia Monasterium in suum professum non habet jus proprietatis sed jurisdictionis, & damnum quod forsan causatum est, plerumque compensatur per assumptionem alterius æquè utilis vel melioris, *Salon. Bannes. Less. Illsung. t. 4. D. 3. n. 59.*

6. Qui novitio absque causa negat votum ad professionem, peccat mortaliter cum obligatione restitutionis, si possit: *Ratio est*, quia Capitulares sunt quasi testes & judices super capacitate Novitii; sicut ergo judices ex justitia, debent judicare juxta merita causæ, & testes testificari verum, sic & hi; deinde est tacitus contractus inter novitium & religionem, ut ipse sustineat onus probationis, & e contra religio eum admittat, si repertus fuerit idoneus; ergo capacem repudiando peccant contra justitiam cum onere reparandi damnum, seu denuo eum recipiendi, si velit, &c.

7. QUÆR. II. Ad quid teneatur injustus vulnerator, mutilator, occisor?

R. 1. *Cajet. Sotus. Rebell. Valent.* dicunt, pro ipso vulnere, brachio, oculo vel vita amissa debet satisfactionem pecuniariam, etiam si nulla damna realia inde secuta sint; sed probabilius oppositum docent *Ledesma. Bannes. P. Nav. Less. Laym. Discast. Salmant. t. 13. c. 2. punct. 6. Lug. D. 11. num. 5. Metzg. t. 12. D. 27. a. 5* Probatur 1. ex *Exod. 21. v. 19.* ubi imponitur restitutio pro expensis in medicos & lucris cessantibus, nihil autem pro vulnere. Idem habetur *L. ult. ff. de his qui.* Probatur 2. *Ratione*: quia hæc sunt bona altioris ordinis, quæ nec pecunia æstimari, nec ad æqualitatem (quæ est finis intrinsecus justitiæ) reparari possunt.

2. Injustus vulnerator, mutilator, occisor tenetur ad omnia damna realia in bonis fortunæ secuta, juxta sequentes explicationes:

I. Reparanda sunt omnia damna ante mortem 8.
secuta, ut expensæ in medicinas & medicos, jactura lucrorum, quæ eo tempore sanus pro se & familia fecisset, ut si opifex, sartor vel sutor ex vulnere inutilis factus sit ad opus suum, tenetur vulnerator restituere lucrum operarum, quibus carere debuit. *L. ult. ff. de his qui effuderint.* inter damna tamen non sunt æstimandi sumptus funebres, qui aliàs mortuo impendi debuissent, nisi ratione necis extra patriam v. g. illatæ, majores sumptus fieri oportuerit, tunc enim compensandus erit ille excessus. *Metzg. num. 8.* & quidem præfata damna non tantùm reparanda sunt ipsi læso, si supervivat, sed eo mortuo etiam ipsi hæredi, sive necessario, sive non necessario; quia hæres facit unam civiliter personam cum defuncto, & succedit in omnia ejus jura; ergo sicut compensatio damnorum debebatur occiso, dum adhuc vivebat, sic nunc ejus hæredi: est communis & certa. *Nuv. Less. c. 9. d. 24.* quòd si nulli sint hæredes, restitutio facienda est pauperibus, vel ad pias causas. *C. cum tu. de usuris.* quod DD. communiter extendunt ad quodvis debitum restitutionis ex delicto, eò quòd hæc præsumatur esse voluntas defuncti, ut quæ restitui non possunt, ea non cedant in commodum delinquentis, sed ad pias causas in favorem animæ suæ.

II. Etiam damna mortem subsequenter reparanda sunt, non tantùm hæredibus necessariis, hoc est, uxori, parentibus, & liberis, ut valdè probabiliter docent *Marchant. Less. Sylvius 2. 2. q. 4. a. 2. Salmant. l. c.* & alii; sed probabi-

abilius etiam fratribus, sororibus, & omnibus
 iis, qui victum, amictum, aut alia bona aboc-
 ciso sive gratis, sive ex debito erant habituri, non
 in solidum, sed secundum spem consideratis occisi
 viribus, ætate, arte, industria, periculis &c.
 Si enim erat homo nobilis, otiosus, infirmus, et
 cujus opera vel industria nihil sperandum erat, pa-
 ret etiam nihil esse restituendum. *Vasq. Acor. 2.
 Nav. Dicast L. 2. t. 2. D. 7. n. 77.* consentit *Lug.
 n. 77.* si homicidium factum sit animo nocendi
 etiam extraneis; sed veriùs sufficit, damna hæc
 esse prævisa, hoc ipso enim sunt voluntaria,
 quamvis directè non intendantur. *Ratio est;*
 quamvis hi omnes non supponantur habere jus
 strictum ad ejusmodi bona, habent tamen jus
 strictum, ne per injustam vim à spe ea consequen-
 di impediatur; à potiori tenetur occisor solvere
 creditoribus occisi, quia his ex justitia tenebatur
 satisfacere occisus; cùm ergo hic ab homicida
 factus sit impotens, ejus loco tenetur solvere ho-
 micida: etsi id in praxi non observari testetur
Laym. & oppositum doceat *Sylv. Less. Mezger l. c.*
 quæ sententia est probabilis & iuta. *Dices:* ergo
 homicida etiam tenebitur restituere iis, qui ab
 occiso erant promotiones, officia, beneficia,
 zenia vel eleëmofynas accepturi, aut ad prandium
 invitari solebant, quia hi omnes per homicidium
 à spe horum sunt impediti, hoc autem est contra
 communem sensum & praxin, teste *Lug n. 75.
 2.* De rigore juris hæc omnia restitui debere, per
 accidens tamen plerumque excusatur homicida,
 eò quòd ea damna vel non præviderit, vel ex
 communi sensu censeantur remitti.

10. III. Si occisus ante mortem homicidæ remisit
 non tantum offensam, ut tenetur in conscientia,
 sed

sed etiam omnem obligationem restitutionis; ad nihil teneri homicidam hæredibus vel aliis, qui spem habebant ad pinguiorem hæreditatem, alimenta, solutionem debiti &c tenet *Bannes. Diana. Sanch. L. 1. Moral c. 4. d 14. Salmant. sup.* etsi condonans peccare possit contra charitatem, si uxor, parentes, vel filii valde egeant: *Ratio potest esse:*

1. Quia hæredes à potiori, qui gratis aluntur, non habent spem ad alimenta vel ampliorem hæreditatem, nisi dependenter à voluntate occisi; sed hæc cessat factâ remissione, neque injusta vulneratio est causa remissionis, quia hanc fecit liberè, ergò.

2. Si vi aut injusto metu impediam collatorem, quo minus Petro det beneficium, si exopti ignoscatur mihi vim illatam & beneficium liberè det Paulo, ad nihil teneor Petro, quia collator Petrum non transit propter meam vim, sed per liberam suam voluntatem; ergo à pari, si moriens mihi omnia remittat, non meum homicidium, sed occisi remissio est causa, quòd hæredes alimentatione vel pinguiore hæreditate priventur.

3. Si occisus consenserit in duellum vel pugnam, occisor ad nihil tenetur neque occiso, neque hæredibus, ut infra dicitur, quia censetur occisus resignasse juri suo, ergo & hic.

4. Moriturus potest remittere damna ante mortem secuta, v. g. expensas in medicos, neglectas operas, aut etiam furtum 100 aureorum sibi à me factum absque hoc, quòd ad aliquid teneor hæredibus, etsi his obinde minor hæreditas obveniat: ergo etiam remittere potest defectum operarum post mortem, etsi obinde diminuenda sit hæreditas. *Probat ant.:* si ante mortem illas

expensas vel 100. aureos furto ablatos solvissem, poterat mihi eos donare, ergo & solutionem remittere.

His non obstantibus verius est, occisum tantum potuisse remittere damna sibi, non autem illata hæredibus vel aliis, qui ab ipso alimenta, hæreditatem vel solutionem debiti sperabant.

Lug. n. 63. Illung. D. 2. n. 88. Meizg. n. 16.

Ratio est, quia homicida non tantum læsit jus occisi, sed etiam jus rigorosum, quod habebant hæredes & alii, ne per vim impedirentur à speculatione, hæreditatis, solutionis debiti &c.

Hoc autem jus non spectat ad occisum, sed immediate ad hæredes & alios, ergo ab occiso remitti non potuit. *Illung. D. 2. num. 88. Confirmatur*

1. si vi vel fraude impedivisti Episcopum, quo minus Titio digniori conferret beneficium, quamvis Episcopus post collationem alteri factam hanc vim vel fraudem tibi remittat, nihilominus teneris Titio satisfacere pro ratâ spei, quia non tantum Episcopo, sed & Titio injuriam feceras. Sed idem est in casu præsentis, ergo. *Confirmatur*

2. occisus non potest remittere homicidæ injuriam reipublicæ vel legis violatæ, quin adhuc justitiâ vindicativâ puniri possit & debeat, ergo nec damna aliis illata.

Ad argumenta opposita 2. 1. Non tantum à voluntate testatoris, sed & à potentiâ ulterius laborandi, & acquirendi dependet spes pinguioris hæreditatis, vel alimentationis; quia ergo homicida hanc potentiam occidendo sustulit, est causa, quòd hæredes & alii priventur hæreditate & alimentatione, quam alias ex ejus vitâ & labore erant habituri.

Ad 2. N. conseq. collator sublatâ vi meâ retinet adhuc potentiam beneficium Petro conferendi, si velit, quia beneficium supponitur adhuc vacante; si ergo tunc prætereat Petrum, id non fit ex vi à me illatâ, quæ jam cessat, sed ex liberâ sua voluntate: e contra moriens è vulnere à te inflictò, etsi velit, non potest amplius suis lucrari, ergo defectus hujus lucri non ex ejus voluntate, sed ex tua occisione contingit.

Ad. 3. Consentiens in duellum non propriè resignat juri suo acquisito, sed consentiendo facit, ut contra occisorem jus ad restitutionem non acquirat: nam consentiens non patitur violentiam, idèoque nec ipse, nec ejus hæredes ab acquirenda ampliore hæreditate per violentiam impediuntur, quod tamen ad obligationem restitutionis requiritur; e contra qui non consensit in suâ occisionem, etsi ante mortem damna remittat, attamen illa & ipse & hæredes passi sunt per violentiam & injuriam, ergo quamvis possit illata sibi, non tamen poterit damna hæredibus injuriosè illata remittere &c.

Ad. 4. moriturus potest remittere damna ante mortem illata sibi C. aliis N. hinc si per tuam vulnerationem vel furtum factus sit impotens solvere sua debita, vel familia ejus jam caruit alimentis, aut aliis bonis, alioquin ab ipso percipiendis, hæc damna à læso remitti non possunt, quia id cederet in præjudicium aliorum, qui etiam læsi sunt, & per iniquum factum tuum impediti sunt, quò minus ea bona perciperent.

IV. Quòd si uxor occiso marito æquè commo- II.
dè nupsit vel nubere possit, aut eâ occasione gratis ab alio alatur, occisor nihil debet uxori, quia re ipsa non fuit damnificata, & occisor non obli-

gatur uxori, nisi quatenus ipse succedit in obligationem mariti, sed hic non tenebatur uxorem alere, si hæc aliunde habebat alimenta, ergo. Si occisus nec uxorem nec liberos habet, neque habiturus fuisset, restitutio faciendâ est hæredibus ab intestato: si verò credebatur liberos habiturus, vel in illorum defectu alios hæredes scripturus, nihil debetur hæredibus ab intestato, quia non tam damnû, quàm commodum ex homicidio passi sunt,

12. V. Homicida per publicum supplicium à debito restitutionis non absolvitur, sed tantum satisfacit debito justitiæ publicæ, non autem privatis injuriis, nisi fortè hæredes occisi, homicidæ morte punito injuriam remittant, uti facere censentur, si morte malefactoris contenti, cum facile possint, nihil petant. *Sot. Marchant. Less. L. 1. c. 9. d. 22. Steph. t. 4. d. 5. n. 28.* si hæredibus nulla damna causata sint, eò quòd occisus fuerit persona inutilis, otiosa &c. & nihilominus iudex homicidæ imponat aliquam mulctam uxori vel hæredibus pendendam, ad illam ex justitia obligabitur, non quasi debeatur restitutio pro ipsa læsione corporis, sed ex eo, quòd uxor vel hæredes occisi per sententiam judicis acquisierint jus ad mulctam in pœnam delicti. *Lug. l. cit. Sporer t. 5. c. 3. à n. 236.*

13. VI. Si læsus vel occisus liberè in pugnam vel duellum consensit, ad nihil tenetur occisor, quia censetur juri suo ad petendam satisfactionem renuntiasse; idem est, si læsus vel occisus sine gravi damno vel infamiâ fugere potuit, sed noluit, volens se defendere; nam quamvis invadens tunc sit verus homicida, non tamen tenetur ad damna ex homicidio secuta, quia occi-

occisus non fugiendo, cum facile posset, in pugnam consensit. Secus, si metu gravis iniuriam vel damni fugere non potuerit; quod si ipse invadens occidatur, ad nihil tenetur invasus, etiam si fugere facile potuerit, licet enim tunc peccet non tantum contra charitatem, ut vult *Molina, Sporer n. 217.* sed etiam contra iustitiam, quia quilibet habet jus ad vitam, neque huic juri renunciare potest, cum non ipse, sed solus Deus sit ejus vitæ dominus; qui nunquam permittit occidere privatam auctoritatem, nisi pro necessaria defensione; sed defensio non est necessaria, ubi quis commodè fugere potest, ergo: non tamen tenetur reparare damna, quia occisus hoc ipso, quod alterum invaserit, in hæc damna consensit, sicut consentit provocans ad duellum. Idem est, si alicuius in adulterio deprehendit, impetaris, & fugere non possis, potes te defendere, & si opus est, occidere, nec teneris ad restitutionem, qui si alter injustè te aggreditur, & hoc ipso in periculum consentit. *Sylvest. Less. Bannes 2. 2. q. 64. c. 1. q. 1. Dicast. num. 93.*

VII. Qui in defensione etiam iusta excedit moderamen inculpatæ tutelæ, tenetur ad damnum in illo immoderamine emergens, v.g. Titius Casum per unum vulnus ita læsit, ut amplius nocere non possit, si superaddat secundum, vel ipsam mortem, tenetur ad omne damnum a secundo vulnere vel ipsa morte secutum; tum quia hæc damna causavit per gravem iniuriam; tum quia aggressor, etsi consenserit in pugnam, non tamen in illum excessum: eodem modo provocatus ad duellum, etsi in ip-

14.

ip-

ipsum duellum consentiat, non tamen in hoc ut à provocante contra leges duelli occidatur vel plus æquo lædatur, ideòque sic occidens vel plus æquo lædens tenebitur ad damna inde orta. Nec dicas, eo ipso, quod simpliciter in pugnam vel duellum consentiat, renuntiat juri suo ad petendam satisfactionem, uti dictum est sup. n. 13. nam *re.* renuntiat juri suo pro casu, quo non exceditur moderamen, & nil agitur contra leges pugnae vel duelli *C. Secus N.* Si infans: saltem liberè exponit periculo mortis & damnorum, ergo satis in ea consentit. *re.* Satis consentit, ut peccet *C.* ut resignet juri ad satisfactionem modo jam dicto *N.* Sicut, qui pecuniam minus cautè custodit, exponit quidem eam periculo ablationis, non tamen sic resignat juri, ut auferens non teneatur restituere, ita hic.

15. VIII. Si Cajo suadeas pugnam vel duellum, in quo Cajo læditur vel occiditur, ad nihil teneris Cajo, nisi consilium fuisset fraudulentum, quia liberè consentit: si verò tertius ex tuo consilio invitus & injustè lædatur, mutiletur &c. teneris in defectu principalis resarcire damna, quia causa es, quod hæc injustè & invitus patitur: si te cum Titio pugnantem tertius se pugnae immisceat & lædatur, nec Titius nec tu ad aliquid teneris, quia sponte se periculo exponit; si verò te injustè pugnantem adjuvare & adversarium tuum in tuam gratiam occidere velit, si non contradicas, cum possis, censeris implicite occisionem mandare, quia propter tuam taciturnitatem putat id tibi placere, & ideo movetur ad occidendam in tuam gratiam; ergo teneris ad damna per ipsum illata.

IX. Qui occidit Cajum paulò post morte naturali, vel ex justa judicis sententiâ certò moriturum, etsi sit verus homicida, non tamen tenetur restituere, nisi quanti interfuit eum citiùs esse occisum; si verò occidat Cajum injustè occidendum ab inimico, tenetur ad omne damnum securum. *Ratio est;* quòd in priori casu illa damna absque eo erant justè secutura absque onere restitutionis, in 2do. verò casu erant secutura injustè cum onere restitutionis; qui ergo primò injustè occidit, & ista damna voluntariè causat, tenetur etiam pro iis restituere. Si Cajus ex vulnere accepto à Titio erat certò moriturus; si superaddas aliud, ex quo citiùs moritur, tantùm teneris restituere, quantum nocuit citiùs fuisse occisum, sicut si domui conflagranti & sine spe auxilii certò extinguendæ adjicias ignem; *Ratio est;* quia illa damna antecedenter erant quasi causata, & tua vulneratio etsi injuriòsa sit, novum damnum non causat &c.

X. Confessarius antequam homicidam absolvat, reflectere debet ad sequentia: 17.

Primò, quis occiderit vel mutilarit; nam omnis voluntariè occidens vel mutilans, aut etiam mandando, consulendo, arma præbendo, aliterve cooperans, fit irregularis, & quidem in hac irregularitate ex homicidio voluntario etiam occulto proveniente solus Papa dispensare potest; & qui in irregularitate S. Ordines suscipit, vel in susceptis ministravit, toties quoties novum peccatum mortale admisit; de irregularitate ex professo dicam Cas. 117.

2. Quis occisus fuerit, an pater, mater, filius vel alia persona proximè conjuncta, est enim tunc

tunc speciale peccatum contra pietatem : an Clericus, Episcopus, Archi-Episcopus &c. quia tunc præter speciale peccatum Sacrilegii incurritur et communicatio Papæ reservata.

3. *Quo loco* occisio vel vulneratio facta sit, an in Ecclesia, tunc enim habet speciem Sacrilegii, & si facta est immodica & injuriosa sanguinis effusio, Ecclesia est polluta.

4. An & quot socios ad alium lædendum adhibuerit, nam tot commisit peccata scædali.

5. Quanto tempore alium occidere vel lædere intenderit, quoties intentionem renovavit, toties enim admisit distinctum numero peccatum. *Ratio* horum est, quia Confessarius debet cognoscere numerum & speciem peccatorum, & posse imponere proportionatam pœnitentiam, sed hoc fieri non potest, nisi ad præmissa attendat, ergo.

6. Quamvis verior sit sententia, quod homicida ex justitia nihil teneatur restituere pro vitâ occisi, meritò tamen consulunt DD. ut Confessarius homicidæ imponat opera spiritualia, preces, sacrificia, Eleëmofynas per aliquod annos applicanda animæ occisi, sive ad

hæc ex justitiâ obligetur,
sive ex sola charitate.

CASUS XLIII.

De Restitutione ex stupro
& adulterio.

Ysander vi, metu, mendacibus promissis, importunis precibus seduxit Wagiam. Queritur
 1. An teneatur eam ducere, vel sufficiat dotare.
 Item an teneatur ad totam dotem. 2. Quid si res
 manserit occulta, vel tandem per ipsum stuprator
 rem pro palata. 3. Quid si stuprator ipsam ducere
 velit, sed ipsa nolit, an teneatur adhuc dotare.
 4. Quid si dotare non possit, an teneatur ducere.
 5. Quid si existat in voto vel impedimento. 6. Quid
 si deflorata invito patre ipsi omnia remittat. 7. Quid
 si ipsa per solos tactus & oscula infamata sit. 8. Quid
 si liberè vel ex metu reverentiali in copulam consensit,
 & obinde pater cogatur ejus dotem augere. 9. Quid
 si nata sit proles, & proculus neget se esse patrem, aut
 neget eam fuisse virginem, vel probet plures cum ea
 rem habuisse. 10. Quid si sub verâ vel fictâ spe ma-
 trimonii defloravit. 11. Quid si ipsa vel ipse existat
 in voto. 12. An teneatur dotare, si non possit obti-
 nere dispensationem, vel ipse sit longè nobilior vel
 ditior. 13. 14. Quid si ipsa se finxit virginem,
 vel saltem ipse credidit esse talem, vel dubitavit.
 15. Quid si ex post fornicata est cum alio. 16. Quid
 si parentes nolint, ut defloratorem ducat, eò quod
 sit minus dives. 17. Quid si ex matrimonio time-
 antur scandala, discordia, &c.
 18. Casus appertinens: De restitutione ex
 adulterio. Idem Isander dicitur suscepisse prolem
 ex

ex aliena conjugē. *Quæritur, quis teneatur prolem alere, aliâque damna compensare.* 19. *Quid si adultera non habeat bona propria.* 20. *Quid si restitutio fieri non possit sine manifestatione adulteri.* 21. *An filius teneatur credere matri asserenti ipsam esse spurium.* 22. *Quid si mater sit prostituta famam, vel tantum debeat se infamare apud filium.* 23. *Quid si mater filiis dicat: unus ex vobis est spurius, & filii nolint, ut spurius nominetur, an mater sit libera.* 24. *Quid in dubio, an proles sit adultera.* 25. *Quid si proles certò sit adultera, sed dubietur, quis ex pluribus adulteris sit pater.* 26. *Quid si mater prolem exponat ab aliis alendam.*

Suppositis iis quæ dixi Cas. 11. à n. 4. videlicet quòd stuprum propriè dictum sit concubitus cum sceminâ vel potiùs virgine invitâ seu non consentiente; etsi etiam sæpe sumatur in sensu latissimo pro quolibet concubitu illicito. Adulterium autem sit concubitus cum alieno, vel aliena conjugē.

QUÆR. I. Quid restitui debeat pro illato stupro, defloratione?

R. I. *Qui vi, fraude, vel metu puellam ad copulam induxit, tenetur disjunctivè eam vel in matrimonium ducere, si ipse & ipsa velit, vel omnia damna inde secuta resarcire, v. g. prolem alere, defloratam dotare, non quidem in toto, sed dotem aliàs à patre dandam ita augere, ut æquè commodè & utiliter nubere possit, ac si non fuisset corrupta: & si corruptor se ad hæc offerat, non tenetur eam ducere ante judicis sententiam, etiam si id ipsa vel parentes urgeant.* *Navarr. Bar. Sylvius. q. 62. a. 2. Sponer Theol. Sacram. p. 4. c. 2. à numer. 594. Pirhing. lib. 5. decret. t. 16. num. 44. Engelbid. num. 11. Reiffenst. L. 4. t. 1. n. 71.*

colligitur ex c. 1. de adult. & stupro. Ratio est: quia deflorator matrimonium determinatè non promisit, ergo satisfacit, si defloratam vel ducat, vel ita dotet, ut æquè utiliter ac ante nubere possit. Ex his deduces seqq.

1. Si deflorata nullum damnum passa est, eò quod res manserit occulta, & æquè honestum ac utile matrimonium consecuta sit, ad nihil tenetur injustus stuprator; non enim debet aliquid pro integritate corporis, quia hæc est irreparabilis & pretio non æstimabilis; neque pro damno temporali, quia supponitur nullum esse secutum, nisi deflorationem occultam revelando, eam diffamasset, & ab honesto conjugio impedivisset, tunc enim teneretur non tam ex defloratione, quàm diffamatione eam ducere vel dotare. *Vasq. Less. Lugo d. 12. à n. 6.*

2. Si corrupta stupratorem ducere nolit, adhuc tenetur eam dotare, quia injuriam stupri passa est, & Innocens ad matrimonium, quod maximè oportet esse liberum, sine nova injuria cogi non potest, c. 1. de adul. & stupro.

3. Si injustus corruptor vitiatam dotare, vel damna compensare non possit, tenetur, si ipsa velit, eam ducere, nisi magnus ex parte sua foret conditionis excessus; Ratio est; quia eam injuriòse à congruo matrimonio impedivit, ergo si damnum pecunià compensare non possit, tenetur eam ducere, etiam si existat in voto vel alio impedimento, v. g. consanguinitatis, affinitatis &c. modò in eo dispensari soleat, & adsit causa dispensandi; quia qui tenetur ad finem, tenetur ad media ordinaria & necessaria, quale hìc est petitio dispensationis.

F

4. Po-

R. D. Jansen Theol. Moral. Tom II.

6. 4. Potest corrupta, etsi adhuc sub patriâ potestate constituta, patre invito hanc obligationem stupratori remittere, quia patri nulla facta est injuria, & ipsa juri suo cedere potest, cum ei liberum
7. sit à nuptiis abstinere. *Pirh. n. 52, Lamerbach, Carpzov. apud Leuren, l. 5. q. 294.* quæ dicta sunt de iniquo stupratore, etiam intellige de eo, qui quidem puellam non corruptit, sed vi, metu, fraude aut fictâ matrimonii spe induxit ad oscula, tactus, vel familiaritatem, ex quibus infamam pari nubere non potest, secus si absque vi vel fraude in hæc consensit.
8. *Et. II. Si puella absque vi vel fraude solis blanditiis, donis, aut importunis precibus persuasa in copulam consensit, deflorator eam nec ducere nec detinere tenetur. Less. Vasq. Lug. l. c. Haun. to. 6. tit. 1. num. 591.* quia dona & preces nequidem secumdum quid actum faciunt involuntarium, liberè autem consentienti nulla facta est injuria, neque ejus parentibus, quia non hi sed ipsa quoad ejusmodi usum est corporis domina; *nec obstat;* quod obinde pater dotem augere debeat, ut possit filiam in matrimonio æquè bono collocare; nam ad hoc non tenetur, & si sponte id facit, damnum volens patitur; sicut ergo filia consentiendo in stuprum non peccavit contra justitiam, sic nec stuprator, quia tamen obligantur prolem, si que nata est, alere, *c. 5. de eo qui duxit;* imò in foro externo cogitur defloratam, etsi liberè consenserit, dotare, vel eidem aut ejus parentibus mulctam solvere; & si neget eam fuisse virginem, aut se non esse patrem proles, ipsi incumbit probatio; nam hoc ipso, quòd convictus vel confessus fuerit de copula, præsumitur pater, nisi monstrare possit alium; quòd si plures cum eâdem copulam ha-

buerint, recurritur ad circumstantias, cui nimirum vel tempus partus, vel physiognomia magis respondeat, quin & favore prolis, ne defectu alimentorum intereat, juramento mulieris creditur, *Engel num. 20*. Si neget se habuisse copulam; mulieri id affirmanti incumbit probatio; neque nude ejus assertioni etiam juratae creditur: si probabiles conjecturas & indicia adferat, quæ semiplenam solum faciant probationem, defertur viro juramentum ad purgandam suam innocentiam; si verò puella omnino nihil probet, nec juramentum viro defertur, sed simpliciter absoluitur, Vide *Schmalzg. l. 5. t. 16*. aliosque sup cit. si virgo consenserit quidem in copulam, sed præ verecundia ausa non fuerit contradicere, eò quòd rogans sit herus, Dominus, patronus aut vir magnæ autoritatis, deflorator adhuc tenetur eam disjunctivè vel ducere, vel dotare juxta dicta sup. n. 1. quia non liberè, sed ex metu reverentiali consensit *Vasq. Molin. Gonzales. Leuren L. c. Reiffenst. n. 75*.

Re. III. *Qui sub spe vel promissione matrimonii feminam ad copulam induxit, per se loquendo tenetur eam ducere, nec satisfacit offerendo pecuniam, nisi si femina ultrò consentiat. Ratio est: quia promissio fuit de danda ipsa personâ, & post concessum corporis sui usum femina in ipsam personam jus acquisivit, ergo invita cogi non potest ad acceptandam loco personæ pecuniam; sicut si ex contractu vel delicto deberetur vestis, cogi non posset ad acceptandum loco ejus æquivalens: nec obstat, quòd forsan fictè promiserit, nam fictè promittendo injuriosè subtraxit consensum, quem altera pars posuit, & insuper corpus suum tradidit, ergo cum possit in specie satisfacere ponendo*

consensum, & eandem ducendo, ad hoc tenebitur. *S. Th. in 4. D. 48. a. 2. ad 3. Sanch. de mat. 1. d. 10. num. 3. Engel, Pirhing. num. 56. Reiffenstul num. 115.* Nec potest ingredi religionem, licet eandem, vel etiam castitatem ante vel post eam promissionem vovisset, quia deflorando puellam sub spe matrimonii renuntiavit statui perfectiori, & votum solum obligat ex virtute Religionis, promissio verò defloratæ servari debet ex justitiâ, in concursu autem utriusque obligationis prævalet obligatio justitiæ, ut si vestem ex voto debeas pauperibus, eandemque ex contractu vel delicto debeas alteri, prius huic, quàm pauperibus præstanda est. *Lugo à n. 41. Sporer num. 601. Lenz. qu. 295. Dices cum Ledesma, Perez, Schmalz. l. 4. t. 1. num. 32.* Talis non tenetur vi promissionis, quia hæc supponitur esse invalida, neque ratione damni causati, quia hoc per dotem, vel aliter refarcire potest. *¶ Tenetur ratione consensûs injustè subtrahenti, quem tenetur renovare, sicut qui subtrahit equum non satisfacit offerendo pecuniam, sed debet dare ipsum equum, si possit, cum aliud pro alio invito creditori solvi non possit. L. 2. §. mulier ff. de rebus creditis.*

Dixi, *per se loquendo*, nam deflorator à ducenda defloratâ variis ex causis excusari potest:

12. Ut 1. Si habeat votum vel impedimentum indispensabile, v. g. sacros Ordines, professionem Religiosam; aliud matrimonium &c. tenetur tamen defloratam tunc dotare, si ipsa impedimentum ignoraverit, quia fraudulenter eam corrupit, secus, si ipsa fuerit conscia impedimenti indispensabilis, tunc enim censetur voluisse decipi; excipitur, nisi aliter sit inter ipsos conventum, nam si ipsa sciverit quidem impedimentum, attamen

copiam corporis aliter dare non voluerit, quam
 ut deflorator v. g. Clericus eam dotet, vel certam
 pecuniæ summam præster, expleto opere turpi
 clericus ad hoc tenebitur. Si votum vel impedi-
 mentum sit dispensabile, & adsit causa dispensan-
 di, deflorans sub promissione matrimonii, pro-
 babilius tenetur defloratam ducere, vel enim ipsa
 fuit conscia voti aut impedimenti, & tunc pruden-
 ter credere potuit, quòd deflorator promittendo
 matrimonium se se obligaret ad petendam dispen-
 sationem, qui enim se obligat ad finem, hoc ipso
 se obligat ad media necessaria, & sub eâ conditio-
 ne dedit copiam sui corporis, non datura, si sci-
 visset se relinquendam: vel non fuit conscia impe-
 dimentum, & tunc deflorator non tantum tenetur
 vi promissionis, sed & ex fraudulentâ damnifica-
 tione: *Si dicas* 1. Promissio matrimonii suppo-
 sito voto est de materiâ illicita, & per consequens
 nulla. 2. Si deflorata fuit conscia voti, voluit de-
 cipi, ergo ad nihil obligatur deflorator: ita pro-
 babiliter *Diana, Laym. Pontas. B. N. utrumque*
qj. Nam promissio non est de contrahendo ma-
 trimonio simpliciter, sed sub conditione impe-
 trandæ dispensationis, quod utique licitum est; nec
 femina conscia impedimenti voluit decipi, quia
 prudenter credidit petendam fore dispensationem.
 2. Si deflorator sit longè excellentioris statûs
 vel conditionis, v. g. vir illustris, nobilis, offi-
 cio vel dignitate conspicuus, cum ipsa sit ancilla,
 rustici vel opificis filia, non tenetur eam ducere,
 etiamsi fictâ promissione eam deceperit, quia
 damnificator injustus non tenetur cum tam inæ-
 quali detrimento; imò nec tenetur eam dotare,
 si ipsa ob verborum ambiguitatem & inconstantiam,
 vel ob notitiam inæqualitatis fictionem

facilè advertere potuerit, quia tunc volens decepta est, *Sanch. n. 5. d. 10. Pirh. ànum. 57.* contra *Pontas Verb. Fornicatio cas. 3.* ubi dicit quod deflorator teneatur eam saltem dotare; sed vera manet ratio nostra, quòd volenti & fraudem advertenti nulla fiat injuria; ergo non est, unde defloratori imponatur hic obligatio eam dotandi. Aliud est, si ipsa inæqualitate fuit ignara, aut ipse seriò promisit, vel saltem ob sincerationes credebatur non obstante dispari conditione matrimonium seriò promittere, aut ipsa non liberè sed ex metu saltem reverentia consentit, tunc enim tenetur eam ducere vel dotare, quia quantum in se est, statui excellentiori renunciavit, & ipsa ex parte suâ contractum onerosum implevit, ergo & ipse tenetur eum implere. *Navar. Vasq. Less. Laym. Reiffensl. num. 123. contr. Sanch. Pirh. n. 57.*

14. 3. Excusatur, si deflorata etiam deflorantem deceperit fingendo se virginem, divitem, nobilem, &c. si ipsa se talem non finxit, sed ipse errore deceptus credidit esse virginem, & ideo matrimonium seriò promisit, adhuc in foro conscientia non erit obligatus eam ducere, quia defloratio sponsæ ab alio sive ante sive post promissionem facta est sufficiens causa dissolvendi sponsalia; ut pluribus dicitur *c. 104. n. 22.* ergo si præviè deflorata fuit, promissio secundi defloratoris, sive erat sponsalitia propriè, sive non absolute non ligat; Si tamen fictâ promissione copulam extorsit & difficultas ad nuptias inde secuta sit, tenetur dare aliquid, etsi non tantum, quantum, si fuisset virgo. *Less. Sanch n. 11. Dicañt. hic n. 144.* imò si dabitans vel sciens esse corruptam, matrimonium ei pro usâ corporis promisit, eam ducere tenetur.

4. Excusatur, si mulier postea fornicetur cum alio, quia hoc ipso renuntiat suo juri.

5. Ad nihil tenetur deflorator, si deflorata vel ejus parentes nolint consentire in matrimonio cum defloratore; quia hic solum matrimonium promisit & nihil aliud, ergo si hoc præstare velit, sed non possit, est liber. *Sanch. num. 15.* nec obstat, quod forsitan fictè promiserit, quia tunc tantum tenetur renovare consensum, quem per fictionem subtraxit, hic autem consensus nihil prodest defloratæ, si defloratorem ducere nolit, sicut si pro copulâ fictè promississet centum aureos, solum tenetur dare hos aureos, & si ipsa eos acceptare nolit, non tenetur eam ducere, vel plus dare, nisi deflorator finxerit se esse conditionis notabiliter melioris, quàm est, tunc enim ob iniquam deceptionem tenebitur eam dotare.

6. Si ex tali matrimonio timeantur gravia scandala, odia, vel similia mala, non tenetur defloratam ducere, neque dotare, nisi vi fraude aut fictâ spe matrimonii copulam obtinuisset, tunc enim teneretur non ad matrimonium, quod ob scandala & odium inire non potest, sed ad damna ex defloratione orta, quia hæc in justè causavit; si verò matrimonium seriò promisit ad nihil tenetur, non ad matrimonium, quia ab illo justè excusatur, neque ad damna quia horum non est causa injusta.

QUÆR. II. Quæ sit obligatio adulteri & adulteræ?

1. Pars innocens non tantum potest in foro externo agere ad divortium perpetuum & amissionem dotis vel donationis propter nuptias, ut patet ex l. 4. decret. tit. de divortis, sed etiam in foro conscientia tenentur adulteri, per se loquendo, compensare

omnia damna conjugii innocenti vel legitimis proli-
inde secuta : ut si ex adulterio proles sit nata, te-
netur eam primo triennio alere adultera, et
post solus adulter; si verò proles adulterina in-
ter legitimas sit educata, dotata, ad hæredita-
tem admissa, &c. tenetur uterque adulter in de-
fectu alterius in solidum satisfacere, marito pro
alimentatione & dotatione, filiis legitimis pro
diminutione hæreditatis, pro majoratu, fidei-
commisso, aliisque privilegiis debitis soli pri-
mogenito, aut aliis filiis legitimis, ex errore au-
tem collatis filio adulterino; & quidem uxor
19. adultera restituere debet ex bonis paraphernali-
bus aliisque propriis, tantundem relinquendo,
donando, vel legando marito, aut prolibus legi-
timis, vel si non habet bona propria, compen-
sare debet exactiore diligentia & parsimonia, sibi
attento statu quid subtrahendo de minus neces-
sariis, aut si nec hoc sufficiat, tenebitur, quan-
tùm potest, spurio, modò ad hoc idoneus sit, per-
suadere, ut relicta hæreditate amplectatur statum
Ecclesiasticum vel Religiosum.

20. *Dixi; per se loquendo*: nam sicut alii, ita &
adulteri ex pluribus causis à restitutione excusati
possunt:

1. Ob inopiam & defectum mediorum.
2. Si restitutio fieri non possit, quin mater
cum sua, vel gravi proli infamia, aut vitæ discor-
diarumque periculo crimen occultum manifestet.
Scotus in 4 dist. 44. Laym. l. 3 t. 3. p. 3. c. 14. &c.
manifestè colligitur ex c. officii de pœnit. & remittitur
ubi dicitur, quòd mulieri non sit deneganda pœ-
nitentia, quæ ob similem timorem, prolem ex adu-
terio conceptam non vult marito fateri: Ratio est
quia tunc adest impotentia moralis, & non est ob-
lige

Restitutio restituendi temporalia cum gravi jactura in bonis altioris ordinis, uti hic cum periculis famæ & vitæ: accedit, quòd ejusmodi criminis revelatio seplerumque inutilis, quia filius est in possessione legitimitatis, nec in conscientiâ quidem cum tanto sui præjudicio tenetur credere matri etiam juranti, se ex adulterio conceptum, nisi ipsa id per idoneos testes, & talia indicia prober, quæ etiam in foro externo sufficerent ad pronuncian-^{21.} dam filium esse illegitimum, quia forum exter- num, quamdiu non scitur inniti præsumptioni falsæ, etiam in conscientiâ locum habet, & certè, si motiva non sufficiant, ut Judex justè excludat filium à possessione filiationis legitimæ, quomo- do sufficiant, ut filius se suo judicio excludat? maxime cum ipsa mater errare, aut ex maligno in- tunc, & nimio affectu in alios filios id asserere possit. *Suar. Bonac. Vasq. Molina t. 3. d. 101. 22.* *Leg. d. 13. n. 62. Sporer, num. 555.* Si tamen adul- tera sit mulier prostitutæ famæ, aut tantùm apud unum vel alterum virum taciturnum, vel solum filium deberet crimen suum manifestare, ad hoc tenebitur, si agatur de damno valde notabili, & si sit, quòd filius spurius aliis fratribus sit satis- facturus; quia hæc infamatio non est tanta, quin eam mater pro reparando ingenti damno, subire debeat; imò si filius Regiæ primogenitus foret spurius simul & hæreticus, vel aliter Reip. gravis- sime nociturus, obligaretur etiam cum periculo vitæ id revelare, modò fructus inde prudenter sperari posset, *Sylvius q. 62. a. 6. q. 7. La Croix l. 3. n. 332.*

3. Excusantur adulteri, si maritus & filii legiti-^{23.} mi prudenter præsumantur damna remittere, eò quòd ex matris vel mutuo amore malint alium ha- bere

bere cohæredem, quàm crimen cum infamiâ matris & familiæ detegi, ut non rarò contingit: *24. quid, si mater suis filiis dicat: unus ex vobis est spurius, filii autem nolint, ut nominetur, an mater tunc erit libera? R. Si hoc faciant, quia singuli sibi timent, mater non est libera, quia filii legitimi timore injusto coacti remittunt, cum tamen ipsi nullum verè periculum habeant illegitimitatis, sed solùm metuunt propter modum illum, quo mater illos vult cogere ad remittendum; secus, si id faciant ex amore erga matrem, vel erga se invicem, etiam remissuri, quamvis scirent, quis esset illegitimus. Covarruv. Lugo. n. 42.*

4. Si mater ob vicinitatem copulæ cum marito & adultero habitæ dubitet, an ex marito vel adultero conceperit, ad nihil tenentur adulteri, etiam si maritus nullas antea proles ex uxore generat, aut uxor putet se ex adulterio concepisse, quia mulier in hoc errare potest, & in dubio presumitur in favorem matrimonii & prolis, quæ est in possessione honestatis. *Scot. Salon. 2. 2. q. 62. a. 6. Gobat. in Theol. jurid. mor. c. 28. n. 86. Lugo. n. 17.* Si certum sit, prolem esse adulterinam, sed sciri non possit, quis ex pluribus adulteris, quos mulier circa idem tempus admisit, sit pater prolis, adultera tenetur mediam partem portionis hæreditariæ legitimis prolibus subtractæ compensare, aliam medietatem unà cum alimentis post triennium causatis tenentur adulteri; quia certum est, unum ex iis esse Patrem, & est æquale dubium de singulis, ergo etiam singuli in defectu aliorum tenentur restituere; *nec obstat* quòd aliàs in dubio, an quis damni causa sit, ad nihil teneatur; nam hìc singuli sunt causa istius incertitudinis, quæ impedit, quo minùs restitu-

no ab uno determinato exigi possit, & singuli volendo copulam, in totum damnum consenserunt. *Lebel. l. 3. q. 10. Dicast. num. 159 La Croix num. 337. contra Gabat. c. 27. num 48. Karachne & alios. Si dicas; sola mater admittendo plures circa eodem tempus est causa dubii, & causa, quod ab uno determinato Restitutio exigi non possit, & singuli de aliorum concubitu fortè non sciverunt, ergo sola mater tenetur ad totum damnum. R. N. ass. singuli, quantum est in se, sunt causa totius damni, etiamsi alter de altero non sciat, sicut si plures eodem tempore explodant in Petrum, vel ignem in ejus tectum injiciant, singuli sunt causa homicidii & incendii, etsi non constet, ex cujus actione damnum secutum sit.*

§. Quid si adulteri prolem exponant ab aliis de eodem? R. Id, per se loquendo, non licere; si tamen defectu mediorum, vel metu infamiae prolem alere non possint, licite deponent ad domum communem orphanorum, quia illum in finem ejusmodi domus communiter fundantur, nisi aliunde constet fundatas esse pro certâ tantum natione vel civitate.

C A S U S XLIV.

De Restitutione famæ & honoris.

Zarus, super restitutione fama anxius querit.
1. An fama restitui debeat? 2. An filius obligetur pro parente, an heredes lesi? 3. Quid si graviter infamavit cum levi vel nulla culpa? 4. Quid si infamantia dixit de Petro, audientes

tes autem intellexerunt de Paulo? 5. An sufficiat infamatum laudare in aliâ materiâ? 6. An debeat dicere se esse mentitum, an jurare, adhibere testes, an revocare cum periculo vita vel fama? 7. An apud auditores mediatos? 8. Quid debeat pro honore læso. 9. Quid si ex detractione damna realia sunt secuta, aut etiam mors. 10. Quid si infamia sit oblivioni data, vel fama recuperata. 11. Quid si crimen expositum sit publicum. 12. An fama compendi debeat per pecuniam. 13. Quid si læsus revocationem remitteret, si rogaretur. 14. Quid si reciproce se infamârint. 15. An per modum defensionis liceat recultum alterius crimen manifestare. 16. An falsum affingere. Pro Resolut.

1. QUÆR. I. Quid sit fama, honor, item an de qualiter læsa restitui debeant?

R. I. Definitionem famæ & honoris deducam. 36. ubi etiam de vitiis iisdem oppositis ex professo dictum fuit.

R. II. Quod ad restitutionem famæ vel honoris læsi accipe regulam sequentem certam & ab omnibus receptam: *Omnis, qui per detractionem alterius famam, vel per calumniam alterius honorem injustè læsit, tenetur efficaciter restituere famam, honorem & omnia damna realia inde secuta; Ratio regulæ est, quia damnum famæ & honoris est reparabile, & quilibet jus habet in famam & honorem æquè, ac in bona temporalia; ergo sicut hæc injustè læsa reparari debent, sic & fama honorque.*

2. Dicitur 1. Omnis qui læsit; nam obligatio restituendi famam est personalis, nec transit ad hæredes nisi ex speciali pacto, ut si moriturus filio vel hæredi committat, & hic suscipiat obligationem restituendi famam à defuncto læsam; si mille

militer fama restituenda est soli læso, non autem
heredibus, nisi infamia defuncti in eos redundet,
ut si dixeris defunctum genuisse hos filios ex adul-
terio, tunc & filiis fama restituenda est.

Dicitur 2. Qui injustè læsit; nam si læsio famæ 3.
sit iusta, eò quòd crimen sit publicum, vel cri-
minis occulti revelatio sit necessaria pro averten-
to malo Reip. vel innocentis, nulla debetur re-
stitutio. *V. Cas. 36. n. 5. & 15.* si læsio est injusta
in materia levi, debetur restitutio sub levi, in
materia gravi sub gravi.

At quid, si graviter quidem læsisti famam, sed
absque omni culpâ, eò quòd crimen à te narra-
tum bonâ fide credebas esse publicum, vel defectu
deliberationis & advertentiæ cum culpa levi? R.
Si absque gravi incommodo famam restituere pos-
sis, ad hoc teneris non tantùm ex charitate, quod
tibi est commune cum omnibus, qui etiam nullam
infamiae causam dederunt, & apud omnes est in-
confesso, sed etiam ex justitiâ. *Less. Laym. c. 7.*
1. 1. Tamb. l. 9. c. 3. §. 3. Lugo d. 15. à n. 3. Sporer
in dec. t. 5. c. 4. n. 86. Ratio est, quia justitia non
tantùm obligat ad non ponendam causam proxi-
mo damnosam, sed etiam ad auferendam jam
positam, hoc ipso enim, quòd scias causam
e.g. revelationem occulti criminis à te etiam
inculpabiliter positam alteri inferre damnum,
& non removeas, cum facilè possis, censeris
damnum illud approbare & velle, tenerisque
restituere; sicut si tuus bos te nesciente inci-
dat nocere frugibus proximi, si ex post id res-
cias, & non abigas, damnum à tempore scien-
tiæ caulatum tibi fit voluntarium cum obligatio-
ne restituendi; item bonâ fide alicubi posuisti
ignem, ex quo postea advertis oriri incendium;
loco

loco medicinæ porrexisti venenum, si incendium vel mortem non impedias, cum facillè potes, in conscientiâ es incendiarius & homicida.

Dices 1. Talis diffamator non tenetur ex receptâ, cum ex famâ alienâ nihil possideat, neque ex delicto vel contractu, quia formalis culpa aut contractus non intercessit, ut supponitur ergo,

2. Si alterius ædes sine culpâ exussi, ad nihil teneor; ergo à pari, si absque culpâ destruxi alterius famam.

3. Si bos meus me ignorante perdat alienas segetes & ego superveniens eum non prohibeam, non teneor ad primum damnum me ex post nesciente illatum, sed tantum ad illud, quod ex post infert me sciente; quod si me sciente novum damnum præter primum non inferat, ad nihil tenebor, quia primum damnum mihi non est imputabile; ergo à pari, si primò sine culpâ famam læsi, & post me advertente ex meâ actione nova infamia non sequatur, ad nihil teneor; ecce sententiam verè probabilem & in praxi tutam, quam *Dicast. de Restit. d. 12. n. 162.* dicit probabilissimam.

Sed 3. ad 1. obligationem oriri tum ex re quasi accepta; detractor enim famam alterius quasi detinet apud se, usque dum per revocationem quasi ex suo eam reddat; tum maxime ex injustâ damnificatione, quæ quidem ab initio formaliter injusta non est, sed fit talis per voluntariam continuationem.

Ad 2. Est disparitas, quòd actio exustiva tantum nec ab initio nec ex post fiat voluntaria, ut supponitur.

Ad 3. Iterum disp. est, quòd mea detractio, si non revocetur, cùm potest, pergat me sciente & volente causare totum & idem damnum in famâ, quòd antea causârat me ignorante, ergo totum illud damnum teneor reparare; e contra bos me præsentem non infert idem damnum quod antea intulerat, sed planè novum, ergo sufficit restituere damnum novum, quod meus bos me sciente & non prohibente intulit.

Sed denique quid, si infamantia loquebaris de Petro, audientes autem intelligebant de Paulo, 4. an teneris famam reparare Paulo ex justitiâ; nam quòd teneris ex charitate, si absque gravi incommodo possis, indubitatum est; Negat Less. quia obligatio restitutionis oritur ex sola formali injuria; Paulo autem non fecisti injuriam formalem, sicut si volens occidere equum Petri inici tui, præter intentionem occidas equum Pauli amici; At meliùs affirmant Molina & alii; nam quamvis tua actio ab initio non fuerit causa formalis & voluntaria damni ut Paulo illati, quia tamen te sciente pergit nocere, si eam non removeas, quando facilè potes, fiet tibi causa damni voluntaria & obnoxia restitutioni; sicut si volens incendere horreum Petri casu incendas horreum Pauli; si advertens errorem, incendium, cùm potes, non restinguas, totum damnum tibi fit imputabile cum obligatione satisfaciendi Paulo.

Dicitur 3. Tenetur efficaciter restituere, ita ut 5. infamatus bonum nomen suum in effectu recipiat, sedque si aliquem sive vera & occulta, sive falsa narrando infamasti, non satisfacis eum in alio genere laudando; v. g. dixisti Petrum esse homicidam, non est satis, si dicas eum esse castum, quia per famam castitatis, nequidem partialiter tollitur
in

- infamia homicidii; sed debes dicta revocare, dicendo, te injuriam fecisse, te malè fuisse informatum, te errasse errore scilicet practico &c. Si vera dixisti, non potes dicere te esse mentitum.
6. quia hoc ipsum esset mentiri, posses tamen & deberes, si aliter fidem obtinere non potes, uti restrictione mentali, dicendo ipsum tale crimen non admisisse, subintelligendo publicè, seu tali modo, ut licitè potueris revelare; sicut ejusmodi restrictione uti potest & debet Confessarius interrogatus de crimine sibi dicto in confessione, ut fatentur omnes. Si falsum dixisti, teneris, si opus est, revocare, dicendo te esse mentitum, adhibendo juramentum & testes, etiam cum æquali tua infamia & periculo, v. g. alium per calumniam accusasti, falsum testimonium scienter dixisti, ex quo alteri mors, jactura famæ & bonorum imminet, obligaris tuum dictum, si opus est, etiam cum periculo vitæ, famæ, & bonorum retractare, ut habet *communis & certa*; quia in paricausà melior est conditio innocentis; & sicut iniquus occisor equi alieni tenetur restituere cum jacturâ equi proprii vel ejus pretii, sic & restituere famam cum simili jacturâ famæ propriæ; non tamen tenetur cum longè majore suo damno, quia tunc censetur moraliter impotens, neque tenetur per seipsum. si revocatio utiliter fieri possit per Confessarium vel per alium. Si detractor prævidet, vel meritò timeat, ne crimen à se dictum ab auditoribus ulterius propaleatur, si ex post ultra propalatum est, obligatur etiam apud auditores mediatos revocare, quia est causa injusta detractionis per hos factæ; secus, si dixerit viris prudentibus, à quibus ulteriorem propalationem non timebat: si non recogitasti, an auditores etiam

vel non sint taciturni, ut communiter contingit, probabiliter non teneris revocare apud mediatos, quia cum nemo praesumi debeat malus, ulterior criminis revelatio non tibi, utpote qui eam non praevidisti, sed auditorum malitiae imputanda venit.

Dicitur 4. Debet restituere famam & honorem, 8.

intellige per contumeliam laesum, de qua Vide Cas. 36. num. 1. Si contumelia non detineat detractionem v.g. privatim nemine audiente aliquem rocas stultum, spurium, adulterum: proprie non debetur restitutio, sed (nisi laesus seipsum vindicando, juri suo resignarit) satisfactio, petendo veniam &c, ad quam tamen plerumque non tenentur superiores, parentes, Domini, ne, dum nimium servatur humilitas, regendi frangatur auctoritas, uti ait S. August. in sua regula: tenebuntur tamen satisfacere exhibendo extraordinaria honoris & benevolentiae signa, v.g. amice salutando, alloquendo, obsequia & beneficia praestando &c.

Dicitur 5. Et omnia damnata temporalia, intel- 9.

lige praevisa, ut si ob tuam detractionem quis officio, dignitate vel bonis suis privatus sit: haec obligatio transit ad haeredes: si ex tua detractione de crimine occulto, sed vero quis fuerit accusatus & condemnatus, ad nihil tenetis, quia sententia est justa, & fama reparari non potest, cum crimen per justam sententiam sit factum publicum.

QUAER. II. Quae hic sint causae a restitutione excusantes?

1. Sunt seqq. 1. cessatio damni, ut si nullum 10. damnus factum est, eo quod audientes dicenti non crediderint, vel infamia oblivioni sit tradi-

G ta,

R. D. Jansen Theol. Moral. Tom. II,

ta, aut fama aliunde v. g. purgatione canonica, probitate vitæ, proborum virorum testimonio, vel autoritate iudicis jam sit recuperata; quo casu adhuc satisfieri debet pro damno temporali, si quod ex detractioe secutum est, & pro impensis, quas infamatus facere debuit pro recuperanda fama.

11. 2. Excusaris, si crimen occultum à te reuelatum sine tua culpa factum est publicum; si tuâ culpâ publicatum est, teneris, si potes, revocare etiam publicè per scripturam, concionationes &c. *nec obstat*, quòd per publicationem veri criminis infamatus amiserit jus ad famam, nam jus illud amisit per tuam injustitiam, ergo quantum est in te, teneris facere, ut ipse jus & famam recuperet.

12. 3. *Excusat impotentia physica vel moralis*, ut si auditores tuos, coram quibus detraxisti, nec scripto nec verbo convenire possis, aut restituere nequeas sine longè majori tua infamia vel damno; quòd si fama nullatenus restitui possit, & infamatus nullum damnum in bonis fortunæ passus sit, non teneris ante sententiam iudicis damnum famæ compensare pecuniâ. *Nav. L. 1. Sporer. Lugo num. 13.* & plurimi apud *La Croix l. 3. p. 2. n. 299.* quia justitia tantum exigit, ut restituantur res ablata in se vel æquivalenti, seu in eo quod rei secundum communem estimationem æquivalet, ita ut inter se functionem & commutationem recipiant; sed pecunia nec in se, nec in æquivalenti est fama, nec per quantamcunque pecuniam recuperatur fama ablata, ergo.

Dices 1. qui non potest restituere quod debet, tenetur restituere, quantum potest. 2. si fama eadem restitui non possit, est obligatio in fama

famatum laudandi in alia materia, vel etiam honorandi, ut habet communis, & tamen una fama, quâ v. g. diceris justus, nequidem partialiter est alia fama, quâ diceris castus; imò fama & honor genere differunt. *R. ad 1.* debet restituere quantum potest in rebus ejusdem ordinis & in communi æstimatione æquivalentibus *C. secus N. ad 2. N. C.* quamvis una fama non sit formaliter altera, est tamen in eodem genere bonorum, & licet honor & fama in rigore physico differant genericè, sunt tamen ita affinia & connexa, ut moraliter & quoad usus humanos ferè pro eodem reputentur; licet enim honor non sit fama, est tamen famæ seu bonæ existimationis de proximo testificatio.

4. Excusat libera condonatio infamati; cum enim sit Dominus suæ famæ, ejus læsionem remittere potest, sufficit autem remissio tacita vel prædenter præsumpta ex hoc, quod credatur remissor, si rogaretur, aut malit rem dissimulanti, quàm ejus memoriam refricari; excipe, nisi remissio cedat in præjudicium religionis, familiar, vel aliorum, qui ex ejus infamia infamati sunt; tunc enim his invitis obligatio revocandi remitti non potest, quia & ipsis facta est injuria. 136

5. Excusat reciproca infamatio, dum alter te infamavit & famam restituere recusat. *Sot. Molina. Less. Dian. Sylvius 2. 2. q. 62. a. 2. Divast. d. 12. n. 246. Laym. n. 5. contra Tann. Nav. Lugo n. 44. Sporer à n. 117. Ratio est.* quod quidem non liceat infamiam compensare, infamantem vicissim infamando, quia non licet reddere malum pro malo, nec maledictum pro maledicto, *1. Pet. 3.* postquam tamen sic fecisti, 14.

modò injuria utriusque sit æqualis, non teneris alteri restituere, jura enim sunt paria, & tu non habes minus jus ad tuam famam, quam alter ad suam; si ergo alter tuam restituere nolit, sibi imputet, nec rationabiliter invitus esse potest, quòd nec tu restituas, & paria crimina compensatione mutuâ delentur. *C. tua fraternitas de adult.*

Dices. 1. Compensatio tantum habet locum, quando per eam restituitur æqualitas, seu recuperatur id, quod ablatum est, ut si mihi debeas centum aureos, & ego à te furripiam totidem, sed per hoc, quod non restituo alienam famam, non recuperò meam, ut patet; nam ex hoc quòd alterum dicam esse latronem, ego non credor innocens ab adulterio, quod alter mihi imposit. *2.* Quando ad me indemnifandum licet alienam rem retinere, etiam licet eam surripere, ut clarum est in debito pecuniario, sed non licet surripere famam alienam, si quis meam restituere nolit, ergo nec licet eam tunc retinere seu non restituere.

3. Non est hic propriè compensatio, quia ipsa res vel ejus æquivalens recuperetur, ut male supponunt adv. hæc enim non in famâ, sed tantum in rebus pretio æstimabilibus locum habet, ut si pro equo ablato clam surripiatur similis equus vel ejus pretium, sed solum est suspensio seu justa dilatio solutionis, usque dum alter vicissim solvat, quod debet, potest autem esse justa causa differendi solutionem, et si non sit justa causa auferendi rem alienam, ut manifestum est in necessitate gravi, vel in periculo gravis damni, in quibus debitor solutionem differre, non autem alienum auferre potest; item si quis a det

meas malitiosè exussit, oculum excussit, non licet quidem vicissim alterius ædes incendere, oculum excutere; quia hoc non esset suum damnum reparare, sed alteri damnum inferre & seipsum vindicare; postquam tamen ædes exussi, oculum excussi, justè differo reparationem damni, usque dum alter vicissim mihi reparationem offerat; ego à pari, etsi non liceat infamantem mutuo infamare; postquam tamen infamavi, licitè restitutionem famæ differo, usque dum alter pariter meam restituat; quòd si *Lugo & Sporer l. c.* bene ponderassent hanc sententiam, non tantum ex auctoritate, sed & ex rationibus intrinsicis dixissent probabilem, imò & probabilissimam, & mihi omnino veram.

Sed quæres, an saltem per modum defensionis liceat infamantem reciprocè infamare? R. Pro reparandâ famâ jam læsâ id non licere, licet tamen pro avértendo damno futuro & imminente; sic licitè aperio occultum crimen falsi accusatoris vel testis ad enervandam eorum fidem; uxor enim pro meo, quod habeo ad probandam meam innocentiam; & si liceat occultum proximi crimen aperire pro tuenda fama & vita proximi innocentis, imò & ad habendum à viro gravi solatium, ut docet *S. Thom.* cur non pro tuenda famâ & vitâ propria? nunquam tamen licet falsum crimen ini-
quo accusatori vel testi affingere etiam ad evitandam mortem vel extremam infamiam, ut certum est ex prop. 43. & 44. ab Inn. XI. damnatis, quas exhibui *Cas. 36. num. 5.* nam id foret mendacium in re gravi tum contra justiciam publicam, quia iudex, quantum est in se, inducitur ad puniendum Innocentem, & testes ad perjurium, tum contra justiciam privatam, quia quilibet habet jus,

ne falso crimine infametur, sicut habet jus, ne à privato occidatur.

Dices cum Lugo & Tamb. si dolo vel mendacio defendam me contra injustum aggressorem eum v. g. falsis promissis aut minis absterrendo, ne me occidat vel bona mea invadat, solum pecco venialiter peccato mendacii, non autem contra justitiam, quia habeo jus defendendi vitam & bona mea, ergo si mendacio injustum aggressorem meam famam & vitam privem suam famam, tantum pecco venialiter peccato mendacii; si enim non est injustitia per mendacium defendere vitam, minus erit in casu posito per mendacium defendere famam simul & vitam.

R. N. C. nam imprimis id injustum est in judicio; quia læditur justitia publica, extra judicium verò impingere falsum crimen non est medium necessarium & certò efficax pro recuperanda famam, potes enim deficere in probatione, & adversarius potest per veros testes aliaque indicia tua dicta elidere, & retinet jus ad famam, quamdiu verum crimen non admittit; econtra alter nullum jus habet, ut tollat vitam vel bona mea, & dolo vel mendacium est medium necessarium & certum conservandæ vitæ, ut supponitur.

CASUS XLV.

De Circumstantiis Restitutionis, & in specie cui, quo tempore & loco Restitutio fieri debeat?

Abbenius multa iniquè congeffit, dubitat, an, & qualiter teneatur restituere. 1. Quia Dominus re suâ creditur abusurus. 2. Quia Dominus rei est defunctus. 3. Quia res alteri erat oppignorata vel vendita. 4. & 5. Aliqua furi reddidit, à quo emerat. 6. Pleraque acquisiuit usurâ, iniquo pondere, vel mensurâ. & ignorat à quibus. 7. Alia sibi tanquam pauperi aut alieno are gravato retinet. 8. Sarcinam à viatore in domo suo relictam vendidit. 9. Res tum furtivas tum inventas ex parte dedit primò repetenti, qui non erat Dominus. 10. Partim factâ vel non factâ inquisitione aut ex consilio Confessarii dedit pauperibus. 11. Dubitat an restitui debeant res vacantes, inventa, derelicta. 12. An, & ex quibus causis differri possit solutio. 13. An fieri ante vel post tempus conventum. 14. Quid si fiat per partes, vel differatur post mortem. 15. Quo loco & quibus expensis tenetur debitor ex delicto. 16. Debitor ex re accepta. 17. Quid si mittat rem Domino absenti, & in via pereat. 18. Quo loco tradenda res debita ex contractu. Pro retolut.

QUÆR. I. Cui restitutio fieri debeat?

R. I. Debita vel bona certa, id est talia, quorum Dominus scitur, regulariter restitui debent ipsi Domino, quia hic in ea primarium jus habet. Excipe I. nisi Dominus re suâ effret abusurus ad

peccatum, v. g. pecuniâ ad se inebriandum vel fornicandum; tum enim, si absque gravi incommodo potes, teneris ex charitate restitutionem differre, imò si re suâ esset abusus ad iniustitiam, v. g. gladio suo ad te vel alium occidendum, teneris ex iustitiâ non reddere, alius sine causa positivè cooperaris actioni iniustæ & per consequens teneris de damno secuto. *Sover. Less. l. 2. c. 16. dub. 4. V. Cas. 38. à n. 1.* debes tamen esse moraliter certus, quòd Dominus re suâ abusus sit, nam in dubio debet presumi bonus, & possidet obligatio restituendi; in praxi etiam plerumque adest causa excusans, puta periculum rixarum, aliorumque incommodorum, si Dominus rem suam seriò repetat, & non recipiat.

2. Si Dominus sit defunctus, omnia debita realia sive ex contractu sive ex delicto reddenda sunt hæredi, quia hic succedit in omnia jura defuncti; si defunctus de rebus suis non disposuerit, neque hæredem ab intestato usque ad decimum gradum, vel ex testamento reliquerit, ejus jura & bona dicuntur vacantia & derelicta. *L. 1. 4. § 5. Cod. de bonis vacant.* quia de iis in virâ disponere noluit, & post mortem non potuit, ideòque de jure naturæ sunt primò occupantis, & debita debitori remanebunt; jure civili cedunt fisco, vel sæculari, si defunctus sit laicus, vel Ecclesiastico, si fuerit clericus, saltem post sententiam judicis, ut requirit *Amicus de just. d. 16. num. 6.* nam *cit. leges* dicunt intra certum tempus posse præscribi contra fisco, ergo possunt bonâ fide retineri, quia malâ fide nunquam præscribitur. Bona peregrinorum in diversorio sine hærede defunctorum, per

Epil.

Episcopum loci distribuenda sunt pauperibus
pro anima defuncti. *Auth. omnes Cod. communia
de success.*

3. Si alteri debeat rei alienæ possessio, huic
immediatè restituenda est, v. g. accepisti rem
apud alium depositam, conductam, commo-
datam, emphyteuticam &c. non Domino, sed
depositario, commodatario &c. restituere de-
bes, quia sine injuriâ privari non possunt jure cu-
sodiæ, usûs, vel possessionis, nisi consentiant,
vel credantur re iniquè abuturi, ex quo capite bo-
na Ecclesiæ non Prælato dissipatori, sed Capitulo
restituenda sunt.

4. Si habeas rem à possessore malæ fidei
emisti equum à fure, per se, non furi,
sed Domino reddi debet, qui solus jus in eam
habet, non verò iniquus possessor: dico: per
se, nam si fur tibi nolit reddere pretium,
tibi ei restituas equum, *Nav. Vasq. Dicast. Less.
Metzger d. 33. a. 1. & alii apud Vivam. op. 2. q.
1. a. 3. dicunt furi eum licitè reddi posse, et si fur
nunquam eum reddet Domino, quod Lugo. d.
17. s. 2. Sporer num. 121. etiam admittunt de
emptore malæ fidei, quia res sive bonâ sive malâ
fide empta per hoc, quòd reddatur furi non poni-
tur in pejore statu, quàm esset, si nunquam fuisset
empta: at probabilius contradicunt *Cajet Sot.
Molin. Laym. Sylvius q. 62. a. 6. LaCroix l. 3. p. 2.
num. 100**

Ratio est. 1. emptor rei alienæ, si aliter preti-
um recuperare non possit, licitè quidem permit-
tere potest, ut fur mercem recipiat, quia habet
us ad suum pretium, pro quo nihil accepit, nec
obligatur rem alienam cum tanto suo damno con-
servare, ut fatentur omnes, non tamen licitè po-
test

test eam furi restituere seu tradere, quia hoc non est permitttere, sed positivè, & proximè cooperari ad injustum alterius damnum; sicut si latro velit auferre rem tuam, nisi tradas alienam, potes quidem permitttere ut accipiat rem alienam apud te existentem, non tamen licitè eam tradas.

2. Res à fure liberata apud emptorem meliorem statum acquisivit, qui unà cum re ad Dominum pertinet, ergo qui eam furi restituendo ad peiorem statum reducit, facit Domino injuriam, sicut qui rem alienam ex incendio vel flumine exceptam, iterum in flammam vel flumen rejicit, cum aliis ipsi minetur æquale damnum, nisi iterum injiciat.

3. Dominus ab emptore potest justè rem suam repetere, imò & tollere, ergo alter obligatur eam ipsi, & non furi reddere, ne deor bellum ex utrâque parte absque errore justum; nec obstat quòd fortè ex ignorantia rem non repetat, nam per hoc jus suum non amisit, & judex tenetur rem non furi, sed Domino adjudicare, ergo & tu restituere.

5. *Dices* 1. emptor restituendo rem furi reponit eam ex gravi causa in eodem statu, in quo fuisse, si nunquam fuisset empta, ergo nec damnum, nec injuriam facit Domino, etiamsi eam emerit malâ fide; sicut si quis à fure, sive bonâ sive malâ fide, accepit canem alienum, si in viâ timeat ab ipso morderi, potest canem citra Domini injuriam dimittere, etsi prævideat eum rediturum ad furem.

2. Quamdiu fur detinet meum prærium, res empta necdum est à fure perfectè liberata, sed est quasi sub actuali conflictu, ideòque licitè reddi potest; sicut si à fure extorsit pallium Petri, si autem arripiat meum, licitè ei reddo pallium Petri.

Petri ut recipiam meum; item si quis velit auferre bursam meam, nisi bursam Titii in foro inventam iterum illuc reportem à fure auferendam, licitè reporto.

3. Ex gravi causa licet remotè cooperari peccato alieno, ut cum communi dixi *Cas. 20, num. 2.* sic si fur velit auferre thesaurum meum, nisi ostendam thesaurum Petri, licitè hunc ostendo; ergo si fur nolit reddere mihi pretium, nisi restituam rem emptam, licitè eam restituo, etsi forsan à fure retinendam.

4. Si Petrus mihi intentet mortem, nisi tradam gladium Pauli apud me depositum, licitè eum trado, etiamsi sciam, quòd eodem velit Paulum occidere; quia tradere gladium est actio de se indifferens ideòque remotè tantum cooperativa ad occisionem Pauli; quam ponere licet ad evitandum æquale malum proprium; ergo reddere mercem furi etiam tantum est cooperatio remota, & per consequens licita ad evitandum damnum æquale. Ecce rationes multum graves, ut vix judicari possit, an hæ, an oppositæ præponderent. Nihilominus

æ. *ad 1. N. C.* injuriam facit Domino, non quia rem emptam reponit ad statum primum, sed quia eam privat statu intermedio meliore jam acquisito; aliud est de cane, qui furi positivè non restituitur, sed ex gravi causa permittitur sponte ad eum redire.

ad 2. N. aff. sicut si pallium Petri à fure ereptum deportasses ad locum tutum, non posses illud furi positivè reddere seu tradere, etsi possis permittere, ut ipse recipiat; sic & mercem non potes reddere, bene tamen ex causa permittere, ut fur recipiat. Idem est de bursa repertâ & ad locum tutum deportatâ. *ad*

ad 3. *N. C.* reddens mercem tradit rem alienam furi, ideòque proximè cooperatur, quàm qui eam nudè ostendit; & obinde Dominus magis est invitus respectu hujus, quàm respectu alterius.

ad 4. *N. C.* tradens gladium Pauli metu mortis est in extremâ necessitate, in quâ Paulus non habet jus repetendi gladium, necessitas autem recuperandi pretium non est tanta, ut Dominus mercis amiserit jus eam repetendi.

6. *R. II.* Debita vel bona incerta, hoc est talia, quorum Dominus ignoratur, vel conveniri non potest, restituenda sunt juxta explicationes sequentes.

1. *Bona incerta comparata ex delicto* v. g. furto, usurâ, iniquâ mensurâ vel pondere, si factâ, pro rei qualitate & valore, diligenti inquisitione Dominus sciri vel conveniri non possit, restitui debent pauperibus. *S. Th. 2. 2. q. 62. a. 5. ad 3. & ibid. Cajet. Bannes. Sylvius. Covar. Molin. d. 746. Lugo d. 6. s. 12. Viva op. 2. q. 2. a. 3. & in definitivum Alex. III. C. cum tu de usur. c. nemo 24. q. 5. Ratio est: quia res, quæ Dominum habet, non potest retineri illo non consentiente, aut si Dominus reperiri non possit, debet expendi juxta voluntatem ejus prudenter præsumptam; sed bona incerta Dominum habent, aliàs forent vacantia vel derelicta, quæ sunt primò occupantis, neque prudenter præsumi potest, quòd Dominus velit ea retineri ab injusto eorum possessore, ne lucrum ex delicto reportet, sed prudentissimè præsumitur, quòd si sibi vel suis hæredibus aut proximè consanguineis præsertim indigentibus restitui non possint, velit ea distribui in pauperes vel ad quaslibet causas pias, ut communiter ex-*

applicent DD. ergo si expendi & restitui debent; unde si ipse verè pauper, vel debitis ultra vires gravatus sit, ea sibi propriâ autoritate retinere potest, nisi obstet lex aliqua positiva, Scot. Vsq. Sylv. Sanch. Ills. t. 4. d. 3. n. 250. quòd si Dominus in particulari quidem ignoretur, sciatur autem in communi, v. g. milites injustè expilârunt oppidum; mercatores, caupones, pistores, mercibus, mensurâ vel pondere iniquo concives suos defraudârunt, etsi nesciant, quibus in particulari damnum illatum sit, restitutio tamen facienda erit non pauperibus, sed, quòd ad fieri potest, personis lætis, per se, vel per virum probum, & in ultimo casu minuendo pretium, vel augendo pondus & mensuram.

2. Bona incerta ex contractu vel inventione 8.
v. g. mercator ignotus loco vitri tradidit gemmam, loco cupri aurum, loco unius ulnæ ductus, item invenisti anulum pretiosum, aut viator ignotus sarcinam in domo tuâ reliquit &c. si adhibitâ inquisitione debitâ per publicationem vel schedarum affixionem Dominus reperiri non possit, probabiliùs hæc iterum restituenda sunt ad causas pias S. Th. q. 66. a. 1. ad 2. Scot 4. dist. 15. q. 2. ad 4. Cajet. Nav. Less. Laym. Viva op. 2. q. 2. a. 3. & DD. cc. Ratio denuò: quòd res aliena sine consensu saltem præsumpto Domini retineri non possit, præsumitur autem esse voluntas Domini, ut dum res sibi corporaliter restitui non potest, restituatur ad causas pias, in bonum animæ. Patentur tamen plerique oppositam, quam docent Sot. Medina. Sa. Dian. p. 11. t. 4. R. 12. Mezzg. t. 11. d. 27. q. 3. esse probabilem; quia incertum est, an voluntas Domini sit, ut res sua in causas pi-

as erogetur, vel non potius, ut à possessore bonæ fidei asservetur, aut si asservari non possit, consumatur, distrahatur, & Domino, si forte compareat, æquivalens restituatur: optimè distinguit *Lugo n. 141.* quamdiu superest spes aliqua inveniendi Dominum, præsumitur Dominus rem suam vel pretium ejus velle asservari, si nulla spes supersit, tunc demum dicitur pauperibus.

9. 3. Inventor non debet credere cuivis dicenti rem esse suam, nisi id probetur sufficientibus iudiciis, si plures dicant esse suam, dividenda est pro rata probabilitatis, aut in defectu probationum danda pauperibus.

4. Qui præmissâ debitâ inquisitione rem in pauperes vel pias causas expendit, Domino comparente, ad nihil tenetur; non ex re accepta, quia rem non ampliùs habet, neque ex injustâ acceptione, nam quamvis eam fortè accepit malâ fide v. g. furto, rapinâ &c. postquam tamen Dominum invenire non potuit, culpam purgavit, eam expendendo juxta voluntatem Domini prudenter præsumptam; pari modo ad nihil tenentur pauperes, vel loca pia, si rem taliter acceptam jam absumpserunt, secus, si adhuc existat, tunc enim obligantur ex re acceptâ, quia distributio illa aliter fieri non potuit, quàm sub conditione si dominus re adhuc existente non comparens, aliàs enim malè gestum esset negotium Domini.
Laym. Diana. Petch. p. 649.

10. 5. Si non præmissâ sufficiente inquisitione Dominum, res erogata est in causas pias, & adhuc existat, possessor rei tenetur primò, & in ejus defectu, qui dedit, si res bonæ fide est consumpta, nec aliquis ex ea factus ditior, tenetur

solus distributor. Ratio est; quia transferri non poterat rei dominium, cum Dominus esset rationabiliter invitus, & qui dedit non præmissâ debita inquisitione, Domino fecit injuriam,

9. Si fur bona fide ex ignorantia vel mandato confessariû, non facta inquisitione rem dedit pauperibus, & ab iisdem consumpta sit, fur adhuc tenebitur solvere pretium ratione primæ acceptationis injustæ, sicut si res apud ipsum sine ejus culpa periisset, neque est voluntas Domini, ut sic expendatur res sua. *S. Anton. Nav. Rebel. Henric. d. 8. n. 109. Lug. d. 21. n. 59. Dicast. d. 3. n. 113. si dicas*: talis fecit quod potuit, & ignorans tenebatur obedire Confessario; ergo creditor non potuit esse invitus, ut sic fieret. 8. Fecit quantum potuit ad evitandum novum peccatum C. ad extinguendum debitum N. debitor ex delicto debet creditorem efficaciter reddere indemnem, unde si restitutionem comamisit Confessario vel nuntio à creditore non assignato, qui rem retinuit, tenetur denuò solvere, ut fatentur omnes; ergo & tunc, quando absque inquisitione, bona fide dedit pauperibus. *V. infra n. 17.*

10. III. *Res vacantes*, ut gemmæ & lapilli in litore maris, feræ in sylvis, res derelictæ, vel pro derelictis habitæ, ut missilia principum, thesauri ultra memoriam hominum reconditi jure gentium sunt primo occupantis, ideòque restitutioni obnoxia non sunt, nisi sub limitationibus explicatis *Cas. 22. n. 14. & seqq.*

11.

QUÆR. II. Quo tempore restituendum?

8. *Ut primum moraliter fieri potest post delictum vel notitiam rei alienæ, aut præfixum terminum in contractu?* est regula communis & certa; aliàs enim detineretur res aliena Domino rationabiliter invito; unde deduces *seqq.*

12.

1.

1. Differre solutionem uno alteròve die non est mortale, nisi Domino grave damnum vel incommodum ex dilatione causetur, imò si debitor non sit ex delicto (quoad hunc enim Dominus est plerumque magis invitus) & verum habeat solvendi propositum, ac dilatio solutionis Domino non sit damnosa aut periculosa, non est arguendus peccati mortalis, etiamsi per unam alteramve septimanam, imò & mensem solutionem differat. *Molin. Laym. Tamb.* tres verò sunt causæ, propter quas restitutio justè differri potest.

1. Si creditor non sit præsens, nec aliquem statuerit, qui solutionem acceptet. 2. Si creditor etiam tibi debeat, & non solvat. 3. Si solutio fieri non possit sine scandalo vel notabili damno in bonis animæ, famæ, vel fortunæ.

13. 2. Si nullus in contractu terminus est præfixus, solutio tunc est facienda, quando creditor secundum loci consuetudinem eam exegerit, nisi forsitan petere impediatur, vel à potentiore non audeat, tunc enim terminus solutionis erit, qui prudenter judicatur esse de rationabili voluntate creditoris.

3. Si terminus præfixus est in favorem debitoris, ut in commodato, debitor poterit terminum prævenire, & citius solvere; quod si creditor acceptare nolit, & res individua pereat sine culpa debitoris, interitus non huic, sed creditori imputabitur. *Diana p. 1. t. 8. R. 17.* Quando autem terminus præfixus fuit in favorem creditoris, ut in locato ad certum tempus, in censu pro annua pensione; tunc debitor regulariter terminum prævenire non potest, nisi solato integro pensionis vel locationis pretio; creditori verò non conceditur repetere rem suam ante terminum conven-

num, nisi debitor de fugâ, vel non solvendo foret suspectus, tunc enim cogitur vel rem ipsam reddere vel cautionem præstare.

4. Qui injustè cum peccato mortali solutionem differt, tenetur ad omne lucrum cessans & omne damnum obinde creditori emergens, ut per se patet; qui solutionem inculpabiliter differt ex naturali oblivione, vel impotentia, valde probabitur excusatur, præsertim si non sit debitor ex delicto; an idem teneat de eo, qui solutionem differt ad avertendum proprium damnum, dicam

Caf. 47. n. 4.

5. Debitor vel maximè ex delicto, si possit, 14. debet statim totum debitum solvere, quamvis per partes vel distincta delicta contractum, & si absque causa velit solutionem differre, vel per partes solvere, non potest absolvi, quia manet in actuali peccato, & Dominus est rationabiliter invitus, quia habet jus ad totum debitum, & posset intervenire impotentia, mutatio voluntatis vel aliud periculum: minùs absolvi possunt, qui solutionem differunt usque ad mortem, vel post mortem committunt hæredibus, quia injustè detinent aliena, & suos creditores exponunt periculo damnorum, præsertim si hæredes sint potentes, vel difficilis conventionis, aut, ut fieri assolet, in indagandis & observandis obligationibus defecti negligentes, nisi periculum gravis infamæ vel scandali aut alia justa causa exigat restitutionem differri post mortem.

QUÆR. III. Quo loco & cujus expensis restitutio fieri debeat? 15.

Re. 1. Debitor ex delicto debet restituere in illo loco, ubi Dominus rem suam erat habiturus, si

H

res

R. D. Jansen Theol. Moral. Tom II.

res injustè ablata, detenta, vel destructa non fuisset, & quidem suis expensis, ut si Colonia abstulit pecuniam vel equum, & ea secum abduxit Viennam, tenetur suis expensis ea reducere Coloniam, vel si Dominus etiam rem suam tunc erant ducturus Viennam, debet restituere Viennæ, subtractis tamen expensis, quas Dominus in re sua transferenda necessariò fecisset; si fur plures expensas facere debuit, quàm Dominus erat facturus, has deducere non poterit; suo delicto eas impure, si verò minores expensas fecit, quàm Dominus facere debuisset, idque proveniat ex industria sua, hanc diminutionem compensare potest; secus, si id contingat casu, ex eo v.g. quòd vecturæ vel cambii pretium decreverit, pretium enim decrevit Domino. *Medin. Sylvius. Molin. d. 752. Less. d. 15. dub. 8. Lugo d. 20. n. 183. Sporer à n. 153. La Croix n. 361.* Ratio horum est, quòd æquitas justitiæ solum exigat, ut Dominus rei servetur indemnis, id est, tantum & non plus habeat in rebus suis, quantum habuisset, si res nunquam fuisset ablata vel iniuste detenta, hoc autem fit, si fur ita restituat, ut premissum est, ergo, &c.

At quantas expensas tenetur facere debitor ex delicto ad restituendam rem alienam? *Cajet. Nav. Covar.* & alii obligant ad expensas quascunque possibiles, at nimis rigidè; quis enim dicat, quòd debitum sex aureorum teneat solvere cum expensis seu damno aureorum mille? id namque aperte repugnat charitati; meliùs igitur *Lugo num. 10.* dicit, debitorem obligari ad expensas duplè majores, quàm res debita valeat, ut si debeas centum, tenearis hos cum expensis seu jacturâ ductorum ex tuis, si opus est, restituere, quia cum debitor sit nocens, & creditor innocens, saltem

duplò major causâ requiritur ad absolvendum debitorem, quàm ad privandum re suâ creditorem. Adhuc mitiùs loquuntur *D. Th. q. 62. a. 5. ad 3. Sol. 4. dist. 15. a. 4. Haun. t. 2. c. 3. contr. 8. Vasq. de rest. c. 10. d. 1. Petsch. p. 678. Sporer num. 161.* Qui tantùm obligant debitorem cum damno equali, & aliquantum majore, non autem cum damno duplo, triplo, vel decuplo; quia justitia non repugnat charitati, charitatem autem putant non permittere, ut debitor etiam ex delicto restituat cum damno notabiliter major, quàm est debitum, ideòque restitutio tunc differri poterit ad commodiorem occasionem, aut si nulla spes commodioris occasionis affulgeat, nec voluntas Domini per litteras vel aliter explorari possit, Restitutio ex præsumpto Domini consensu facienda est proximis Domini consanguineis vel hæredibus, aut in eorum defectu pauperibus.

Sidicas: qui tenetur ad finem seu restitutionem, etiam tenetur ad media, & expensas necessarias; ergo, si opus est, ad triplò vel decuplò majores, quàm res ipsa valeat. *R.* Tenetur ad expensas debito proportionatas. *C.* improporionatas & debitum notabiliter excedentes *N.* ut autem ticiatur, quàm expensæ sint proportionatæ, attendenda est conditio tam debitoris, quàm creditoris; potest enim esse, ut debitori pauperi multò plus noceat damnum decem, quàm creditori centum aureorum, aut econtrà: ideòque & tunc expensæ ultra duplum vel triplum augendæ, vel econtrà proportionaliter minuendæ sunt. *Haun. l. c. Illiung. num. 223. Sporer num. 163.*

R. II. Debitor ex solâ re accepta tenetur restituere in loco, in quo res de facto existit, juxta seq. explicationes;

1. Si Dominus rei est absens, v. g. viator in domo tua reliquit suam bursam, vestem vel facinam, teneris eum per litteras monere, quid de re suâ fieri velit; si petat sibi transmitti, transmittenda est, sed expensis Domini; quia æquum non est, ut debitor in re alienâ citra culpam suam damnum patiatur, si expensæ excedant valorem rei, de præsumpto consensu Domini res vendi, & pretium transmitti debet; si nec pretium sine majori vel æquali expensâ transmitti queat, expectanda est melior occasio vel voluntas Domini, aut si nulla horum spes sit, res dari debet proximis Domini consanguineis, vel hæredibus, aut in horum defectu pauperibus, si debitor inutiles expensas fecerit, hos ipse portare debet, & si inquirere neglexit, fiet deinceps debitor ex delicto, obligabiturque quantum illa negligentia nocuit.

17. 2. Si Domino absenti rem suam vel etiam tuam transmittas per bajulum, ab ipso in genere vel in specie designatum, vel cum ejus consensu electum, hic autem rem retineat, vel sine tua culpâ apud ipsum pereat, perit creditori, quia jam censetur rem accepisse per suum designatum. *Lugo d. 8. n. 127.* idem dicit *La Croix n. 363.* si loco designati fortè venerit alius, fingens se designatum, cujus fraudem advertere non potuisti, quod verum est, si intuitu litterarum vel signi a creditore dati eum elegeris, secus si nullum signum creditor posuerit, nec litteras scripserit; tunc enim censetur à te spontè electus, & dicendum, quod *casu seq.*

3. Si ipse bajulum elegeris non assignatum, & remittas rem Domini in individuo, v. g. vestem apud te depositam vel tibi commodatam, & hac sine tua culpâ pereat, iterum ad nihil teneris; quia

res regulariter perit suo Domino; excipe, nisi sis debitor ex delicto, v. g. per tuum servum vel confessarium remittis vestem furto à te ablatam, quam si servus vel confessarius retineat, teneris ejus pretium solvere Domino vi injustæ acceptionis præteritæ, non aliter, ac si apud te casu periisset. *Rebel. Sylvius. Less. c. 16. dub. 6. num. 65. Molin. d. 754. Lug. d. 21. n. 59. Hsung. n. 305. Dices: si fur non possit aliter restituere, quam per confessarium, creditor prudenter præsumitur consentire, ut res per confessarium restituatur; ergo si apud confessarium pereat, perit creditori. R. Prudenter præsumitur consentire salvo suo jure C. aliàs N.*

4. Si ex te remittas rem tuam, v. g. pecuniam mutuò acceptam, tibi perit, quia illa pecunia permanet sub tuo dominio, usque dum creditor eam per se vel per suum pñtium acceptarit, res autem perit suo Domino.

R. III. Restitutio ex contractu fieri debet in loco 18. tacite vel expresse per partes convento; debita ex contractu gratuito, donationis, legati, testamenti tradenda sunt in loco, ubi existunt; & sumptibus donatarii vel legatarii inde transferenda; quia gratis donans vel legans non censetur se, nisi aliud expresserit, ad plus obligasse, quam ut rem alteri relinquat, pro libitu ejus sumptu & labore, si opus est, aliò transportandam; res debita ex contractu mutui, depositi, commodati, locati &c. per se restitui debet, ubi est tradita, & quidem istius sumptibus, in cujus utilitatem contractus est initus, nisi aliter sit conventum.

H 3

CASUS

CASUS XLVI.

De ordine Restitutionis servando
inter creditores.

Bertholdus *are alieno gravatus* querit ex *con-*
fessario: 1. *An possit solvere ex rebus apud se*
depositis, locatis, inventis, aut ex rebus emptis,
& non solutis. 2. *An omnibus praeferi debeant*
funeralia, alimenta & medicamenta sibi & suis
impensa, jura facti testamenti & inventarii,
mercedes servorum, aut pretium rei empta. 3.
An debita certa praeferi incertis. 4. *An pre-*
ferenda debita hypothecata, & quid si plures
hypothecam habeant. 5. 6. *An debita ex del-*
icto praeferenda debitis ex contractu vel contra:
7. *An inter creditores merè personales prior tem-*
pore sit potior jure. 8. *An praeferi possit pri-*
mò ptens, pauper, aut creditor, apud quem res
debitoris existit. 9. *Quid si accepto pretio rem*
vendiderit, & non tradiderit, an emptori pra-
omnibus res vel pretium reddi debeat: 10.
Quid si res uni oppignorata, oppignoretur vel
vendatur alteri. 11. *Aut debitor impotens le-*
gata vel donationes acceptare nolit, aut alteri dis-
positionem faciat. Pro resolutione.

I. QUÆR. I. *Quid notandum circa ordinem re-*
stitutionis servandum inter creditores? de ordine
debitorum dixi Cas. 38. n. 21. & Si debitor habe-
at bona sufficientia ad eluenda omnia debita, sine
ordine omnibus creditoribus satisfacere debet, ut
per se patet; si verò non sit solvendo omnibus
tenenda sunt seqq.

1. Rest.

1. Restitui debet res aliena, si adhuc apud debitorem in individuo existat; ut si debitor habeat rem tuam apud se depositam, sibi locatam, commodatam, vel à se inventam, furto sublatam &c. tibi & non aliis quomodocunque privilegiatis eam tradere debet, quia res mansit tua, neque aliis restitutio fieri debet ex rebus alienis. Idem est, si debitor pro re ab Ecclesia, Fisco, vel minore sibi venditâ & traditâ non solverit pretium, tunc etiam ex constitutione legum Ecclesia, Fiscus, minor retinent dominium rei venditæ, usque dum solvatur pretium, uti ex *L. si procurator 5. de jure fisci & Glos. ibid. docent Molin. Less. Castrop. Laym. apud Illung. t. 4. d. 3. num. 190. quod Cajet. Sylves. Nav. Less. L. 2. c. 15. dub. 2.* extendunt ad quamcunque rem venditam, non solutam, neque per cautionem pignoris vel fidejussoris assecuratam; in dubio tamen censetur venditor tradendo mercem etiam tradere dominium, vel maxime si pretium jam acceptare nolit contentus fidei emptoris, ut sæpe contingit, *Lugo d. 20. n. 17. Dicast. d. 11. n. 15.*

2. Ex bonis ipsius debitoris ante omnia debita etiam hypothecata, solvi debent funeralia, medicamenta, & alimenta sibi, uxori & liberis impensa, item quod pro inventario, pro custodia suppellectilis, & confectioe testamenti necessarium fuit, *L. pen. ff. de relig. & sumpt. funerum*; mercedes operariorum & famulorum ad necessarios usus conductorum; quia hæc debita contrahuntur ex necessitate, & potius in utilitatem quam fraudem creditorum; aliàs enim debitor magis fieret impotens, si nullus ei serviret, ex eadem ratione præferri poterit solutio rei emptæ saltem in continenti, quia debitor ex tali solutione non fit

impotentior, quia accipit æquale. *Vasq. de Restit. c. 11. dub. 3. Laym. n. 3. 7. 8. Illf. n. 217. Sporer. n. 47.*

3. 3. Debita certa præferenda sunt incertis. *S. Anton. Sylves. Cajet. Sylvius q. 62. a. 8. Vasq. n. 9. Lugo n. 2. Sporer. n. 24. La Croix l. 3. p. 2. n. 373.* Per debita autem incerta hinc non intelliguntur debita dubia; nam pro his plerumque non debetur restitutio, cum in dubio, an debeam, melior sit conditio possidentis, ut dixi *Cas. 38. num. 14.* sed debita incerta hinc vocantur, quorum creditor sciri, aut conveniri non potest. *Ratio* autem sumitur ex eo, non quod creditor absens vel ignominus jus habeat, quam præsens, sed quod prudenter præsumatur velle, ut cum sibi restitutio fieri non potest, fiat creditoribus certis, jure enim debitorem imparem ad solvenda debita est opus pium, atque debita incerta, postquam suo Domino solvi non possunt, ex præsumpta Domini voluntate converti debent in usus pios secundum dicta *Cas. 45. à n. 6.* ergo.

4. 4. Hypotheca est jus, quo non tantum persona, sed etiam res aliqua immobilis in securitatem debiti obligatur; si obligetur res mobilis, vocatur pignus, unde patet, quod debita hypothecata utpote jus in ipsam rem simul & personam habentia præferri debeant non hypothecatis, ideo enim datur pignus vel hypotheca, ut per ea debitum magis assuretur. *L. cui C. qui potior est in pignore*: Hypotheca alia est *expressa*, quæ mutui partium conventionem; alia *tacita*, quæ citra partium conventionem à legibus constituitur, talem uxor habet in omnia bona mariti ad recuperandam dotem: Item alia est *generalis*, quia datur jus in omnia bona debitoris; alia *specialis*, quæ tantum

tantum dat jus in aliqua ejus bona, alia demum est
privilegiata, quæ habet specialem in jure præro-
 gativam seu jus præferentiæ præ aliis hypothecis,
 nempe habet pupillus in bona Tutoris, & in rem
 suis pecuniis emptam, & ille, qui dat mutuum,
 ad emptionem vel exstructionem rei, quam sibi
 factus est in pignus, item qui dat mutuum, ad
 conservationem rei alteri generaliter vel specialiter
 hypothecata, & alii plures, de quibus magis ad-
 huc iustas quàm Theologos spectat judicare; unde
 Confessarius super his consultus nihil præproperè
 decidat, sed potiùs in rebus difficilioribus ad Ci-
 vilistas remittat.

5. Inter creditores hypothecarios præferendi
 sunt, qui priores sunt tempore, juxta *Reg. 7. 54.*
6. qui prior est tempore, potior est jure; ita ut ta-
 cita hypotheca prior præferri debeat posteriori ex-
 pressæ, prior generalis posteriori speciali, *Lugo*
40. Molin. d. 536. Vasq. c. 5. n. 6. Illf. n. 199.
 Ratio est, quia per primam hypothecam res ipsa est
 obligata, & inchoativè facta creditoris; ergo cum
 eius præjudicio in jus alterius transire non potest;
 neque obstat, quòd fortè alteri jam sit tradita, nam
 traditur cum onere reali prioris hypothecæ; ex-
 ceptis hypothecis privilegiatas, quæ non privilegia-
 tas etiam tempore anterioribus ex speciali juris dis-
 positione præferuntur.

6. Debita ex delicto non sunt præferenda debi-
 tis ex contractu, vel econtrà; *Syloes. Bann. Ar-*
g. Vasq. dub. 2. Dicast. num. 24. Lugo. num. 36.
La Croix num. 379. partim contra *Medin. Anton.*
Salon. qui volunt præferri debita ex delicto, par-
 tim contra *Cajet Tabien. Nav. Armilla*, qui do-
 cent præferenda esse debita ex contractu. Ratio no-
 stra est, quia unus non habet majus jus, quàm al-
 ter,

ter, sive enim ex furto vel rapina, sive ex mutuo debeas aureum, non teneris restituere, nisi cui libet unum aureum, & quidem æquè primo; nam quamvis creditor ex delicto quòdam modum sit magis invitus, quòdam tamen reale, quod solum in restitutione attenditur, æquales sunt.

7. 7. Inter Creditores merè personales locum non habere regulam 54. *Qui prior est tempore, potior est jure*; sed debere cui libet Creditori plus vel minus solvi juxta majus vel minus debitum, docent *Baldus. Anton. Sylvos. Bannes. Sylvius Nav. Le. c. 15. dub. 16. Illung. num. 215. Sporer. num. 43.* Rationem sumunt tum ex lege civili ita disponente, tum ex eo, quòd omnes videantur habere æquale jus: non minùs tamen probabile, imò ex ratione videtur probabilius, quòd inter creditores merè personales præferri possit & debeat, qui habet creditum tempore prius, & antiquius. *D. Th. opus 83. c. 8. Gabriel. Medin Valent. Salor. Suar.* aliique apud *Lugo num. 146.* Probatum est ex dicta Reg. 54. in 6. à Bonif. VIII. generaliter tradita; *qui prior est tempore, potior est jure,* & *Glos. ibid.* per quam corrigitur jus civile, si alibi est contrarium. 2. Prioritas temporis dat prælationem non tantùm habenti jus in re, sed etiam habenti jus personale; nam hoc ipso, quòd quis se ex mutuo, v. g. obliget primo creditori, implicitè se obligat ad non ponenda impedimenta huic solutioni, ergo tenetur se non obligare aliis creditoribus, nisi salvo jure prioris, alioquin primum exponit periculo amittendi in toto, vel in parte suum debitum, & jus quæritur. *Si dicas*: hoc tantùm tenere, si eadem persona pluribus est obligata ad eandem rem

determinatè, v. g. pluribus promissisti matrimonium, pluribus eandem rem vendidisti, & non tradidisti, pluribus eandem rem oppignorasti, in his omnibus planum est, quòd præferri debeat primus, non verò, si pluribus te obligasti ad quid indeterminatè. *Contrà* est, si duobus obligasti laborem tuum pro uno die indeterminato hujus septimanæ, si non potes laborare, nisi die uno, debes laborare pro primo; si duobus vendidisti unum ex tuis equis indeterminatè, si omnes moriantur præter unum, debes hunc dare primo; item in debito reali, si eandem domum duobus pro debito oppignorasti, quia utrique erat sufficiens, si ex post deteriorata non sufficiat, nisi uni debito, debet præferri primus, ut fatentur omnes; ergo idem dicendum in debito personali.

8. *Nav. c. 17. num. 53. Laym. num. 7. Sylvius. 8. concil. 8. Illsung. num. 219. Sporer. num. 45.* docent inter creditores æquales præferri posse primò petentem, quia jura favent vigilantibus, *ideoque non revocatur ab eo, quod ante alios accepit L. pupillus. l. quod autem, qua in fraudem*: hæc sententia est probabilis, quia citatæ leges sunt justæ; *ideoque secundum hanc sententiam moneri potest amicus, ut primò petat vel maximè si sit pauper, imò pauperem simpliciter præferri posse docet S. Thom. op. 73. c. 18. Sylvest. Arrag. Salon. Rebel. l. 2. q. 19. num. 13. Laym. l. c.* Quia sicut auferendo, et non solvendo, pauperi cæteris paribus majus infertur damnum, quàm diviti, recedendum autem videtur priùs à majori nocumento, quàm minori; sed hæc ratio parum probat, alias enim unus dives, cui plus debetur, esset præferendus alteri, cui debetur minus, ideo communior sententia docet titulum paupertatis per se nul-

nullam dare præferentiam, nisi in extremâ, & fortè etiam in gravi necessitate, quia pauper, per se, non majus jus habet ad rem sibi debitam, quàm dives.

9. Si res debitoris apud me existat mihi non oppignorata, non possum ex eâ totum debitum meum subducere, sed attendere debeo, an non alii habeant jus præferentiæ, aut si habeant jus æquale, debeo cum eis pro ratâ concurrere. *Mendo d. 6. q. 4. Lug. d. 16. n. 126.*

9. 10. Si ære alieno gravatus rem aliquam venderit, sed non tradiderit, ipse autem receperit pretium, debet emptori tradere rem, vel reddere pretium, antequam ulli alii creditori etiam hypothecario satisfaciatur, quia ante traditionem rei venditæ ex jure non acquiritur dominium pretii, intellige, si pretium adhuc separatim existat; nam si venditor illud suis pecuniis indiscernibiliter miscuerit, acquisivit ejus Dominium. *L. si alieni nummi 20. ff. de solut.* ex illo autem, cujus debitor dominium habet, prima solutio fieri debet creditoribus hypothecariis; probabiliter tamen contradicunt *Rebell. Castrop.* & alii, volentes adhuc primò debere satisfieri illi, cujus pecuniæ (idem est de aliis miscibilibus) cum alienis iniquè permixtæ sunt; *Rationem* dant, quia totus cumulus pecuniæ videtur obligatus creditori ratione injustæ mixtionis, & pecunia aliena adhuc physicè in cumulo existit.

10. 11. Qui rem alteri oppignoratam cum ejus præjudicio de novo oppignorat, vel vendit, peccat contra justitiam, & primus creditor potest ex eâ, ubicunque extiterit, solutionem accipere, quia pignus & hypotheca est onus reale, coherentis rei, quocunque devenerit.

12. Debitor sciens se non esse solvendo, peccat ^{11.} contra iustitiam, si donationes vel legata, ex quibus solvere possit, acceptare nolit, multò magis si res suas alteri donet, mutuò det, vel aliter alienet cum præiudicio creditorum, quia facit se voluntariè impotentem ad hoc, ad quod ex iustitiâ obligatur. *Molin. Bonac. Sanch. Lugo d. 10. num. 137. Hann. t. 2. num. 497.* donatio tamen vel alienatio est valida, quia est suorum Dominus, ideòque qui bonâ fide accepit, licitè retinere potest, quod *Molina. Nav. Cástrop. Less. dub. 19.* etiam extendunt ad eum, qui malâ fide seu conscius impotentix accepit, nisi induxerit, ut daret, quia tunc, ajunt, non causat debitoris impotentiam, sed eam ex justâ causâ propriæ utilitatis permittit. Econtrà *Rebell. Vasq. dub. 1. Lugo num. 113.* probabiliùs dicunt, eum teneat ad restitutionem, non quidem ex re accepta, quia factus est rei Dominus, sed ex injusta acceptatione, quia acceptando inicit contractum creditoribus damnosum; ergò non tantum permittit, sed positivè concurrat ad alterius damnum, & quidem non per actionem indifferentem, sed necessariò cum damno creditoris conjunctam, idque non provertendo damno proprio, sed pro lucro; sicut ergo nemo dicet licere ob lucrum furi accommodare scalam, vel eum juvare ad exurendas ædes alienas, sic nec licebit rem à debitore impotentè acceptare cum damno creditorum; & ideo pro tali casu creditoribus in foro externo conceditur actio rescissoria. *L. 1. L. si debitor L. ult. ff. qua in fraudem*; quâ intra annum ab habitâ facti notitiâ possint petere rescissionem contractûs in illorum fraudem inicit, ita ut res debitori restitui debeat etiam non recepto pretio, nisi pretium adhuc

ex-

existat, vel in quantum debitor ex eo factus est
 ditior, hæc tamen actio non datur contra creditum
 ad quem res bonâ fide translata est. *Leges cit.*

C A S U S XLVII.

De Causis à Restitutione excusan- tibus.

Curtius multa debet, ex variis tamen causis
 putat se à restitutione excusatum. 1. Quia
 restituat, ipse vel uxor erit in periculo desperatio-
 nis, furtorum, aut extremae necessitatis, vel in-
 famia, quamvis creditor sit in necessitate pari. 2.
 Cogetur statum suum dimittere, parcius vivere, vel
 omnia, quæ habet, restituere. 3. Quia restituere
 non potest sine gravi damno aut lucro cessante, licet
 æquale vel minus etiam patiatur creditor. 4. Quia
 putat se solutionem ex justâ causâ differre, dubitat,
 an teneatur ad damna creditori ex dilacione eveni-
 entia. 5. Quia creditor debitum remisit putans
 eum non esse solvendo, vel saltem credit aut dubitat,
 an remisit, eò quòd publicè ob furtum fuerit puni-
 tus. 6. Quia creditori aliquid donavit immensum
 debiti, vel simulavit se donare, cum tamen daret
 animo solvendi. 7. Quia solvit creditoris creditori.
 8. Vel impetravit compositionem Papalem. 9. 10.
 11. Quia cessit foro jurans se nihil occultasse, cum
 tamen occultaverit, vel exposit acquisierit. 12. Et
 quamvis posset in seculo manens satisfacere, tamen
 religionem suam secum portans ingreditur. 13. Pre-
 texens, quod sit in periculo seductionis. 14. 15.
 Quod debita sint incerta. 16. Vel ex promissione gra-
 tuitâ. 17. Et dubitet, an in seculo notabile quicquid lu-

crari possit. 18. 19. Vel saltem diu deberet manere
in saculo. 20. Professus proprio labore, donatione,
legato & è fructibus beneficii multa acquirit, & ta-
men nec ipse, 21. Nec Monasterium quidquam cre-
ditoribus solvit.

Varia sunt causæ, de quibus dubitari potest, an
sufficiant ad justè differendam, vel planè omit-
tendam solutionem, ut 1. Impotentia. 2. Re-
missio creditoris. 3. Compensatio, de qua satis
dixi Cas. 32. num. 7. 4. Præscriptio, de qua V.
Cas. 23. 5. Interitus rei apud bajulum vel confes-
sarium, de quo Cas. 45. n. 10. & 17. 6. Incerti-
tudo debiti, de quâ Cas. 38. n. 18. 7. Dona-
tio facta creditori, vel solutio facta creditoris cre-
ditori. 8. Cessio fori. 9. Compositio Papalis. 10.
Ingressus in religionem. His examinatis clarebit
resolutio casûs. Igitur.

QUÆR. I. Qualiter à restitutione excuset im-
potentia?

Re. Impotentia alia est physica, quando quis
nec in re, nec in spe habet, unde restituere pos-
sit; impotentia moralis est, quando quis absolu-
te quidem potest satisfacere, sed non nisi cum ani-
mæ, corporis, famæ, libertatis, justî statûs aut
bonorum temporalium jacturâ, secundum sequen-
tes explicationes.

1. Probabile periculum animæ est justa causa dif-
ferendi, & omittendi solutionem quamdiu peri-
culum durat, ut si debitor ob restitutionem esset
lapsurus in desperationem, filii ob inopiam in
furtâ vel latrocinia, uxor vel filia prostituenda.
Scot. in 4. dist. 15. q. 2. Rebell. Nav. Bonac. Less. l.
2. c. 16. dub. 1. Ratio est; quia creditor non po-
test esse rationabiliter invitus, ut debitor pro salu-
te animæ suæ aut suorum tanquam bono lon-

gè eminentiori, restitutionem temporalium differat.

2. Excusat *periculum vite*, seu necessitas extrema, quando scilicet debitor factâ restitutione ex defectu alimenti vel medicinæ ordinariæ esse moriturus. *Ratio est*: quia pro aventendâ necessitate extremâ licet aliena surripere, ergo multo magis retinere seu solutionem differre, nisi creditor ante debitorem in similem necessitatem jam incidit, vel incisurus sit, nisi debitum restituatur tunc enim creditor titulo justitiæ & charitatis preferri debet; si verò debitor & creditor actusstant in extremâ necessitate, vel sint in proximo & æquali periculo necessitatis extremæ, debitor adhuc potest rem creditoris licitè retinere, quia tunc melior est conditio possidentis. *V. Cas. 32. num. 1. ubi num. 6. etiam dixi, ad quid teneatur, qui rem alienam apud se depositam, furto ablatam, aut mutuò acceptam, in extremâ necessitate consumpsit.*

3. Excusat *jactura libertatis vel fama*, ut si restituere non possis, nisi te ipsum vendendo, vel dando suspicionem gravis & occulti criminis: si tamen restitutio absque infamia fieri posset tertium, v. g. Confessarium; aut si res ipsa non posset sine nota restitui, posset verò ejus pretium ad hoc foret obligatio: deinde infamia debet esse notabilis, hinc homo de furto jam infamatus, teneatur restituere, etiam si de novo veniat in suspicionem furti, quia illud aliquale infamiz augmentum, non est tantum, ut innocens propterea re magni momenti privari debeat.

2. 4. Excusat *jactura status justi & honesti*, ut si homo nobilis pro faciendâ restitutione deberet omnia bona sua vendere, famulos, arma,

equos &c. dimittere, civis primarius exercere, autem mechanicam, artifex vendere artis suæ instrumenta & mendicare; talis potest solutionem differre, vel per partes solvere, etiamsi sit debitor ex delicto. *Scot. Gab. Ang. Palud. Bannes. Salon. Sor. p. 3. l. 4. c. 39. Sylvius 2. 2. q. 62. a. 8.* Ratio est: quia creditor tunc non potest esse rationabiliter invitus, cum debitor sit verè in gravi necessitate, & mutatio statûs plerumque conjuncta est cum gravi dedecore & infamia debitoris, filiorum, ac familiæ.

Dixi 1. *jactura statûs*; nam aliqualis ejus diminutio non excusat, sic debitor omnium confusus, ut solvere possit, tenetur parcius vivere, de splendore apparatus, conviviorum, equorum, sumptuum, ludorum &c. remittere; quia hæc non sunt ad statum simpliciter necessaria, sed solum ad ejus splendorem & pompam, & hæc minuere non tam est necessitatis, quam moderate; unde versantur in pessimo animæ statu, nec solvi possunt, qui debitis gravati, nihil de splendore & luxu remittunt, & quod pejus est, nequidem desuper se in confessionali accusant.

Dixi 2. *jactura statûs justî*, ut si satrapa vel pater ad solvenda debita, vel occidit rapinas, augetur officium suum justè acquisitum vendit; si verò status sit injustus, consistens v. g. in sola opulencia per furta, fraudes, usuras acquisita; non est dubium, quin ipse & ejus hæredes teneantur hæc omnia cum jactura statûs, ad quem nullum jus habent, etiam usque ad mendicitatem; in qua antè fuerant, restituere, nisi forsitan excuset periculum gravissimæ infamiæ, carceris vel

I
pœnæ

R. D. Jansen Theol. Moral. Tom. II.

pœnz publicæ. *S. Anton. Scot. Henrig. Nav. Less. Tamb. Laym. c. 2. n. 2. Bonac. d. 1. ult. p. 1. idem est, si amissio statûs vel damnum, quod ex restitutione timetur, consistat in sola carentia rei, quam quis restituere debet, tunc enim non dimittet statum suum, sed relinquet alienum. DD. cit. Lug. d. 11. n. 7. Sylvius sup.*

5. Si debitor ex restitutione pateretur damnum notabiliter majus, quàm pateretur creditor ex dilatione solutionis, justè solutionem differre potest, etiamsi sit debitor ex delicto, modò damnum minus, quod creditor patitur, paratus sit refarcire; idem est, si creditor nullum pateretur damnum, debitor verò ex dilatione posset facere ingens lucrum. *Ratio utriusque est: quia creditor tunc quoad dilationem solutionis, non potest esse rationabiliter invitus &c. Si debitor & creditor sint in æquali necessitate gravi, vel in periculo æqualis damni, melior est conditio creditoris, & res restitui debet, sive sit debitor ex delicto, sive ex contractu. Scot. Nav. Salmant. t. 13. de restit. c. 1. Laym. sup. Metzger. t. 12. d. 1. a. 1, n. 5. Dicast. d. 10. n. 30. Ratio est: quia creditor habet jus ad solutionem, ergo in particulari præferri debet.*

4. 6. Præcipua hic difficultas est, utrùm ille, qui ob gravem suam necessitatem, vel periculum notabilis detrimenti, justè solutionem differt, teneatur creditori ultra rem debitam solvere damnum lucri cessantis? Respondent plurimi cum *Rebel. Less. Lugo. d. 21. n. 16. La Croix l. 1. p. 2. n. 252. obligari debitorem ex delicto, quia injusta acceptio, quæ præcesit, est causa illius damni: Diana p. 11. t. 2. R. 14. requirit, ut damnum illud sit prævisum, alias enim non est*

voluntarium, & non tam prima acceptio, quam
 iusta dilatio est causa istius damni; econtrà si non
 sit debitor ex delicto, dicunt non obligari ad dam-
 num ex iustâ dilatione creditori secutum, putant-
 que aliqui id esse certum, sed immeritò; nam
 valdè probabile, & mihi probabilius est, quòd
 etiam debitor ex contractu vel re acceptâ, si pro
 sua necessitate vel damno avertendo differat resti-
 tutionem, teneatur creditori vel Domino rei,
 compensare lucrum cessans & damnum ex dilatio-
 ne emergens. *Nav. l. 4. c. 4. num. 56. Rebel. l. 1.
 c. 9. §. 4. Sylvius a. 8. concil. 3. Molin. 10. 3.
 d. 754. num. 3. Laym. num. 2. Metzg. num. 8.
 Dicast. num. 75. Ratio est: quia creditor non te-
 netur in dilationem istam consentire, nisi ex cha-
 ritate, quantum opus est pro avertendo actuali
 damno vel gravi necessitate proximi; sed ad hoc
 opus non est, ut in dilationem consentiat gratis
 absque onere resarciendi damnum, quod in ejus
 gratiam patitur: si enim in extremâ necessitate
 non teneat proximo, qui est solvendo vel alibi ha-
 bet, concedere rem meam gratis absque onere re-
 stituendi, ut cum communissima dixi *Cas. 17.
 num. 6.* & certum esse dicit ipse *Lugo d. 16. num.
 170.* ergo multò minùs pro avertendo damno vel
 necessitate gravi: & certè iniqua esset conditio
 creditoris, inquit *Laym. l. c.* si debitor v. g. mu-
 tuatarius, vellet in suum commodum, vel ad
 precavendum majus damnum suum, solutionem
 differre, non recipiendo in se onus resarciendi
 damnum minus, quod obinde creditor patitur,
 & huc inclinât *Lugo d. 18. num. 93.* citans *Less.*
 quavis enim creditor in tali necessitate non possit
 esse rationabiliter invitus, quòd debitor retineat,
 & utatur pecuniâ sibi creditori debitâ, meritò ta-*

men est invitus, ut utatur non compensando damnum sibi obveniens; sicut si ad salvandam vitam tuam indigeas equo meo ad fugam, non possum esse invitus quodam ejus usum, teneris tamen, si sis solvendo, refundere damnum, quod equus, vel ego, inde passus sum, ut tentur omnes.

QUÆR II. Qualiter excuset remissio creditoris.

5. *Re. Excusat liberè facta ab eo, qui remittere test, dicitur liberè facta, quia si fiat ex dolo, vi, vel injusto metu, v. g. quia debitor se finxit pauperiorem, vel plura damna passum, quam est; aut simulavit debitum esse incertum, cum tamen sit certum, vel alia falsa alegavit, ut remittatur pars, ne amittatur totum, vel solutio injustè differatur, tunc remissio est nulla, manetque debitor obligatus ad compensandum damnum; ecce rem certissimæ veritatis, sed iniquissimæ praxeos: si quis prudenter credat Dominum nolle sibi debitum restitui, vel liberaliter donaturum, si rogaretur, non tenetur restituere. Gomez, to. 3, l. 1, num. 1. Molin, d. 68, n. 3. D. cast. num. 113. Mejerger a. 5, num. 1. Ratio est: quia tunc adest voluntas Domini prudenter præsumpta, unde inferit Lugo, num. 53. furta filiorum, servorum, aliorumque sæpe à restitutione excusari, eò quòd potest vel herus, si rogaretur, restitutionem liberè remitteret, et si super facto multum fuerit indignatus &c. si ex post rescias, Dominum revera fuisse invitum, teneris restituere rem, uti certum est, non tamen damnum ex dilatione solutionis fecutum, quia dilatio non fuit culpabilis, ut probabiliter docent plures cum Sporer, Lug. et si mihi probabilius videatur oppositum, quia licet dilatio*

no non sit culpabilis, tamen creditor in eam non consentit, nec consentire tenetur, nisi eâ conditione, ut ei resarcias damnum, quod ex tuâ ditione patitur, ut latiùs dixi sup. in dubio, an Dominus esset debitum remissurus, restituendum est, vel petenda remissio, quia obligatio solvendi possidet, à quâ per remissionem dubiam, non liberaris.

Sed quid, si debitor ob furta vel damna causata, morte plectatur, an hoc ipso illi ejusque hæredibus censetur remissa restituendi obligatio? R. Nequaquam, si res furtivæ adhuc existant, vel eius hæredes exinde facti sint ditiores, aut summa restituenda sit valde gravis, vel denique Domini ignorantiam, aut aliud impedimentum, restitutionem impetere non possint; tunc enim præsumi non possunt restitutionem remittere. *Sanch. Less. Vsq. Molin. d. 84.* aliud est de damnis secutis ex homicidio; nam homicidâ ad instantiam partis condemnato, si hæredes defuncti non petant restitutionem damnorum, cum facillè possint, censentur eam remittere. *Scot. in 4. dist. 15. q. 3. Sav. 2. 2. q. 62. a. 1. Molin. n. 8.*

QUÆR. III. An excusetur, qui immemor debiti aliquid æquivalens donavit creditori?

R. I. Affirmant *Diana, Rebellus, Cardenas 6.* apud *La Croix num. 452.* qui consentit, si donans ita comparatus fuit, ut non dedisset gratis, si fuisset memor debiti; tunc enim adfuit voluntas interpretativa extinguendi debitum, quæ videtur sufficere; sicut qui ex justitiâ tenetur orare Horas, si oravit ex devotione, satisfacisse censetur, quia præsumitur priùs voluisse satisfacere obligationi justitiæ, quàm meræ devotioni; sed rectiùs contradicunt *Salat, Lopez. Sanch. Less. l. 2. c. 37.*

num. 11. Laym. l. 3. t. 2. c. 12. num. 9. Ratio est quia legi certæ non satisfacit per solutionem solam probabilem & incertam, ut ostendi Cas. 5. num. 18. & immemor debiti simpliciter voluit dare gratis, contra quam voluntatem expressam, non prævalet voluntas interpretativa, alias virula valeret donatio, quia facile adest causa, quam si scivisset donator, non dedisset: nec tenet paritas de recitatione Horarum, nam obligatio solvendi debitum descendit ex propria hominis voluntate, ideoque debitor facere potest, ut præstita gratis materiâ debitâ, perseveret obligatio: e contra obligatio recitandi Horas non est immediatè ex electione hominis, sed ex præcepto Ecclesiæ, ideoque homo facere non potest, ut præstita materiâ præceptâ maneat obligatio, idque patet à posteriori; quia præcepto Horarum satisfacit, etiam si quis eas recitet cum animo non satisfaciendi præcepto, sed repetendi, ut habet communis; certum autem est, non satisfieri debito justitiæ, si scienter aliquid detur cum expresso animo non satisfaciendi, sed donandi gratis, *U. Cas. 6. num. 19.* unde patet, re non liberari à debito justitiæ, si Cajo creditori vel ejus filio procurasti officium, nisi consentiat, minus si procurasti beneficium Ecclesiasticum, quia hoc tanquam quid spirituale, erga temporale compensari non potest.

R. II. Si exterius quis simulet se dare gratis, internè autem velit extinguere debitum justitiæ, satisfacit, ut fatentur omnes: sed quid si præcedat intuitu donationis sibi aliquid redonandum? R. Id acceptari vel retineri non posse, quia datur ex errore & intuitu gratuita donationis, quæ tamen gratuita non est: excipe, nisi fuerit nec redonatio declinari, nec restitutio ob

tionem criminis, aliâ viâ (quod rarum est) fieri posset.

QUÆR. IV. An excuset solutio facta creditoris creditori? R. *Affirm.* si debitum sit ejusdem rationis, nec alius creditor sit præferendus, nisi si debitum tale sit, ut creditor creditoris potuerit uti compensatione, *Sylv. V. solutio Medin. q. 3. Molinat. 3. d. 473. Rebel. Dicast. La Croix num. 44. quod Lugo num. 146.* etiam dicit locum habere in foro externo; *Ratio est;* quia solvendo uno creditori acquiro jus, quod ille habet contra me; sed hoc jus est æquale cum illo jure, quod contra me habes; ut suppono, ergo illa jura mutuo extinguuntur & compensantur.

QUÆR. V. Qualiter excuset compositio cum Papa? R. Compositio papalis est actus, quo Papa majorem partem debiti remittit, ut minor pars ad utrum piùm impendatur; debita autem, quæ Papa remittit, vel sunt incerta, vel sunt debita ex lege Ecclesiasticâ, in quâ dispensare potest Papa, ut sunt præsentia vel redditus Ecclesiastici à Canonico non præsentem, vel non residente, percepti; posse autem Papam ejusmodi compositionem concedere, docent *Molin. Less. Dian. Lugo d. 21. à num. 91.* quos si lubet, vide. Apud nos Germanos in usu non est.

QUÆR. VI. Quid circa cessionem fori? R. 1. Cessio fori, quâ quis omnia bona sua cedit & relinquit inter creditores dividenda, non excusat in conscientia, quominus redeunte meliori fortunâ reliquum solvere teneatur, *communis DD. Ratio est:* quia hoc privilegium fundatur in impotentia debitoris, cessante ergo impotentia, cessat ejus effectus seu excusatio à restitutione; per consequens, si debitor honesto labore meliorem

statum acquirere possit, ad hoc tenetur, & compelli potest; qui enim tenetur ad finem, tenetur ad media ordinaria & necessaria.

10. 2. Cedens foro, nisi sit debitor ex delicto, aut sua dilapidando, se in istas angustias coniecerit, (hinc enim non favere leges docent *Molin. Laym. Sylvius l. c. Metzg. a. 2. n. 3.*) duo in parte habet privilegia, primum, ut liberetur à carcere & vexâ creditorum: secundum, ut de bonis et post acquisitis, non possit conveniri, nisi in quantum commodè solvere potest. *l. 4. 5. 6. ff. de res. bon. §. ult. inst. de act.* iisdem privilegiis, etsi boni non cedant, gaudent clerici debitis gravati c. *Ordardus de solut.* & personæ, quæ sibi mutuo alimenta debent, ut pater adversus liberos, liberi adversus patrem, *l. 16. §. 17. ff. de re jud.* maritus adversus uxorem repetentem dotem *l. 17. cit.* Patronus adversus libertum, socius adversus socium: item milites armatæ militiæ conveniri non possunt, ultra quod salvâ suâ conditione præstare possunt, *l. 6. §. 18. eod.* mulieres quoque honestè viventes incarcerari non possunt, per *Aur. hodie Cod. de cust. reor* quod privilegium *Haurm. 2. c. 4. cont. 2.* cum *communi DD.* extendit ad personas nobiles, illustres, Doctores & Professores, ex *l. medicos 6. c. de prof.*

11. 3. Cedens bonis in conscientia occultate & sibi reservare potest necessaria alimenta, quibus ipse, uxor, & filii ejus secundum statum suum patere & honestè vivant, idem possunt uxor & liberi mortuo parte debitis gravato, quia his ex bonis paternis jure naturæ debetur honesta sustentatio & mendicitas seu mutatio status incurrenda, et causa justa differendi solutionem, ideoque similes debitores in judicio interrogatos jurare posse se nis-

ill occurrat, ex Dian. Tamb. docet Spoer n. 98. sub-
intelligendo, nihil non debitum ipsis ex jure natura.

QUÆR. VII. Qualiter excuset ingressus in re- 122

ligionem? R. 1. Certum est peccare mortaliter,
qui, cum sit solvendo, religionem ingreditur
non solutis debitis, neque factâ sufficiente dispo-
sitione ad solvendum; quia obligatio justitiæ præ-
valet operibus consilii, atque ingredi religionem
est opus consilii, & obligatio solvendi est ex justi-
tiâ, ergo. Secuta tamen professio (spectato jure
naturæ est valida, quia valida est traditio personæ
remini debitæ, sed persona, quæ per professio-
nem religioni traditur, in se non est debita, sed
tantum ejus bona, ergo. Dixi: *spectato jure natu-
ræ*; nam Sixt. V. Ann. 1587. debitores super vi-
vis ære alieno gravatos recipi, gravissimè prohi-
bit, eosque ad professionem inhabiles reddidit,
quam inhabilitatem relicta prohibitione ex post
suffulit Clem. VIII. quæ tamen prohibitio non li-
gat Moniales, ut in alio motu proprio declaravit
Sixt. V. teste Lugo d. 21. num. 87. neque eos,
qui non ingenti, sed modico ære alieno gravan-
tur, neque eos, qui etiam in sæculo manentes
satisfacere non possent, aut qui absque culpâ sua
debitis gravantur, etsi spem habeant aliquando
solvendi; sed prohibentur soli *decoctores*, ut lo-
quitur decretum, *qui post dilapidatam rem familia-
rem & contractam vim æris alieni*, culpabiliter pro-
nunc facti sunt impotentes, & manentes in sæcu-
lo solvere possent, Sanch. Lugo num. 89. Dicast.
num. 140. Salmant. 2. 13. c. 1. p. 19. §. 2. Ratio est,
quia decretum hoc utpotè pœnale strictè est inter-
pretandum.

R. 2. Certum est debitorem obligari ad diffe- 13.
rendum ingressum, si intra breve tempus spem

15 ha-

habeat, ex toto, vel ex magnâ parte solvendi; qui enim tenetur ad finem, tenetur ad media non nimis difficilia, quale est ad breve tempus diffringere ingressum, per breve autem tempus communiter D. intelligunt duos aut tres annos, attentâ debiti quantitate, & majori vel minori spe intra illud tempus, notabile quid lucrandi: si tamen ex dilatione immineret grave damnum spirituale, v. g. impedimentum perpetuum ad religionem, aut periculum proximum peccati, statim ingredi posset; si enim debitor existens in periculo incontinentiâ uxorem ducere possit, etsi ex hoc prevideat se futurum impotentem ad solvenda debita, ut fatentur omnes, multò magis ad vitandum peccatum, poterit eligere religionem.

14. R. 5. Certum est, quòd bonum illud, quod debitor ex ingressu in religionem sperat, debeat præponderare damno, quod ex ingressu patiuntur creditores, hinc si vellet ingredi religionem laxam, in quâ exiguus fructus sperandus, aut ingredi vellet ob commodum aut motivum temporale, non posset id facere cum præjudicio creditorum. *Lugon. 70.*
15. R. 4. Certum est, debitorem religionem statim amplecti posse, si debita sint incerta, vel in usus pios eroganda, quia nihil magis pium, quam se, & sua Deo in religione dicare, *Arraz. Sa. Sanch.* sed quid, si ab alio accepisti bona incerta, ejus nomine in usus pios expendenda, quæ tu iniquè consumpsisti? R. Si es pauper, adhuc potes tibi applicare, & satis piè impenduntur in ordine ad hoc, ut possis religiosus fieri. *Lugon. 64.*
16. R. 5. Debitor absque morâ religionem ingredi potest, si debitum sit ex liberali promissione etiam juratâ ad hoc vel illud donandum aut faciendum, nisi intra breve tempus absque gravi incom-

modo id præstari possit, quia in liberali promisso licet imbibitur conditio: nisi ad religionem cum præstatione promissi impossibilem, transiero.

Suar. Dicast. num, 134. Salmant, p. 18.

¶ 6. Certum est, debitorem statim religionem ingredi posse, si nulla spes sit, quòd manens in sæculo futurus sit solvendo; quia tunc creditores nihil sperare habent, etiamsi à religione abstinereat, per consequens ingressus iis præjudicare non potest; si spes solvendi sit dubia, tenetur debitor ingressum aliquamdiu differre & probare, in dilatio proficit.

¶ 7. Præcipua hîc difficultas est, utrùm debitor licet religionem ingredi possit, cedendo bona sua creditoribus, si spes sit, quòd multo, vel toto tempore manens in sæculo integrè solvere possit, negant *Medina. Nav. Valent. Molin. Suar. Leym. l. 3. t. 2 c. 12. Sporer num 100.* sed probabilius affirmant *S. Thom. 2. 2. q. 189. S. Ant. Carter. Lopez. Less. Dian. Sanch. sup. num. 17. Lugo num 65. Haun. t. 2. c. 4. Dicast. d. 10. num. 129. Metz. a. 3. n. 4.* Ratio est: 1. debitor non tenetur solvere cum ingenti difficultate, & detrimento in bonis altioris ordinis, quia tunc censetur moraliter impotens, atque in casu posito debitor pateretur ingentem difficultatem & damnum in bonis altioris ordinis, jacturam scilicet propriæ libertatis ad eligendum statum perfectiorem, & commodorum spiritualium inde resultantium, ergo. Undè patet, quòd hîc non tantùm agatur lucto cessante, ut malè supponunt adversarii, sed etiam de actuali damno seu jacturâ libertatis & juris eligendi statum perfectiorem. 2. Ipsa persona debitoris, ut argumentatur *D. Thom.* non est in se, & ratione suâ debita, sed tantùm intuitu bo-

no-

norum, ergo si cedat bonis in favorem credito-
 rum, satisfacit, potestque liberè de suâ personâ
 dispo-ere amplectendo statum religiosum. 3. De-
 bita vel sunt ex contractu, vel ex delicto; si ex
 contractu pendent ab intentione contrahentium,
 atque intentio contrahentium non fuit se obligare
 cum jacturâ libertatis eligendi religionem, sed
 potiùs cum tacitâ conditione, nisi statum perfecti-
 orem cum solutione debiti impossibilem, eleg-
 ero, ut patet in contractu oneroso sponsalium, er-
 go: si ex delicto, adhuc non tenetur cum longè
 majori damno seu jacturâ libertatis & juris eligen-
 di statum religiosum, sicut non tenetur cum jactu-
 ra famæ. 4. Vocatio ad statum religiosum negligi
 non potest absque periculo salutis, sed periculum
 salutis, est causa excusans à solutione, ergo, 5.
 Conjugatus non tenetur abstinere à generatione
 prolium, etiamsi ex hoc fiat impotens solvere,
 ergo nec cælebs ab electione statûs religiosi: qua-
 rationes non tantum tenent de debito reali, sed
 etiam de personali, ut si ad decem annos locasti
 operam tuam pictori, sutori &c. adhuc licitè re-
 ligionem ingredi potes, nisi specialiter huic juri re-
 signâsses, nec teneris ad damna alteri inde emer-
 gentia, sed sufficit reddere pretium conductionis,
 quod fortè accepisti: hætenus de jure naturæ,
 quid sit de jure positivo, dixi sup.

19. *Objiciunt* 1. Propter opus consilii non est omit-
 tendum opus præceptum, sed amplecti statum re-
 ligiousum est opus consilii, & solvere debitum est
 jure naturæ præceptum, ergo.

2. Eligens statum religiosum, liberè & absque
 necessitate facit se impotentem ad præstandum id
 quod præstare ex jure naturæ debet.

3. Filius non potest ingredi religionem, si in saeculo manens possit subvenire inopiæ parentum, imò ingressus, regredi potest, si parentibus aliter succurri non possit; quia obligatio iis succurrendi est de jure naturæ; atque etiam de jure naturæ est obligatio solvendi debita, ergo.

4. Non sunt facienda mala, ut eveniant bona, nec propter lucrum spirituale licet alteri inferre damnum temporale, aliàs enim ad habendum meritum eleemosynæ, liceret pecuniis ex justitiâ alteri debitas, dare pauperibus, atque hinc inferretur creditoribus damnum propter bonum spirituale religionis, ergo.

5. non est licitum surripere aliena ad lucrum spirituale, v. g. pro habendâ dote ad ingressum in religionem, ergo nec licitum est non solvere, quia non solvere est continuata surreptio.

6. Non est licitum se addicere servitio pauperum in hospitali, si per hoc impediaris à solvendis debitis, ergo nec ingredi religionem.

7. Qui sub spe matrimonii defloravit virginem, non potest ingredi religionem, quia hic ingressus cederet in damnum defloratæ; sed ingressus debitoris etiam cedit in damnum creditorum, ergo.

8. Servus non potest ingredi religionem invito Domino, nec maritus post consummatum matrimonium invitâ conjuge, ergo nec debitor invitis creditoribus.

9. *Ad 1. dist. min.* Solvere debita est jure naturæ præceptum, absolutè *N.* sub conditione, si absque majori damno in bonis altioris ordinis fieri possit, *C.*

Ad 2. N. supp. Quòd hoc casu ex jure naturæ obligatio solvendi.

Ad 3. Vinculum pietatis, utpote fundarum in

in

in ipsa naturali origine, est longè arctius quam obligatio justitiæ, ut patet à posteriori; nam necessitas alendi parentes, excusat ab obligatione solvendi debitum justitiæ.

Ad 4. N. min. Per ingressum in religionem creditoribus positivè non insertur damnum, sed tantùm permittitur ad avertendum majus damnum proprium in bonis altioris ordinis.

Ad 5. N. C. Non solvere tunc ad summum censetur idem quod surripere, quando quis absque graviore incommodo solvere potest, quod hinc non est.

Ad 6. N. C. Quia utilitas hujus servitii facile per alia pia opera, imò per ipsum laborem pro solvendis debitis, compensari potest, non ita utilitas & securitas religionis.

Ad 7. N. C. Deflorator se obligavit ad tradendam ipsam personam suam ad matrimonium, & per obtentam sub spe matrimonii copulam, tacitè renuntiavit statui religioso, & damnificator tenetur restituere in illo genere, in quo læsit, sed deflorator læsit virginem in libertate nubendi, ergo & ipse meritò privatur libertate eligendi alium statum; econtrà debitor non obligavit immediatè suam personam, neque renunciavit statui perfectiori, neque alium læsit in libertate statum eligendi, ergo,

Ad 8. N. C. Servus seu mancipium secundum suam personam est sub jure & proprietate Domini, at non persona debitoris sub jure creditoris; maritus consummando matrimonium renunciat libertati & privilegio transeundi ad religionem, non item debitor.

20. §. 8. Debitor jam professus non deobligatur debito, sed tenetur adhuc solvere, quantum potest.

est, ab amicis petendo gratis, exercendo cum
 licentia Superiorum operas statum & personam
 non decentes, vel acceptando beneficium, mu-
 nera &c. *Molin Nav. Lugo, Laym. num. 7. Ratio*
est: quia status religiosus non aliter excusat à res-
titutione, nisi in quantum est incompatibilis cum
solutione sed non est incompatibilis cum solutio-
ne, sed non est incompatibilis, ut restitutio fiat
modo dicto, ergo Non tamen tenetur egredi,
aut misceri sæcularibus, hæc enim sunt media ex-
traordinaria id& Religiosum indecentia. At nun-
quid Superior tenetur licentiam operandi dare, si-
cut Religiosus tenetur eam petere? R. Negative,
quia Superior nec ex contractu nec ex delicto est
creditoribus obligatus, quia, ut suppono, de-
bitorem bonâ fide recepit, & ex traditione Reli-
giosi, habet jus fortius in ipsum, ejusque operas:
negetur licentia, subditus est liber.

R. 9. Monasterium, si debitorem malâ fide **21.**
 suscepit sciens illum intra breve tempus in sæculo
 potuisse & debuisse satisfacere, debet ejus debita
 solvere etiam ex rebus Monasterii, quia tunc est
 causa, quod injustè damnificentur creditores; si
 bonâ fide eum suscepit, adhuc tenetur ex iis, quæ
 Monasterio intuitu Religiosi ex donatione, lega-
 to vel hæreditate obvenerunt, deductis tamen
 expensis. *Sanch. l. 7. c. 31 Lug. num. 79. Ratio*
est; quia ea bona transferunt ad Mona-
sterium cum eo onere, quo ea
habuisset Religiosus, si man-
lisset sui juris

EX